

วงศ์ผักบุ้ง (Convolvulaceae)

ใบเดี่ยว เรียงสลับ เส้นใบแบบขนนกกว้างแห ดอกสมบูรณ์เพศ สมมาตรดอกตามรัศมี กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เรียงซ้อนเหลื่อม โคนเชื่อมกัน ขอบเรียบ มีขนกระจายทั่วไป กลีบดอก 5 กลีบ เกสรเพศผู้ 5 อัน เชื่อมติดกลีบดอก อับเรณู 2 พู แตกตามยาว เกือบถึง รังไข่เดี่ยว มี 4 ออวูล

จากการสำรวจพบ 4 สกุล 5 ชนิด มีรูปวิธานและลักษณะพฤกษศาสตร์ดังนี้

รูปวิธานจำแนกสกุล

1 ลำต้นเรียบ

2 หลอดกลีบดอกรูปถ้วย ปลายกลีบดอกเว้าลึกสองแฉก.....*Erycibe*

2 หลอดกลีบดอกรูปกรวย ปลายกลีบดอกไม่เว้า

3 กลีบดอกสีชมพู ขนนุ่มหนาแน่น.....*Argyreia*

3 กลีบดอกสีขาว เกือบถึง.....*Porana*

1 ลำต้นเป็นตุ่มปลายมน.....*Neuropeltis*

สกุล *Argyreia* Lour.

Argyreia mollis (Burm.f.) Choisy, Mém. Soc. Phys. Genève 6: 421. 1833; Oost., Fl. Mal. 4(4): 496. 1953; Backer & Bakh.f., Fl. Java 2: 497. 1965; Merrill, Fl. Manila: 386. 1968; Rhui-cheng and Staples, Fl. China 16: 315. 1995. - *A. obtecta* (Choisy) C.B. Clarke, Fl. Br. Ind. 4: 186. 1883; Hooker, Fl. Burm. 4: 186. 1885; Craib and Kerr., Fl. Siam. En. 3(2): 24. 1954.

ลักษณะวิสัย ไม้เถาเนื้อแข็งขนาดเล็ก สูง 4-10 เมตร แตกกิ่งก้านมากมาย ลำต้น เปลือกนอกเรียบสีน้ำตาลอมเทา มีช่องอากาศจำนวนมาก เปลือกในสีขาวอมเหลืองอ่อน มีน้ำยางขาวข้น ใบ รูปไข่กลับ รูปรี กว้าง 2.4-7.3 ซม. ยาว 3.9-10.7 ซม. โคนใบแหลม ปลายใบมนกลมหรือเป็นติ่งแหลม ขอบใบเป็นคลื่น แผ่นใบด้านล่างมีขนหนานุ่มสีขาวดูเหลืองปนขาว แผ่นใบด้านบนพบขนเล็กน้อย เส้นใบ 8-11 คู่ ก้านใบยาว 0.8-2.2 ซม. มีขนเหลืองปนขาว ช่อดอก แบบช่อ

กระจะหรือช่อแยกแขนง ออกที่ซอกใบและปลายยอด ยาว 3-8 ซม. ก้านช่อดอกยาว 5-12 มม. มีขนเลื้อบบนวล ดอก 3-10 ดอก ก้านดอกยาว 5-6 มม. มีขนเลื้อบบนวล กลีบเลี้ยง รูปไข่กว้างหรือค่อนข้างกลม กว้าง 5-8 มม. ยาว 6.5-8.0 มม. ปลายกลม ขอบเป็นขนครุย สีเขียว มีขนสีขาวยาวและหนาแน่นที่ผิวทั้งสองด้าน กลีบดอก เรียงจรดกัน หลอดกลีบรูปกรวย ซึ่งโคนกรวยกว้าง 3-4 มม. ยาว 7-12 มม. เกสรัง ปลายกรวยกว้าง 2.0-2.5 ซม. ยาว 3-5 ซม. ปลายกลีบมนหรือเกือบตัด เมื่อบานเต็มที่ปลายกลีบงุ้มออกเล็กน้อย ขอบเป็นคลื่น คล้ายเป็นเยื่อบางๆ สีชมพู ผิวด้านนอกมีขนเลื้อบบนวลสีขาวยาวหนาแน่น เป็นแฉกรูปสามเหลี่ยม ส่วนอื่นเกลี้ยง เกสรเพศผู้ สีขาว อยู่สูงจากโคนหลอดดอก 5-8 มม. อับเรณูรูปหอก กว้าง 1.5-2.5 มม. ยาว 4-5 มม. ก้านชูอับเรณูยาว 1.5-2.5 ซม. ติดด้านหลัง ที่โคนมีขนหนาแน่น เกสรเพศเมีย สีขาว ฝังในเนื้อวงกลีบ รูปสามเหลี่ยม ขนาด 1.5-2.0 มม. เกิดจาก 4 คาร์เพล 4 ช่อง เป็นพลาเซนทารอบแกนร่วม ก้านเกสรเพศเมียยาว 2.5-3.2 ซม. เกสรัง ยอดเกสรเพศเมียบนข้างกลม คล้ายเป็นปุ่มกลมและอ้วนหนาจำนวนมาก กว้าง 1.5-2.5 มม. ยาว 2.5-3.0 มม. เกสรัง จานฐานดอก 5 อัน เชื่อมกัน กว้าง 1.5-2.0 มม. ยาว 2.0-2.5 มม. ปลายหยักมน เกสรัง ผลและเมล็ด ไม่พบ

ชื่อไทย: เครือพุงเงิน (ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้, 2544)

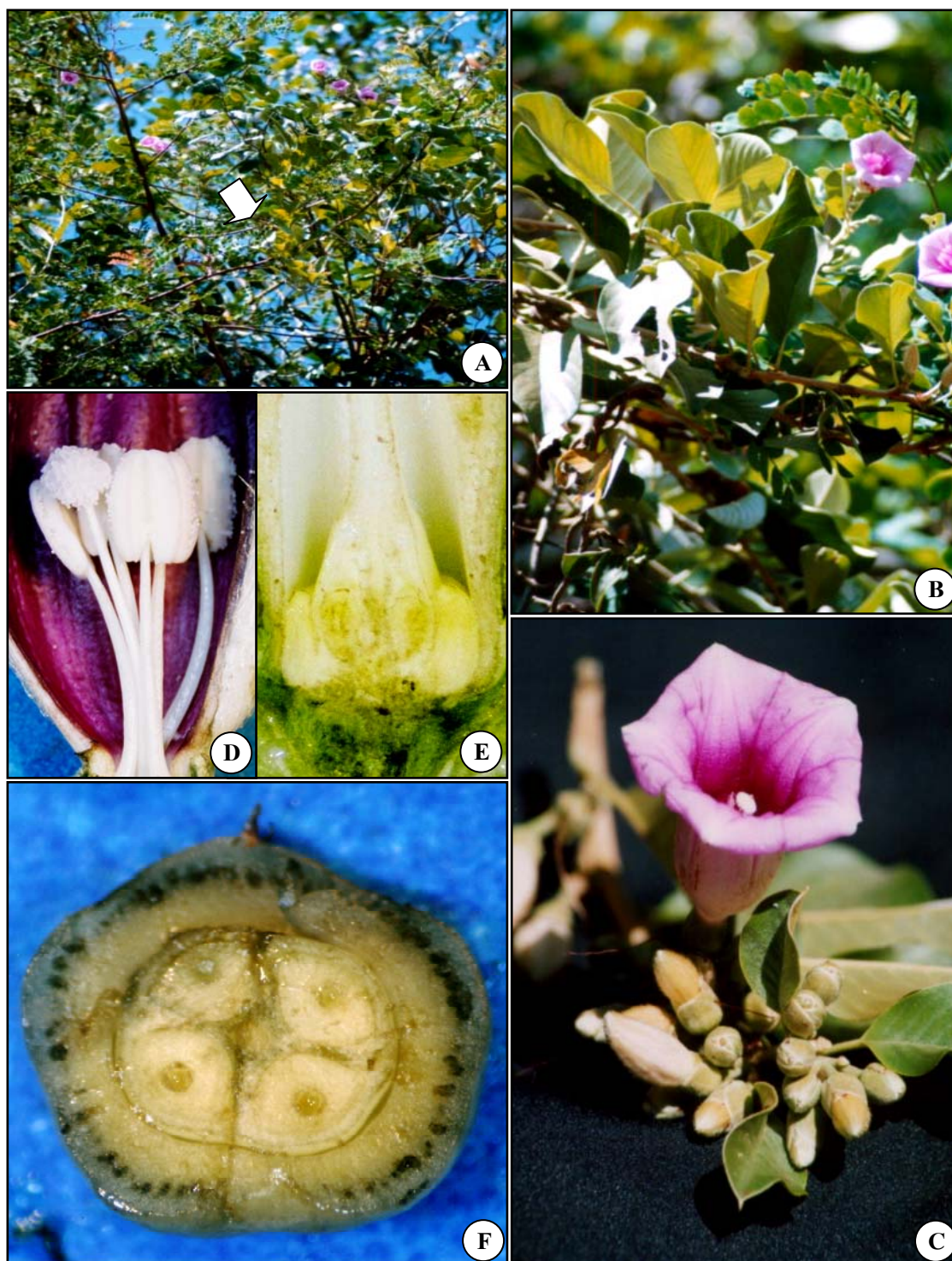
นิเวศวิทยาที่พบ: ป่าดิบแล้งของเขาดินดิบมิด

ระยะการออกดอก: ตุลาคม-พฤศจิกายน

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: *Phradorn* 366 (BK), (BKF), (Botany KU.), (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: *Collin* 989, 2037, *Kasem* 620, *Kerr* 9097, 19825, *Maxwell* 72-44, 75-1140, *Put* 1324, 4372, *Pradit* 662, *Prayad* 634, *Sakol* 116, *Umpai* 285 (BK), *Beusekom et al.* 1698, *Boonkongchart* 20, *Fukuoka* 35835, *Koyama et al.* 30868, *Martin* 203, *Maxwell* 84-427, 97-1485, *Muarata et al.* 37140, 52602, *Niyomdham & Puudjaa* 3324, *Phengkai et al.* 3276, *Plernchit* 473, *Shimizu et al.* 28308, *Sirirugsa* 960, *Staple & Promdej* 248, 266 (BKF)

ความหมาย: คำว่า “mollis” แปลว่า อ่อน, นุ่ม ส่วนคำว่า “argyreia” มาจาก “argyreios” หรือ “argyros” เป็นภาษากรีก แปลว่า เงิน (silvery) หมายถึง ลักษณะของแผ่นใบด้านล่าง

ภาพที่ 71 เครือพวงเงิน (*Argyreia mollis* (Burm.f.) Choisy)

A. ลักษณะวิสัย

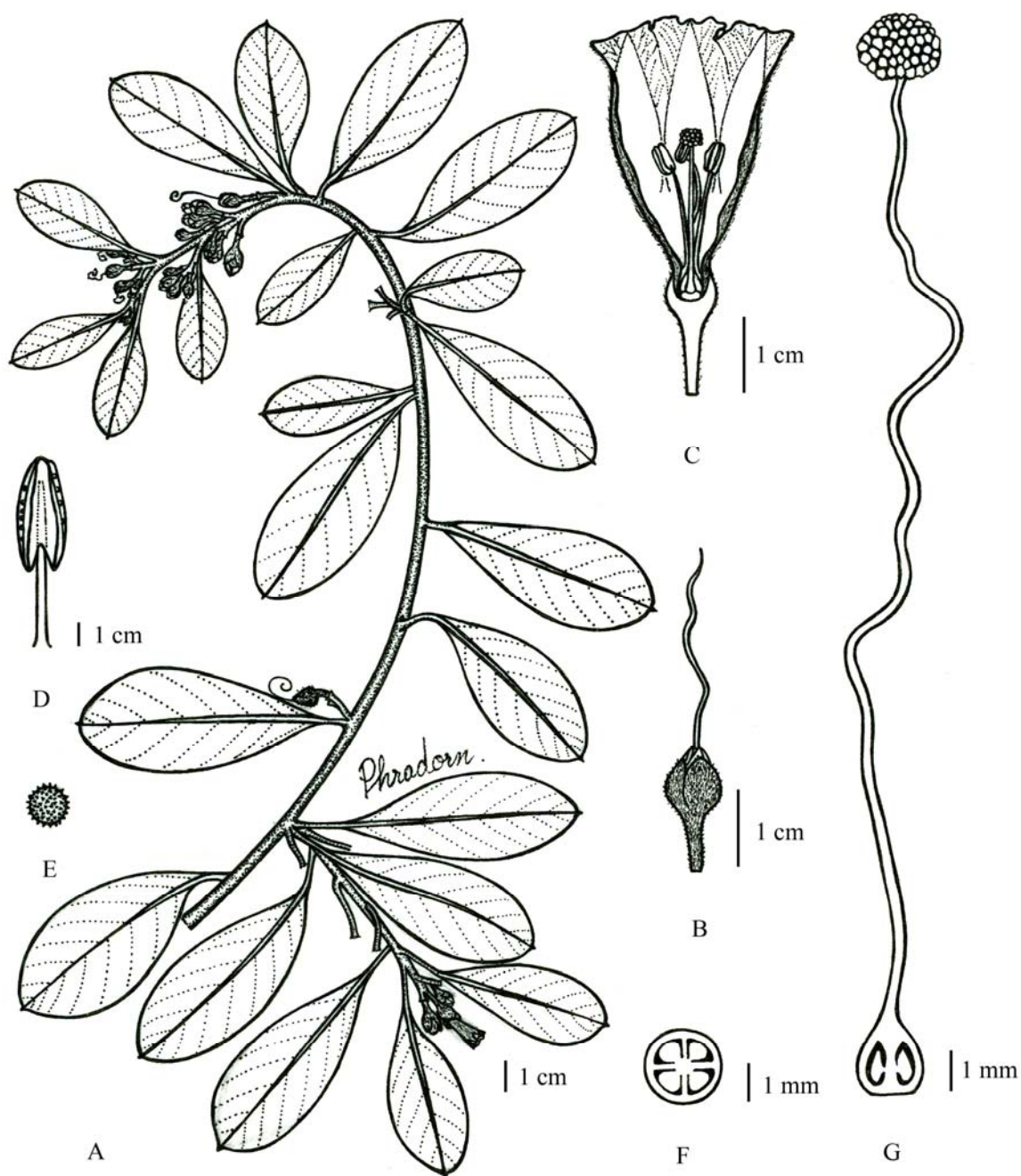
B. ใบและช่อดอก

C. ช่อดอก

D. เกสรเพศผู้และเกสรเพศเมีย

E. รังไข่ตัดตามยาว

F. รังไข่ตัดตามขวาง

ภาพที่ 72 ภาพลายเส้นของเครือพูเงิน (*Argyreia mollis* (Burm.f.) Choisy)

A. กิ่ง ใบและช่อดอก	B. กลีบเลี้ยงและเกสรเพศเมีย	C. ดอกตัดตามยาว
D. เกสรเพศผู้	E. ละอองเรณู	
F. รังไข่ตัดตามขวาง	G. รังไข่ตัดตามยาว	ก้านและยอดเกสรเพศเมีย

สกุล *Erycibe* Roxb.

ไม้รื้อเลื้อย แตกกิ่งก้านมากมาย เปลือกลำต้นเรียบ โคนใบแหลม ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบเกลี้ยง หนา ช่อดอกแบบช่อกระจุกหรือช่อกระจุกสั้นๆ ออกตามลำต้น ก้านช่อดอกสั้นมาก โคนใบประดับตัด ขอบเรียบ มีขนหนาแน่น หลอดกลีบเลี้ยงรูปถ้วย ปลายแยกแฉกมน รูปไข่ ขอบเรียบ สีเขียว มีขนหนาแน่นที่ผิวด้านนอก ผิวด้านในเกลี้ยง กลีบดอกเรียงซ้อนเหลื่อม ปลายกลีบเว้าลึกสองแฉก ขอบเป็นคลื่น ผิวกว้าง บริเวณโคนแฉกกลีบด้านนอกเป็นเนื้อหนาและแข็งรูปสามเหลี่ยม อับเรณูติดที่ฐาน รังไข่เหนือวงกลีบ เกิดจาก 1 คาร์เพล 1 ช่อง พลาเซนตาติดที่ฐาน เกลี้ยง ผลสดแบบมีเนื้อหนึ่งเมล็ด รูปรีกว้าง เกลี้ยง ผลอ่อนสีเขียว ผลสุกสีเหลือง แต่ละผลมี 1 เมล็ด รูปรีและเกลี้ยง

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1 กลีบดอกสีเหลืองเข้มและเปลี่ยนเป็นสีม่วงดำ.....*E. citrinifolia*
 1 กลีบดอกสีเหลืองอ่อน.....*E. cochinchinensis*

Erycibe citriniflora Griff., Not. 4: 284. 1854; Oos., Fl. Mal. Pen. 2: 445. 1923; in Fl. Mal. 4(4): 425. 1953; Ng., Tree Fl. Mal. 4: 75. 1989; Craib and Kerr, Fl. Siam. En. 3(1): 94. 1951. —*E. glomerata* Wall. ex Choisy, Ann. Sc. Nat. 2(1): 224. 1834; Clarke, Fl. Br. Ind. 4: 183. 1865; Kurz, Fl. Burm. 2: 213. 1877; Craib and Kerr, Fl. Siam. En. 3(1): 96. 1951.

ลำต้น สูง 4-10 เมตร เปลือกนอกสีน้ำตาลอ่อน เปลือกในสีขาวอมเหลือง ใบ เรียงเวียน รูปขอบขนาน รูปรี กว้าง 3.4-5.7 ซม. ยาว 9.1-18.6 ซม. ขอบใบเป็นคลื่น แผ่นใบมัน เส้นใบ 5-9 เส้น ก้านใบยาว 0.6-1.4 ซม. เกลี้ยง **ช่อดอก** ออกตามลำต้น อาจพบออกที่ซอกใบ ดอก 2-36 ดอก ก้านดอกยาว 1-3 มม. มีขนหนาแน่น **ใบประดับ** 1-2 อันรองรับดอก รูปไข่หรือคล้ายสามเหลี่ยม ยาว 1-2 มม. ปลายมน **กลีบเลี้ยง** หลอดกลีบกว้าง 1-2 มม. ยาว 3-4 มม. ปลายกลีบมนหรือเกือบตัด กว้าง 2.5 มม. ยาว 2.5-3.0 มม. มีขนแยกสองแฉกกระจายที่ผิวด้านนอก **กลีบดอก** หลอดกลีบรูปถ้วยขนาด 2 มม. ปลายแยกกลีบกว้าง 6.0-7.5 มม. ยาว 9.0-10.5 มม. สีเหลืองเข้มถึงม่วงดำ มีขนหนาแน่น **เกสรเพศผู้** อับเรณูยาว (1.5)-2 มม. โคนมน ปลายแหลม มักบิดคล้ายเป็นเกลียว ก้านชูอับเรณูยาว 1-2 มม. แยกกันและแตงกันเป็นวงล้อมรอบเกสรเพศ

เมีย เกสรเพศผู้เป็นหมัน 5 อัน ลักษณะคล้ายเพียงก้านชูอับเรณู อยู่ระหว่างเกสรเพศผู้ที่สมบูรณ์ สีขาวหรือขาวอมเหลือง เกสรเพศเมีย รังไข่รูปทรงกลม กว้าง 1.5 มม. ยาว 1.5-2 มม. สีเหลืองหรือเหลืองอมเขียว ก้านเกสรเพศเมียและยอดเกสรเพศเมีย กว้าง 0.5 มม. ยาว 1.0-1.5 มม. ผิวขรุขระ สีเหลืองหรือดำ ผล รูปรี อาจพบรูปไข่ กว้าง 1.6-1.8 ซม. ยาว 2.1-2.3 ซม. เมล็ด รูปรี อาจพบรูปไข่ กว้าง 1.1 ซม. ยาว 1.6 ซม.

ชื่อไทย: เถาหมัน

นิเวศวิทยาที่พบ: ป่าดิบแล้งของเขาคินลับมีด

ระยะการออกดอก: กุมภาพันธ์-เมษายน

ระยะการติดผล: มีนาคม-กรกฎาคม

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: *Phradorn* 295 (BK), (BKF), (DMSC), 3, 37, 61, 242, 243 (Botany KU.)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: *Kerr* 16371, 17331, 17971, 18860, 18950, *Maxwell* 74-49, 74-241, 75-82, *Nai Noc* 24, *Sakol* 1220, 3021, 3708 (BK), *สมคิด* 432, *Maxwell* 85-532, *Sanan* 14, *Vanpruk* 748, *WN* 234 (BKF)

ภาพที่ 73 เถาหมั่น (*Erycibe citriniflora* Griff.)

A. ลักษณะวิสัย

B. ลำต้น

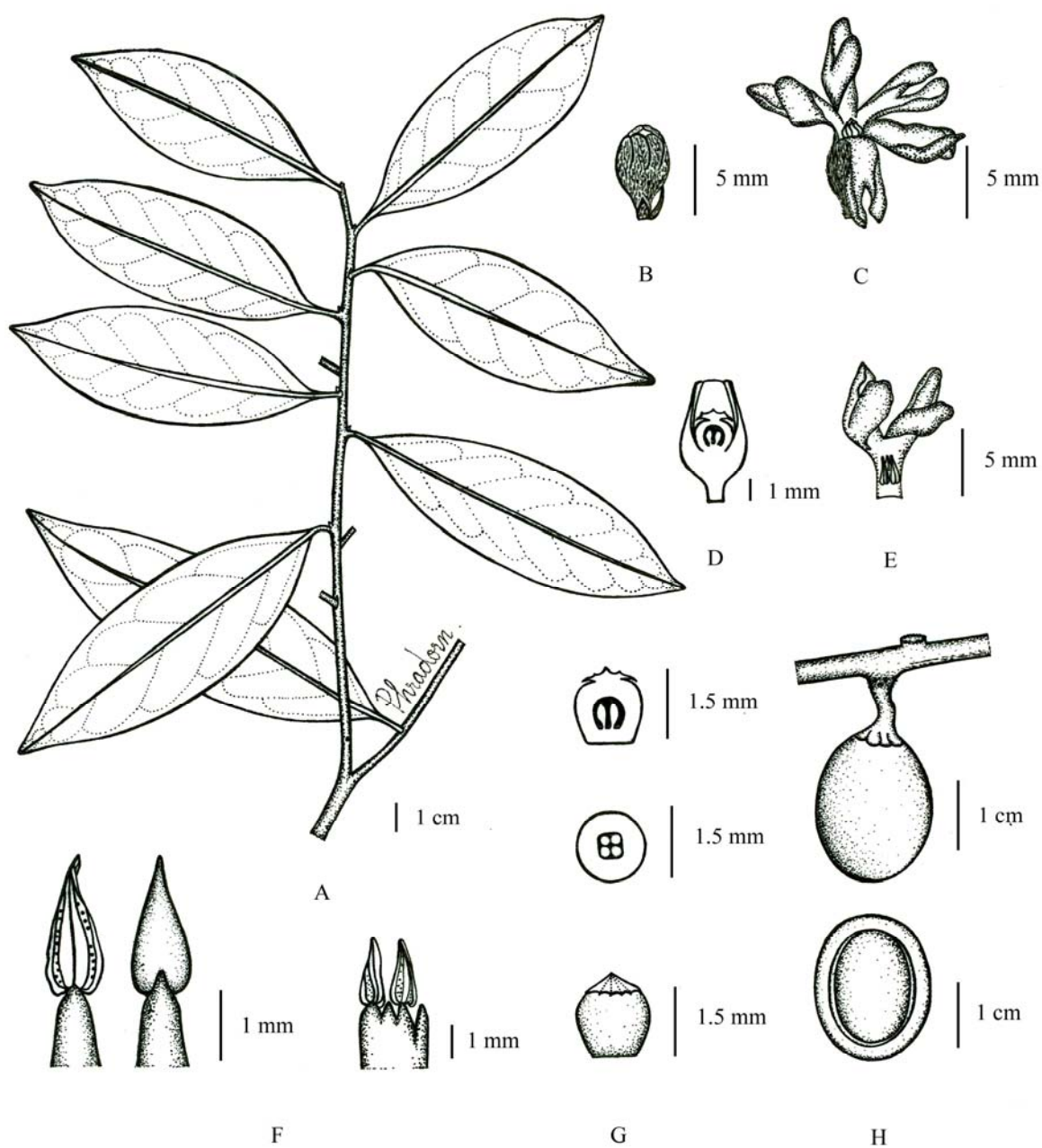
C. ใบ

D. ช่อดอก

E. ดอก

F. ดอกตัดตามยาว

G. ผล

ภาพที่ 74 ภาพลายเส้นของเถาหมัน (*Erycibe citriniflora* Griff.)

A. กิ่งและใบ

B. ดอกตูม

C. ดอกบาน

D. กลีบเลี้ยงและรังไข่ตัดตามยาว

E. เกสรเพศผู้ติดบนหลอดดอก

F. เกสรเพศผู้

G. รังไข่ (บน: ตัดตามยาว, กลาง: ตัดตามขวาง)

H. ผลและเมล็ดตัดตามยาว

Erycibe cochinchinensis Gagnep., in H. Lec. Not. Syst. : 138. 1915; in Fl. Gén. I.-C. 4: 308. 1914; Craib and Kerr, Fl. Siam En. 3(1): 94. 1951.

ลำต้น สูง 2-6 เมตร เปลือกนอกสีน้ำตาลอ่อนอมเขียว เปลือกในสีเหลืองอ่อนอมส้ม น้ำตาล ตามกิ่งก้านมีขนแตกแขนง ใบ รูปไข่กลับ กว้าง 4.7-9.3 ซม. ยาว 13.6-25.2 ซม. ปลายใบเรียวแหลมหรือเป็นติ่งมน ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย เส้นใบ 7-13 คู่ ก้านใบยาว 1.0-1.7 ซม. มีขนสั้นหนาแน่น อาจพบขนแตกแขนง ช่อดอก ยาว 1-3 ซม. ก้านช่อดอกยาว 1-4 มม. ดอก 25-41 ดอก ก้านดอกยาว 2-3 มม. ใบประดับ 2-3 อัน รูปแถบ ยาว 2-4 มม. ปลายแหลม มีขนแตกแขนงสีแสด กลีบเลี้ยง หลอดกลีบรูปถ้วย กว้าง 1-2 มม. ยาว 2.5-3.0 มม. ปลายแยกแฉกมนหรือกลม กว้าง 2.5-3.0 มม. ยาว 3.5-4.0 มม. กลีบดอก หลอดกลีบรูปกรวย กว้าง 2-3 มม. ยาว 3 มม. ปลายกลีบกว้าง 5-6 มม. ยาว 6.5-7.5 มม. สีเหลืองอ่อน ผิวด้านนอกมีขนแตกแขนงสีแสด อยู่รวมเป็นกลุ่มรูปแฉกสามเหลี่ยม กว้าง 2.5 มม. ยาว 5 มม. ผิวด้านในเกลี้ยง เกสรเพศผู้ อับเรณูกว้าง 1 มม. ยาว 1.5-2.0 มม. โคนรูปหัวใจ ปลายแหลม ก้านชูอับเรณูกว้าง 1 มม. ยาว 1.5 มม. แยกกัน เกลี้ยง สีขาวหรือสีขาวเหลือง ซึ่งอยู่สูงจากโคนหลอดดอก 0.5-1.0 มม. เกสรเพศเมีย รังไข่ค่อนข้างกลม กว้างไม่เกิน 1 มม. ยาว 1.0-1.5 มม. สีขาวอมเหลืองอ่อน มีขนเรียงเป็นวงรอบปลายรังไข่ ก้านเกสรเพศเมียสั้นหรือไม่มี ยอดเกสรเพศเมียรูปสามเหลี่ยมยาว 1 มม. ผิวขรุขระและเป็นสันเว้าลึกเกลี้ยง สีเขียวอ่อนอมเหลือง ผล รูปรี กว้าง 1.3-1.6 ซม. ยาว 1.6-2.0 ซม. กลีบเลี้ยงติดคงทน มีขนสั้นหนาแน่น ก้านผลยาว 2-3 มม. มีขนหนาแน่น เมล็ด กว้าง 8-10 มม. ยาว 1.5-1.7 ซม. โคนตัดหรือเบี้ยว ปลายกลมมน

ชื่อไทย: กาดิด (ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้, 2544)

นิเวศวิทยาที่พบ: ป่าดิบแล้งของเขาหินลับมีด

ระยะการออกดอก: กุมภาพันธ์-มีนาคม

ระยะการติดผล: เมษายน-กรกฎาคม

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: Phradorn 294, 321 (BK), (BKF), (Botany KU.), (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: Adisai 90, 410, Collin 779, 907, Kerr 5894, 20693, 21518, Maxwell 72-25, Winit 1275 (BK), Beusekom et al. 2853, Geesink et al. 6539, 7405, Put 92 (BKF)

ภาพที่ 75 กาติค (*Erycibe cochinchinensis* Gagnep.)

A. ลักษณะวิสัย

B. ลำต้น

C. ใบ

D. ช่อดอก

E. ดอกตัดตามยาว

F. ผล

สกุล *Neuropeltis* Wall.

Neuropeltis racemosa Wall. in Roxb., Fl. Ind. 2: 44. 1824; Kurz, Fl. Burm. 2: 222. 1877; Clarke, Fl. Br. Ind. 4: 225. 1885; Ridl., Fl. Mal. Pen. 2: 453. 1923; Gamble, Fl. Mardras 5: 922. 1923; Craib and Kerr, Fl. Siam. En. 3(1): 90. 1951; Oos., Fl. Mal. 4(4): 400. 1953; Brandis, Ind. Trees: 488. 1978; Ng., Tree Fl. Mal. 4: 73. 1989; Songkhla and Khunwasi, Thai. For. Bull. 20: 65. 1993; Rhui-cheng and Staples, Fl. China 16: 277. 1995.

ลักษณะวิสัย ไม้เถาเนื้อแข็งขนาดใหญ่ สูง 5-15 เมตร แตกกิ่งก้านน้อย ลำต้น เปลือกนอกสีน้ำตาลกลายอมเขียว มีตุ่มหนามมนจำนวนมาก เปลือกในสีขาวอมเหลือง เมื่อทิ้งไว้จะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลเข้มสลับขาวอมเหลือง ใบ รูปไข่กลับ รูปรี อาจพบรูปรีแกมขอบขนาน กว้าง 2.6-4.7 ซม. ยาว 7.5-9.8 ซม. โคนใบแหลมหรือมน ปลายใบเรียวแหลมหรือดิ่งมน ขอบใบเป็นคลื่น มีขนสั้นนุ่มทอดนอนทั่วแผ่นใบด้านล่างหรืออาจเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบ 6-14 คู่ ก้านใบ ยาว 0.9-2.2 ซม. มีขนยาวสีน้ำตาลแดงและหนาแน่น **ช่อดอก** แบบช่อกระจุก ออกที่ซอกใบ ยาว 3.1-3.6 ซม. ก้านช่อดอกยาว 0.4-1.0 ซม. **ดอก** 1-10 ดอก ก้านดอกยาว 1-2 มม. มีขนสั้นหนา นุ่มสีน้ำตาลแดงหนาแน่น **ใบประดับดอก** 1 อัน รูปไข่กลับ หรืออาจพบรูปไข่ กว้าง 2-4 มม. ยาว 3.5-8.0 มม. โคนมน ปลายเรียวแหลม อาจพบปลายมน ขอบเรียบ มีขนสีน้ำตาลแดง หนาแน่นทั้งสองด้าน **กลีบเลี้ยง** หลอดกลีบกว้าง 1 มม. ยาว 2.0-2.5 มม. ปลายกลม เกือบตัด หรือเบี้ยว รูปร่างค่อนข้างกลม กว้าง 2-3 มม. ยาว 2.0-2.5 มม. ขอบเรียบ สีน้ำตาล มีขน กระจายหนาแน่นที่ผิวด้านนอก ส่วนด้านในเกลี้ยง **กลีบดอก** เรียงซ้อนเหลื่อม หลอดกลีบกว้าง 1 มม. ยาว 1.5-2.0 มม. ปลายแยกแฉกแหลม รูปไข่ กว้าง 2-3 มม. ยาว 4-6 มม. ขอบเรียบ สี ขาวหรือสีชมพูอ่อน มีขนกระจายที่ผิวด้านนอก ส่วนด้านในเกลี้ยง **เกสรเพศผู้** อันเรณูกว้าง 0.5-1 มม. หรือน้อยกว่า ยาว 2 มม. โคนรูปลูกศร ปลายแหลมหรือมน ดิดที่ด้านหลัง ก้านชูอับเรณู ยาว 2.0-3.5 มม. เกลี้ยง สีขาว มักโค้งงอทำให้เกสรเพศผู้จุ่มเข้าหากัน พบขนหนาแน่นที่โคน ก้าน อยู่สูงจากโคนหลอดดอก 1 มม. **เกสรเพศเมีย** รังไข่เหนือวงกลีบ คล้ายรูปสี่เหลี่ยมหรือ หลอดสั้นๆ กว้าง 1 มม. ยาว 1.0-1.5 มม. ปลายกลม มีขนเล็กน้อย เกิดจาก 2 คาร์เพล แต่ละ คาร์เพลมี 1 ช่อง พลาเซนตาที่ฐาน ก้านเกสรเพศเมียสั้นมาก 2 อัน ยาว 0.5-1.0 มม. ยอดเกสร เพศเมีย 2 อัน คล้ายจานแบน กว้าง 1 มม. ยาว 0.5 มม. หรือน้อยกว่า ผิวขรุขระ เกลี้ยง สีขาว ผลและเมล็ด ไม่พบ

ชื่อไทย: ม้ากระทืบโรง

นิเวศวิทยาที่พบ: กระจายทั่วไปในป่าดิบแล้ง

ระยะการออกดอก: พฤศจิกายน-ธันวาคม

การใช้ประโยชน์: ใช้เป็นส่วนผสมในยาต้มหรือยาแดงที่ใช้รักษาโรคต่างๆ

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: *Phradorn* 367 (BK), (DMSC), 249, 250 (Botany KU.)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: *Chermsirivathana & Prayad* 2009, *Collins* 1727, *Kerr* 8189, 9413, 9865, 11604, 11948, 16413, 17681, *Maxwell* 72-598, 72-566, 74-1002, 74-1046, 74-1122, *Prayad* 1199, *Put* 3216, *Sakol* 204, 2930 (BK), *B.S. & S.P.* 1541, *Niyomdham et al.* 6151, *Phengklai et al.* 3260, *Santisuk & B.N.* 402 (BKF)

ความหมาย: คำว่า “racemosa” หรือ “racemiflorus” มาจาก “raceme” แปลว่า ช่อดอกแบบช่อกระจะ ซึ่งเป็นช่อดอกที่มีก้านดอก และการบานของดอกเริ่มจากด้านล่างขึ้นสู่ปลายช่อดอก ส่วนคำว่า “neuropeltis” มาจาก “neuron” เป็นภาษากรีก แปลว่า เส้นประสาท สายธนู และคำว่า “peltis” แปลว่า เครื่องกำบัง ป้องกัน

ภาพที่ 76 ม้ากระทืบโรง (*Neuropeltis racemosa* Wall.)

A. ลักษณะวิสัย

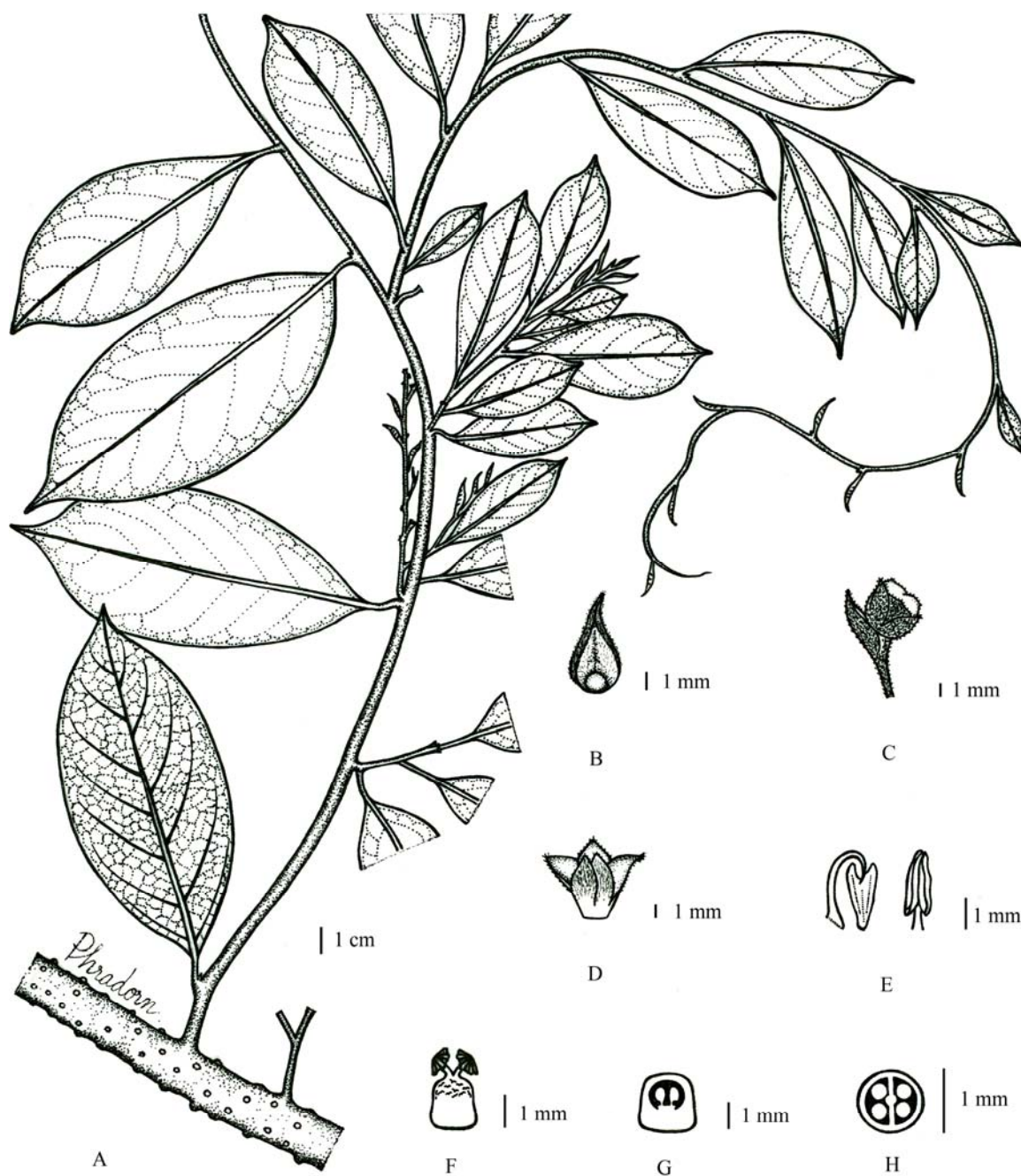
B. ลำต้น

C. ใบ

D. ช่อดอก

E. ดอกตัดตามยาว

F. รังไข่ตัดตามขวาง

ภาพที่ 77 ภาพลายเส้นของไม้กระถินโรง (*Neuropeltis racemosa* Wall.)

A. กิ่งและใบ	B. ใบประดับ
C. วงกลีบเลี้ยงและใบประดับ	D. วงกลีบดอก
E. เกสรเพศผู้	F. เกสรเพศเมีย
G. รังไข่ตัดตามยาว	H. รังไข่ตัดตามขวาง

สกุล *Porana* Burm. f.

Porana spectabilis Kurz, Journ. Bot. 11: 136. 1873; Kurz, Fl. Burm. 2: 221. 1877; Clark, Fl. Br. Ind. 4: 221. 1885; Craib and Kerr, Fl. Siam. En. 3(1): 92. 1951; Oos., Fl. Mal. 4(4): 404. 1953; Brandis, Ind. Trees: 487. 1978; Ng., Tree Fl. Mal. 4: 73. 1989.

ลักษณะวิสัย ไม้เถาเนื้อแข็ง สูง 2-3 เมตร แตกกิ่งก้านน้อย ลำต้น เปลือกนอกเรียบสีน้ำตาลอ่อนอมเขียว ใบ รูปไข่ กว้าง 2.1-9.6 ซม. ยาว 3.5-13.2 ซม. โคนรูปหัวใจ ปลายใบเป็นติ่งแหลม ขอบใบเรียบ เส้นใบ 4-8 คู่ ก้านใบยาว 1.0-3.5 ซม. มีขนหนาแน่น **ช่อดอก** แบบช่อกระจุก ยาว 9.9-18.5 ซม. ก้านช่อดอกยาว 2.4-7.4 ซม. **ดอก** 7-35 ดอก ก้านดอกยาว 3-5 มม. มีขนสั้นๆ หนาแน่น **ใบประดับดอก** 3-5 อัน รูปแถบ กว้าง 1 มม. ยาว 3-4 มม. โคนมน ปลายแหลม ขอบเรียบ ผิวด้านนอกมีขน ส่วนด้านในเกลี้ยง มีขนยาวและสั้นปนกันเล็กน้อย **กลีบเลี้ยง** หลอดกลีบยาว 0.5-1.0 มม. กลีบสั้น 2 กลีบ ปลายแยกแฉกแหลม กว้าง 1.0-1.5 ยาว 3-5 มม. กลีบยาว 3 กลีบ ปลายแยกแฉกมน กว้าง 1.5-2.0 มม. ยาว 5-8 มม. สีเขียว มีขนที่ผิวด้านนอก **กลีบดอก** หลอดกลีบรูปทรงกระบอกยาว 6-7 มม. แล้วบานออกคล้ายลำโพงหรือแตร ยาว 11-16 มม. ปลายแยกแฉกแหลม ยาว 2-5 มม. สีขาว มีขนที่ผิวด้านนอก ส่วนด้านในเกลี้ยง **เกสรเพศผู้** อับเรณูยาว 1.5-2.0 มม. ติดด้านหลัง ละอองเรณูรูปสามเหลี่ยม ผนังเรียบ มีสามช่องเปิด ก้านชูอับเรณูยาว 7-10 มม. สีขาว เชื่อมติดกลีบดอกสูงจากโคนหลอดดอก 7 มม. **เกสรเพศเมีย** รังไข่เหนือวงกลีบ ขนาด 1.5-2.0 มม. เกลี้ยง เกิดจาก 1 คาร์เพล 1 ช่อง พลาเซนตาติดที่ฐาน ก้านและยอดเกสรเพศเมียยาว 0.9-1.6 ซม. สีขาว มีขนหนาแน่น สูง 4-5 มม. **ผล** ผลเดี่ยวแบบผลแห้งมีปีกที่เกิดจากกลีบเลี้ยง (samaroid) รูปขอบขนานหรือรูปขอบขนานแกมรูปรี โคนเชื่อมกันเล็กน้อย ปลายปีกสั้นมน กว้าง 2.5-4.0 มม. ยาว 1.7-1.8 ซม. และปลายปีกยาวมนหรือแหลม กว้าง 1.3-1.6 ซม. ยาว 4.7-6.5 ซม. มีเส้นสัน 5-7 เส้น สีเขียว พบขนสั้นๆ กระจายทั่วไป แต่ละผลมี 4 เมล็ด มี 1 เมล็ดใหญ่ และ 3 เมล็ดเล็ก ก้านผลยาว 7-10 มม. มีขนสั้นๆ กระจายทั่วไป **เมล็ด** เมล็ดใหญ่รูปทรงกลม กว้าง 2.5 มม. ยาว 2.5-3.0 มม. เมล็ดเล็กคล้ายรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด 0.5 มม. หรือมากกว่าเล็กน้อย โคนตัด ปลายมนหรือเบี้ยวเล็กน้อย เกลี้ยงและแบน

ชื่อไทย: ลาดาดง (ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้, 2544)

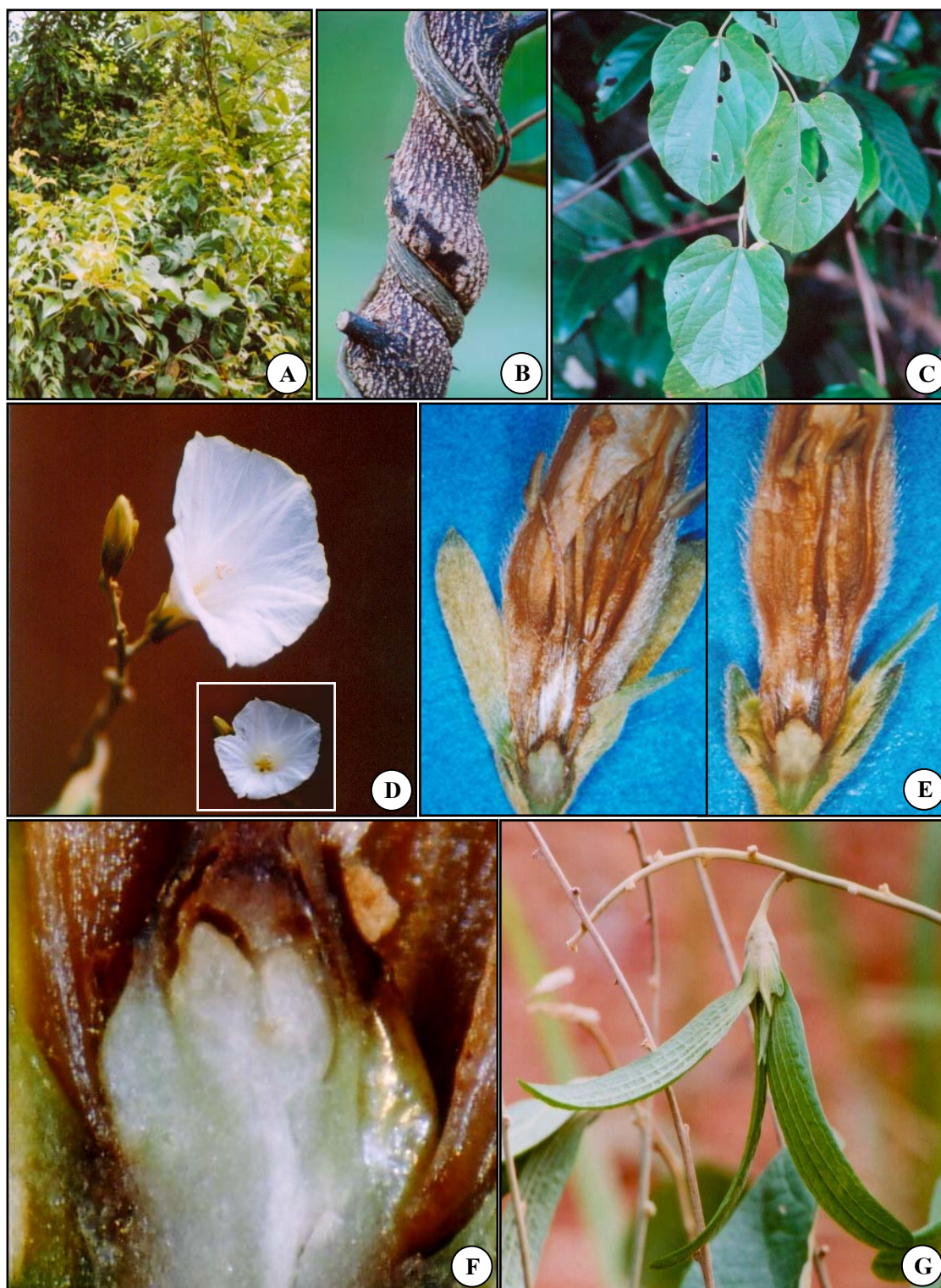
นิเวศวิทยาที่พบ: ป่าดิบแล้งของเขานินลับมิด

ระยะการออกดอกและติดผล: กันยายน-ตุลาคม

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: *Phradorn* 228 (BK), (BKF), (Botany KU.), (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้ที่อ้างอิง: *Kasin* 739, *Kerr* 4783, 9697, 10223, 20361, *Maxwell* 72-593, 73-658, 74-78, 76-655, *Pradit* 562, *Umpai* 51, *Winit* 1861 (BK), *Beusekom & Charoenpol* 1960, *Bunnak* 551, *Geesink et al.* 4691, *Kerr* 4783, 10223, *Khantchai* 921, *Koyama et al.* 49020, *KT* 9305, *Maxwell* 89-91, 96-268, 97-119, *PRSR* s.n., *Phengkai* 12728, *Pooma* 897, *Smtinand* 4214, *Staples & Wongprasert* 140, 141, 157, 320, 322, *TDBS* 1317, 12024, *Vanpruk* 412, *Wongprasert* 41 (BKF)

ความหมาย: คำว่า “spectabilis” แปลว่า เค้นชัด สะดุดตา

ภาพที่ 78 ลาดง (*Porana spectabilis* Kurz)

A. ลักษณะวิสัย

B. ลำต้น

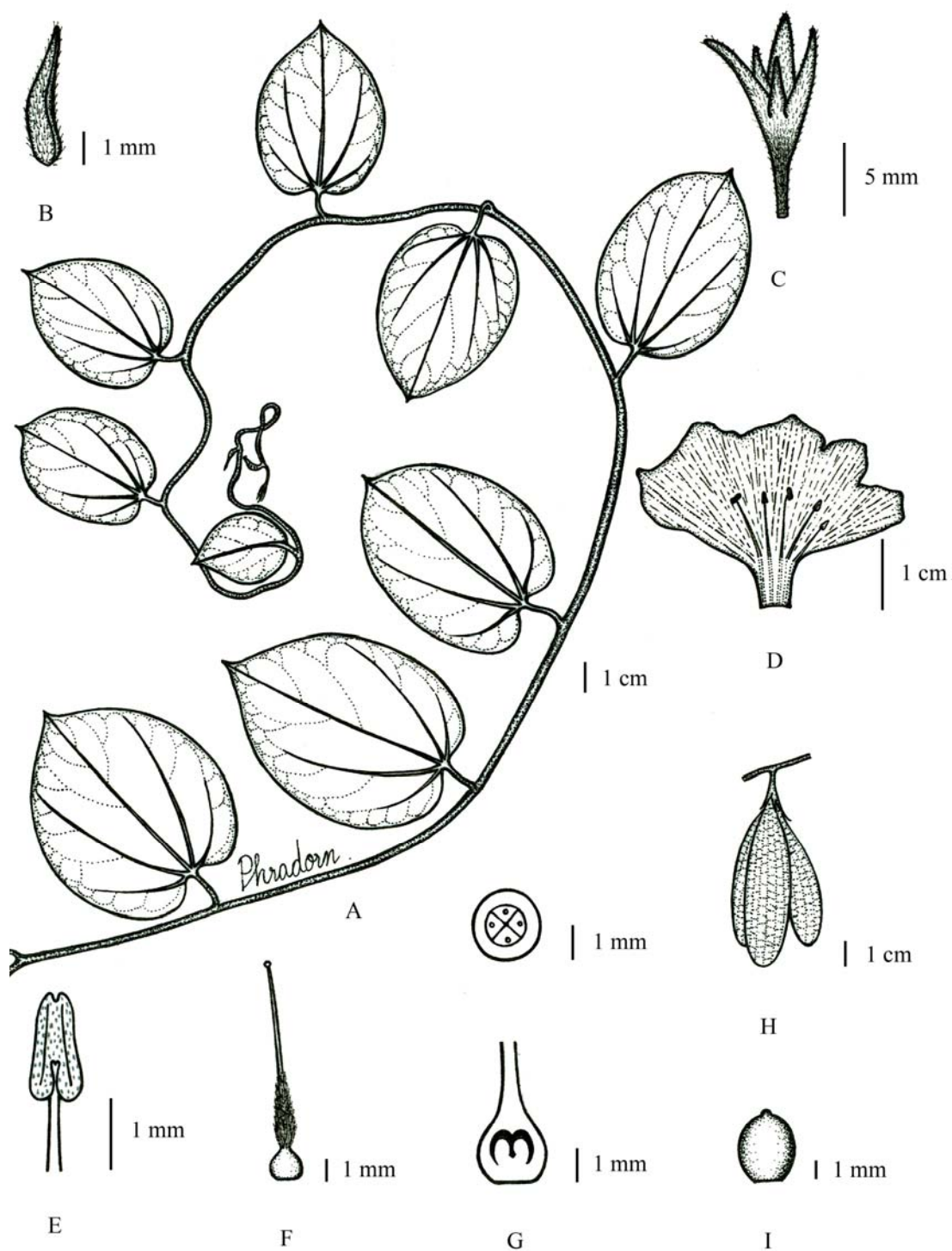
C. ใบ

D. ช่อดอก

E. ดอกตัดตามยาว

F. รังไข่ตัดตามยาว

G. ผล

ภาพที่ 79 ภาพลายเส้นของลดาดง (*Porana spectabilis* Kurz)

A. ลำต้นและใบ

B. ใบประดับ

C. วงกลีบเลี้ยง

D. กลีบดอกและเกสรเพศผู้

E. เกสรเพศผู้

F. เกสรเพศเมีย

G. รังไข่ (บน: ตัดตามขวาง, ล่าง: ตัดตามยาว)

H. ผล

I. เมล็ด

วงศ์ตีน (Dilleniaceae)

จากการสำรวจพบ 1 สกุล 1 ชนิด คือ

Tetracera sarmentosa (L.) Vahl, Symb. Bot. 3: 70. 1794; Craib, Fl. Siam. En. 1(1): 20. 1925; Merrill, Fl. Manila : 331. 1968; Hoogl., Fl. Thai. 2(2): 106. 1972. – *Delima sarmentosa* Linn., Gen. Pl. ed. 5: pag. ult. 1754; Kurz, Fl. Burm. 1: 22. 1877. – *Delima sarmentosa* var. *glabra* Hook. f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 61. 1855; Hook. f., Fl. Br. Ind. 1: 31. 1872.

จากการศึกษาพบ 1 ชนิดย่อย มีลักษณะพฤกษศาสตร์ดังนี้

subsp. **asiatica** (Lour.) Hoogland, Blumea 9: 588. 1959. – *Seguieria asiatica* Lour., Fl. Cochinch. : 341. 1790. – *Tetracera asiatica* (Lour.) Hoogl. subsp. *asiatica* Hoogl. in Fl. Mal. 1(4): 144. 1951.

ลักษณะวิสัย ไม้เถาเนื้อแข็ง สูง 2-10 เมตร แตกกิ่งก้านมากมาย ลำต้น เปลือกนอกเรียบ สีน้ำตาลกลาง มีขนแข็งเอน ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปรี รูปรีแกมรูปไข่กลับหรือแกมรูปขอบขนาน กว้าง 2.0-6.0 ซม. ยาว 3.9-14.5 ซม. โคนใบมน ปลายใบเรียวแหลมหรือมน ขอบใบหยักซี่ฟัน ตื้นๆ แผ่นใบสาบทั้งสองด้าน ส่วนมากพบขนค่อนข้างยาวและทอดราบที่เส้นกลางใบ เส้นใบแบบขนนก 6-17 คู่ ก้านใบยาว 1.0-2.1 ซม. มีขนแข็งเอน **ช่อดอก** แบบช่อแยกแขนง ออกที่ปลายยอด ยาว 4.3-10.7 ซม. ก้านช่อดอกยาว 0.9-3.1 ซม. มีขนสาบ ดอก 14-145 ดอกสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี ก้านดอกยาว 0.5-1.0 มม. มีขนสาบ **ใบประดับ** 1 อัน รองรับช่อดอกหรือช่อดอกย่อย รูปแถบหรือคล้ายสามเหลี่ยม กว้าง 1 มม. หรือน้อยกว่า ยาว 1-3 มม. ปลายแหลม ขอบเรียบ มีขนกระจายทั่วไป **กลีบเลี้ยง** 5 กลีบ แยกกัน รูปไข่กลับ โคนตัด ปลายกลม โดย 2 กลีบด้านนอก มีขนาดเล็ก กว้าง 2.5-3.0 มม. ยาว 3-4 มม. และ 3 กลีบด้านใน มีขนาดใหญ่ คล้ายเป็นกระเปาะ กว้าง 3.5-4.5 มม. ยาว 4-5 มม. สีเขียว ขอบมีขนครุย ผิวด้านนอกมีขนสาบ ผิวด้านในเกลี้ยง **กลีบดอก** 3 กลีบ แยกกัน รูปไข่กลับ กว้าง 2.5 มม. ยาว 3.5-4.0 มม. โคนตัด ปลายกลม เนื้อบาง เกลี้ยง สีขาว **เกสรเพศผู้** 65-80 อัน อับเรณู 2 พู และแตกตามยาว ขนาด 0.5 มม. หรือมากกว่าเล็กน้อย เกลี้ยง สีเหลือง ก้านชูอับเรณูยาว 3-4 มม. ปลายแผ่แบนเป็นแผ่นคล้ายรูปหัวใจ ผิวเกลี้ยง สีขาว **เกสรเพศเมีย** รังไข่เดี่ยว อยู่เหนือวงกลีบ

ค่อนข้างรีหรือเบี้ยว ขนาด 1.0-1.5 มม. เกือบ เกิดจาก 1 คาร์เพล 1 ช่อง 11-12 ออวูล พลาเซนตาที่ฐาน ก้านและยอดเกสรเพศเมียยาว 1-2 มม. เกือบ สีขาว ผล แบบผลแห้งแตกแนวเดียว คล้ายรูปไข่หรือเบี้ยว กว้าง 4-6 มม. ยาว 8.5-11.0 มม. โคนเบี้ยวเล็กน้อย ปลายเรียวแหลม เป็นจะงอยแข็งยาว 1-2 มม. เกือบ สีน้ำตาล แต่ละผลมี 1 เมล็ด และ 10-11 เมล็ดที่ฝ่อ มีกลีบเลี้ยงติดคงทน ก้านผลยาว 1 มม. มีขนสาก เมล็ดค่อนข้างกลม ขนาด 1 มม. เกือบ สีขาว มีเยื่อหุ้มเมล็ดสีขาว

ชื่อไทย: ปดขนแข็ง (ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้, 2544)

นิเวศวิทยาที่พบ: กระจายทั่วไปในป่าดิบแล้ง

ระยะการออกดอก: เมษายน-กรกฎาคม

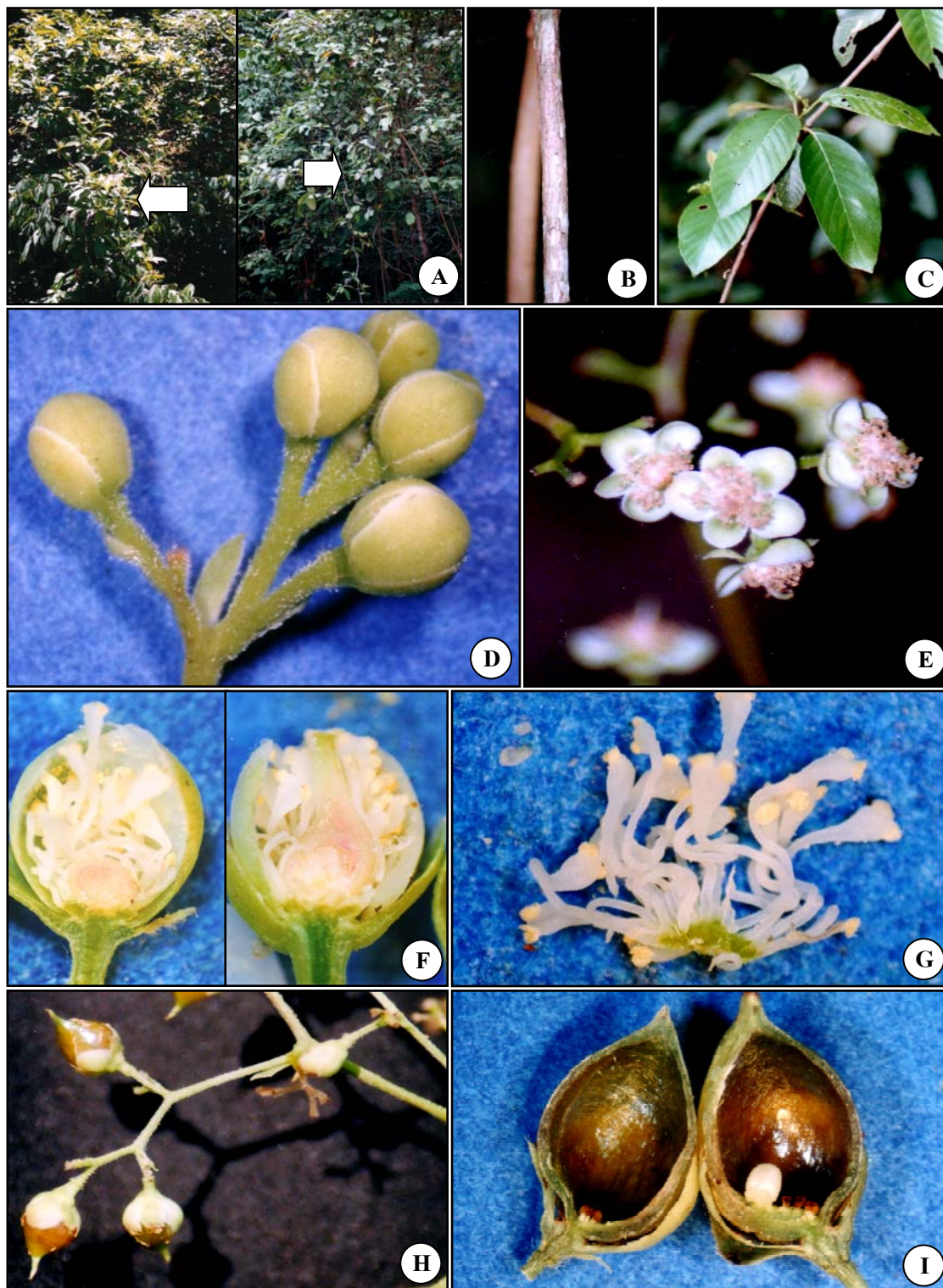
ระยะการติดผล: มิถุนายน-ตุลาคม

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: *Phradorn* 132, 202 (BK), 146, 202 (BKF), 150, 202 (DMSC), 151, 212, 355 (Botany KU.)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: *Clement* 3171, *Kerr* 19149 (BK), *Niyomdham et al.* 300, *Phloenchit* 866, *Sangkhachand* 131, *Vida* 114 (BKF)

ความหมาย: คำว่า “sarmentosa” (-us, -um) แปลว่า เต็มไปด้วยกิ่งก้านหรือแตกแขนงเล็กน้อย ส่วนคำว่า “tetracera” มาจาก “tetra” เป็นภาษากรีก แปลว่า สี่ และคำว่า “keras” แปลว่า เขา หมายถึงลักษณะของผลที่ปลายโค้งงอ

หมายเหตุ: ภายในดอกอาจพบเกสรเพศเมียได้ถึง 2 อัน แต่น้อยมาก

ภาพที่ 80 ปดชนแจ้ง (*Tetracera sarmentosa* (L.) Vahl subsp. *asiatica* (Lour.) Hoogland)

A. ลักษณะวิสัย

B. ลำต้น

C. ใบ

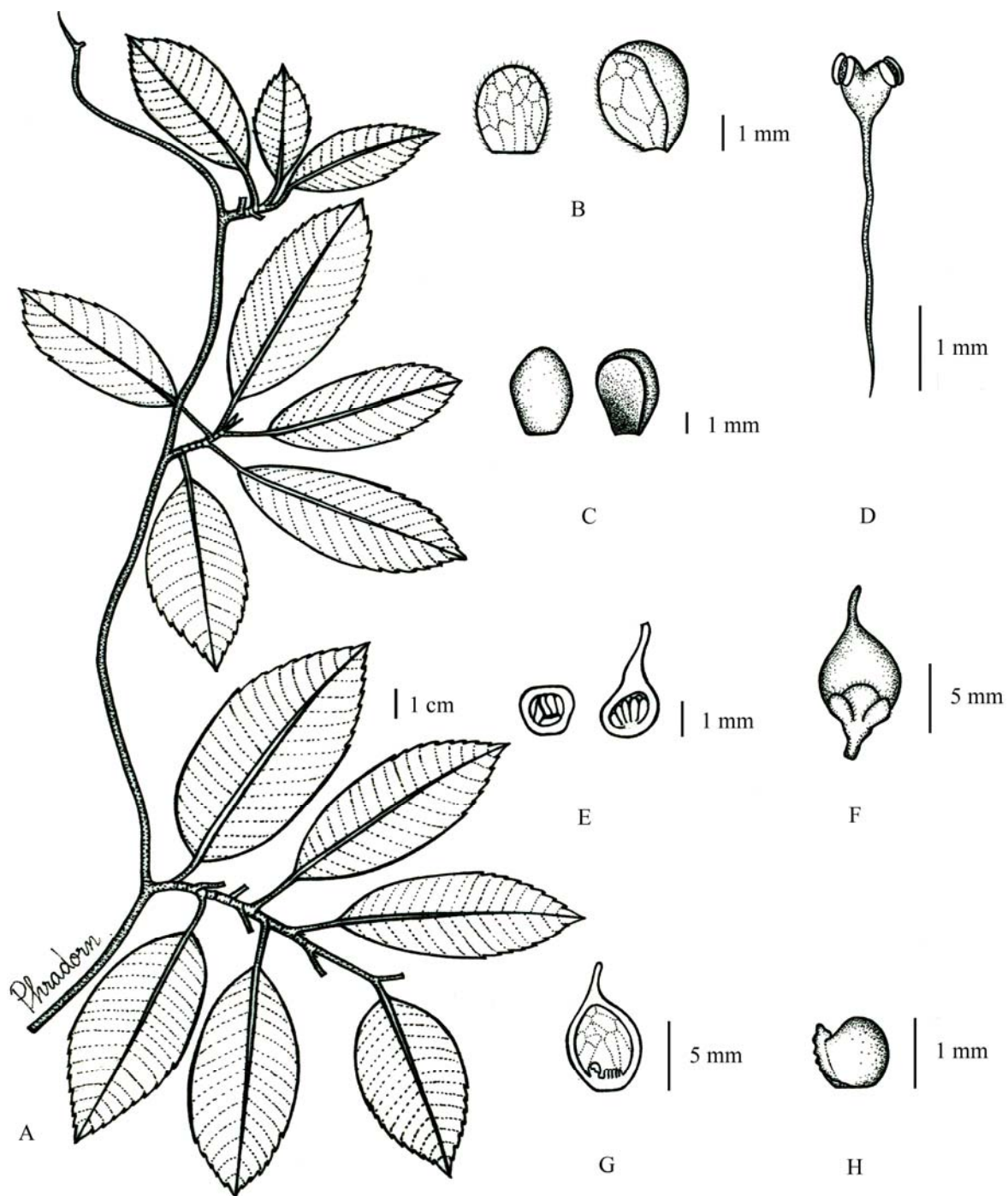
D. ช่อดอกตูม

E. ช่อดอกบาน

F. ดอกตัดตามยาว

G. เกสรเพศผู้

H.-I. ผลและเมล็ด

ภาพที่ 81 ภาพลายเส้นของปดชนแจ้ง (*Tetracera sarmentosa* (L.) Vahl subsp. *asiatica* (Lour.) Hoogland)

A. กิ่งและใบ

B. กลีบเลี้ยง

C. กลีบดอก

D. เกสรเพศผู้

E. รังไข่ (ซ้าย: ตัดตามขวาง, ขวา: ตัดตามยาว)

F. ผล

G. ผลตัดตามยาว

H. เมล็ด

วงศ์ประดู่ (Fabaceae)

ใบประกอบแบบขนนกหนึ่งชั้น ปลายถี่ เรียงสลับ ใบย่อยเรียงตรงข้าม เส้นใบแบบขนนก ดอกสมบูรณ์เพศ สมมาตรดอกด้านข้าง มีหลอดกลีบเลี้ยง ปลายแยก 5 แฉก แหลม ขอบเรียบ กลีบดอก 5 กลีบ เรียงซ้อนเหลื่อม แยกกัน แบ่งเป็นกลีบกลาง 1 กลีบ อยู่นอกสุด โคนสอบเรียวคล้ายมีก้านดอก กลีบคู่ข้าง 2 กลีบ โคนสอบเรียว ปลายมนหรือกลม และกลีบคู่ล่าง 2 กลีบ ซึ่งอยู่ในสุด มักแตะรวมกันคล้ายเป็น 1 กลีบ คล้ายรูปท้องเรือ โคนสอบเรียวหรือเป็นก้าน กลีบดอก 2 ก้าน ปลายแหลมหรือค่อนข้างมนหรือเบี้ยว เกสรเพศผู้ 10 อัน แบ่งเป็น 2 มัด เกสรเพศเมีย อับเรณูแตกตามยาว ติดด้านหลัง ก้านชูอับเรณูเกลี้ยง รังไข่เหนือวงกลีบ เกิดจาก 1 คาร์เพล 1 ช่อง พลาเซนตาแนวเดียว ผลเดี่ยวแบบผลแห้ง

จากการสำรวจพบ 5 สกุล 6 ชนิด มีรูปวิธานและลักษณะพฤกษศาสตร์ดังนี้

รูปวิธานจำแนกสกุล

- 1 ใบประกอบแบบขนนกหลายใบย่อย (polyfoliolate)
 - 2 ใบย่อย 7-9 ใบ ผลมีขนสีน้ำตาลทอง.....*Millettia*
 - 2 ใบย่อย 15-27 ใบ ผลมีขนสีขาวหรือเกลี้ยง
 - 3 กลีบดอกสีชมพู มีขนเหลือบนวล.....*Afgekia*
 - 3 กลีบดอกสีม่วงหรือเหลือง มีขนไม่เหลือบนวลหรือเกลี้ยง.....*Dalbergia*
- 1 ใบประกอบแบบขนนก 3 ใบย่อย (trifoliolate)
 - 4 ผลยาว 8-10 ซม. มี 1 เมล็ด.....*Spatholobus*
 - 4 ผลยาว > 17 ซม. มี 2-12 เมล็ด.....*Mucuna*

สกุล *Afgekia* Craib.

Afgekia sericea Craib, Kew Bull. : 376. 1927; Craib, Fl. Siam. En. 1(3): 395. 1928; Vidal, Fl. C. L. V. 18: 141. 1980; Lôt and Vidal, Fl. C. L. V. 30: 14. 2001.

ลักษณะวิสัย ไม้รอเลื้อยสูง 2-15 เมตร แตกกิ่งก้านมากมาย ลำต้น เปลือกนอกสีน้ำตาล กลาง ใ้ เรียงเวียน ก้านใบยาว 3.3-3.9 ซม. มีขนนุ่มหนาแน่น แกนกลางยาว 8.5-16.5 ซม. มีขนนุ่มหนาแน่น ใบย่อย 9-15 ใบ รูปขอบขนานแกมรูปไข่หรือรูปรี กว้าง 1.3-2.4 ซม. ยาว 3.3-5.5 ซม. โคนใบมนกลม อาจพบรูปหัวใจเล็กน้อย ปลายใบเป็นติ่งแหลม ขอบใบเรียบ มีขนสีขาวนุ่มเหมือนกำมะหยี่หนาแน่นทั้งสองด้าน เส้นใบ 4-10 คู่ ก้านใบย่อยยาว 2-3 มม. มีขนนุ่มหนาแน่น **หูใบ** 1-2 อัน รูปไข่หรือรูปหอก กว้าง 0.3-1.7 ซม. ยาว 1.3-2.5 ซม. โคนเบี้ยวหรือรูปหัวใจหรือรูปคิงหนุ ปลายแหลมหรือแยกกลีบสองถึงสามแฉก ขอบเรียบหรือเป็นคลื่น มีขนนุ่มหนาแน่นทั้งสองด้าน หูใบย่อย 1 อัน รูปแถบ ยาว 2-4 มม. มีขนนุ่มหนาแน่น **ช่อดอก** แบบช่อกระจุกแน่น ออกที่ซอกใบ ยาว 20.5-43.0 ซม. ก้านช่อดอกยาว 1.7-3.3 ซม. มีขนกระจายทั่วไป ดอก 17-60 ดอก รูปดอกถั่ว มักหลุดร่วงง่าย ก้านดอกยาว 1.2-2.2 ซม. สีชมพู มีขนนุ่มหนาแน่น คูเหลือบนวล **ใบประดับดอก** 1 อัน รูปหอก กว้าง 4-8 มม. ยาว 2.0-4.1 ซม. โคนตัดหรือสอบเรียว ปลายแหลม ขอบเรียบ สีชมพูเข้ม มีขนเหลือบนวลสีขาว นุ่มและหนาแน่น กระจายทั้งสองด้าน **กลีบเลี้ยง** เรียงจรดกัน หลอดกลีบรูปถ้วย กว้าง 6-9 มม. ยาว 5-6 มม. ปลายแฉกกลีบกว้าง 1.5-6 มม. ยาว 5-15 มม. ขอบเรียบหรือเป็นคลื่น สีชมพูอ่อน มีขนเหลือบนวล นุ่มและหนาแน่น **กลีบดอก** กลีบกลาง รูปไข่ กว้าง 1.8-2.2 ซม. ยาว 2.2-2.5 ซม. ปลายแหลม กว้าง 3.0-3.5 มม. ยาว 3-4 มม. ขอบเป็นคลื่น ถัดลงมาจะมีจะงอยแข็งยาวคล้ายเขาสีชมพูอ่อน ผิวด้านในมีแฉกสีเหลืองตรงกลาง มีขนนุ่มที่ผิวด้านนอก ผิวด้านในเกลี้ยง ส่วนกลีบคู่ข้างรูปขอบขนาน กว้าง 6-9 มม. ยาว 2.0-2.5 ซม. ขอบเป็นคลื่น ด้านข้างกลีบยาวคล้ายหางประมาณ 3 มม. สีชมพูเข้ม มีขนนุ่มหนาแน่น สีขาวคูเหลือบนวล และกลีบคู่ล่าง รูปไข่กลับ กว้าง 1.2-1.5 ซม. ยาว 1.9-2.6 ซม. โคนสอบเรียว ปลายเว้า ขอบเป็นคลื่น สีขาวอมชมพู มีขนเหลือบนวล นุ่มและหนาแน่นทั้งสองด้าน **เกสรเพศผู้** อับเรณู 2 พู สีเหลือง พบขนเล็กน้อยที่โคนและปลายอับเรณู ก้านชูอับเรณูสีขาว ยาว 2.3-3.4 ซม. โคนเชื่อมกันเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรก 9 อัน กลุ่มที่สอง 1 อัน **เกสรเพศเมีย** กว้าง 1-3 มม. ยาว 2.8-3.8 ซม. สีขาว รังไข่มีขนนุ่มหนาแน่น มี 2 ออวูล จานฐานดอก 1 อัน ขนาด 2 มม. เรียงรอบรังไข่ ผิวเกลี้ยง สีขาว **ผล** ผลเดี่ยวแบบผลแห้งแตก คล้ายรูปทรงกระบอกหรือรูปหอกกลับ กว้าง 2.3-4.6 ซม. ยาว 6.0-8.7 ซม. โคนมนหรือเบี้ยว ปลายแหลมหรือมน สีเขียว มีขนนุ่มคล้ายกำมะหยี่และเหลือบนวล หนาแน่น แต่ละผลมี 1-2 เมล็ด มีกลีบเลี้ยงติดคงทน ก้านผลยาว 1.6-2.1 ซม. มีขนสีขาว นุ่มและหนาแน่นกระจายทั่วไป **เมล็ด** ค่อนข้างกลมแต่แบน กว้าง 1.8-7.0 ซม. ยาว 2.1-9.0 ซม. โคนและปลายมนหรือกลม ขอบเรียบ ผิวเกลี้ยงและเป็นมัน สีเขียวอมเหลือง

ชื่อไทย: ถั่วแปบช้าง

แหล่งพบ: กระจายทั่วไปในป่าเต็งรัง

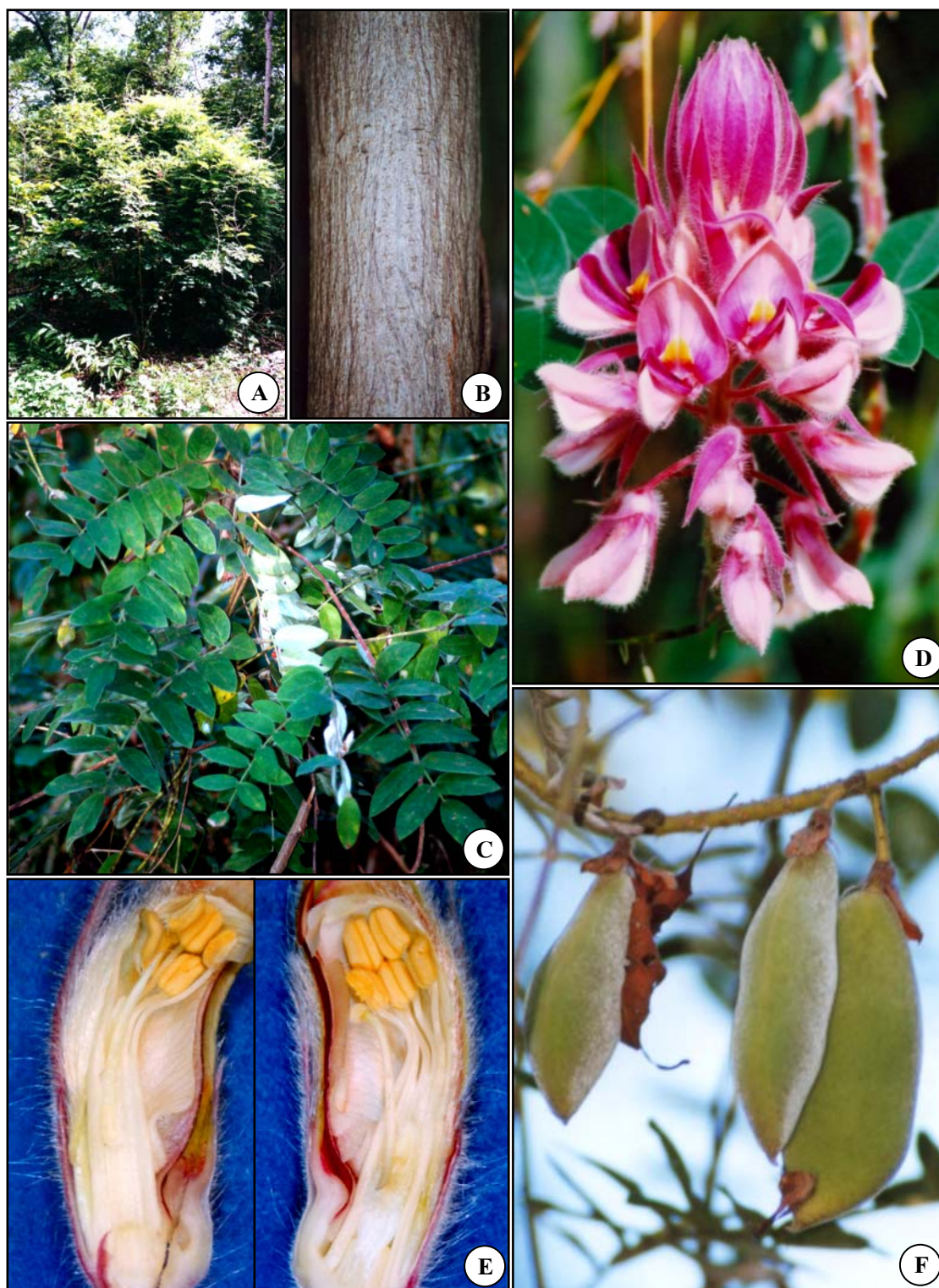
ระยะการออกดอก: พฤษภาคม-พฤศจิกายน

ระยะการติดผล: กันยายน-มกราคม

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: *Phradorn* 187, 197 (BK), (BKF), (Botany KU.), (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: *Chermsirivathana* 996, *Juan and Anuwat* 4, *Kasem* 493, *Maxwell* 75-930 (BK), *เสนาะ* 187, *Beusekom et al.* 1969, *DP* 672, *Dumrongsak* 3, *FTP* 31731, *Larsen & Santisuk & Warncke* 3291, *Murata et al.* 37213, *Niyomdham et al.* 2010, *Pooma* 258, *Smitinand* 4460, 4784, 4823, *Smitinand & Sleumer* 8374, *Sono* 28, *TDBS* 2512, *Wonprasert s.n.* (BKF)

ความหมาย: คำว่า “sericea” แปลว่า เหมือนไหม

ภาพที่ 82 ถั่วแปบช้าง (*Afgekia sericea* Craib)

A. ลักษณะวิสัย

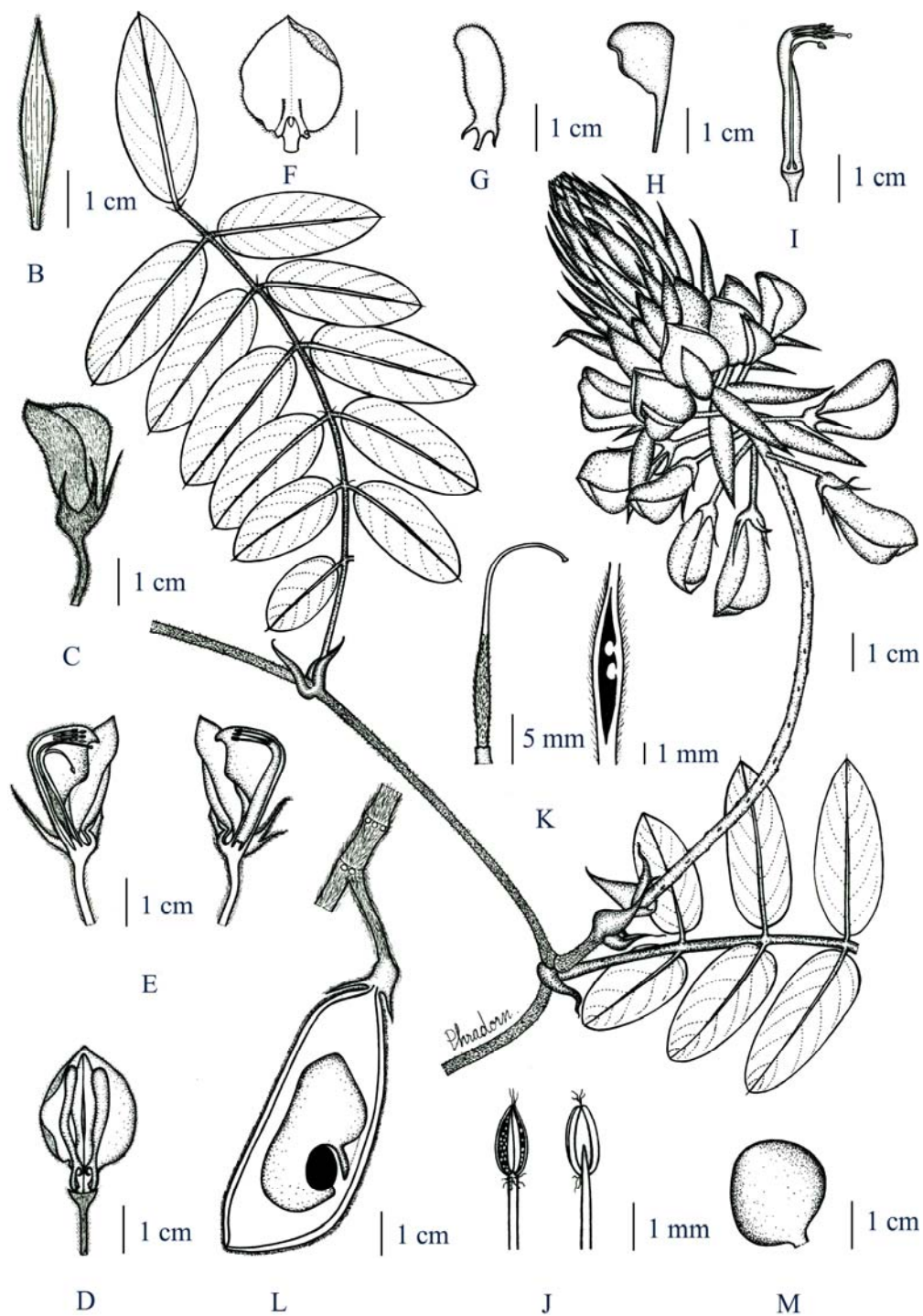
B. ลำต้น

C. ใบ

D. ช่อดอก

E. ดอกตัดตามยาว

F. ผล

ภาพที่ 83 ภาพลายเส้นของถั่วแปบช้าง (*Afgekia sericea* Craib)

A. กิ่ง ใบและช่อดอก	B. ใบประดับ	C.-D. ดอก	E. ดอกตัดตามยาว
F. กลีบคู่กลาง	G. กลีบคู่ข้าง	H. กลีบคู่ล่าง	
I. เกสรเพศผู้และเกสรเพศเมีย	J. เกสรเพศผู้		
K. เกสรเพศเมีย (ขวา: รั้งไข่ตัดตามยาว)	L. ผลตัดตามยาว	M. เมล็ด	

สกุล *Dalbergia* L.

ไม้รื้อเลื้อย แตกกิ่งก้านมากมาย ใบย่อยเรียงสลับ รูปขอบขนาน โคนใบมน กลมหรือแหลม ขอบใบเรียบ เส้นใบไม่ชัดเจน ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ใบประดับรองรับช่อดอกและช่อดอกย่อย ขอบเรียบ หลอดกลีบเลี้ยงรูปถ้วย กลีบกลางรูปหัวใจกลับ ปลายเว้ามน ขอบเป็นคลื่น เกือบกลีบคู่ข้างรูปขอบขนาน ขอบเป็นคลื่น เกือบ และกลีบคู่ล่าง ขอบเรียบ เกือบ อับเรณู 2 พู ขนาดเล็กมาก รังไข่รูปขอบขนาน ผลเดี่ยวแบบผลแห้งไม่แตก รูปขอบขนาน โคนแหลม ปลายมน ขอบเรียบ เกือบ แต่ละผลมี 1 เมล็ด รูปคล้ายเมล็ดถั่ว โคนและปลายกลมหรือมน เกือบ ติดที่กลางฝัก

รูปวิธานจำแนกชนิด

1 แผ่นใบเกลี้ยง กลีบดอกสีม่วง.....*D. stipulacea*

1 แผ่นใบมีขนนุ่มหนาแน่น กลีบดอกสีเหลือง.....*D. velutina*

Dalbergia stipulacea Roxb., Hort. Beng. 53; Backer, Kurz, Fl. Burm. 1: 346. 1877; Backer, Fl. Br. Ind. 2: 237. 1879; Craib, Fl. Siam. En. 1(3): 483. 1928; Brandis, Ind. Trees: 238. 1978.

ลำต้น สูง 2-8 เมตร เปลือกนอกเรียบหรือแตกเป็นสะเก็ดบางๆ สีน้ำตาลอ่อนถึงเข้ม ใบเรียงสลับ อาจพบเรียงเวียน ก้านใบยาว 1.2-2.8 ซม. แกนกลางยาว 7.6-19.8 ซม. มีขนเล็กน้อย กระจายทั่วไปตามก้านใบและแกนกลาง ใบย่อย 19-27 ใบ เรียงสลับหรือตรงข้าม รูปขอบขนาน รูปขอบขนานแกมรูปรีหรือใบที่ปลายยอรูปคล้ายไข่กลับ กว้าง 0.7-2.0 ซม. ยาว 1.2-5.2 ซม. โคนใบมนกลม หรือแหลมที่ปลายยอ ปลายใบเว้ามน อาจพบมนกลม มีขนค่อนข้างยาวและทอดราบเล็กน้อยทั้งสองด้าน เส้นใบ 9-14 คู่ ก้านใบย่อยยาว 1-3 มม. **ช่อดอก** ยาว 1.5-5.5 ซม. ออกที่ซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 1.1-2.3 ซม. **ดอก** 7-40 ดอก ก้านดอกยาว 3-4 มม. มีขนกระจายทั่วไป **ใบประดับ** 2-3 อัน รองรับช่อดอกและช่อดอกย่อย รูปขอบขนานหรือรูปไข่ กว้าง 1-2 มม. ยาว 3-6 มม. โคนและปลายมน มีขนที่ผิวด้านนอกเล็กน้อย ส่วนด้านในเกลี้ยง มีจุดประหรือคล้ายตกกระกระจายทั่วไป **กลีบเลี้ยง** หลอดกลีบขนาด 2-3 มม. ปลายแยกแฉกแหลม 3 กลีบ ยาว 2.0-3.5 มม. และแยกแฉกมน 2 กลีบ กว้าง 1.0-1.5 มม. ยาว 2.5-3.0 มม. สีเขียว มีขนตามแนวสันกลางกลีบด้านนอกเล็กน้อย **กลีบดอก** กลีบกลาง รูปรีค่อนข้างกลม กว้าง 6-7

มม. ยาว 7-8 มม. โคนสอบเรียวคล้ายเป็นก้าน กว้าง 1-2 มม. ยาว 1.5-2.0 มม. ขอบเป็นคลื่นหรือเรียบ ส่วนกลีบคู่ข้าง รูปขอบขนาน อาจพบรูปไข่ กว้าง 4-5 มม. ยาว 7-8 มม. โคนสอบเรียวเป็นก้าน ยาว 2 มม. และกลีบคู่ล่าง รูปรี รูปขอบขนานหรือค่อนข้างเบี้ยว กว้าง 3-4 มม. ยาว 5-6 มม. โคนสอบเรียวเป็นก้านยาว 2 มม. สีม่วง **เกสรเพศผู้** อับเรณูสี่เหลี่ยม ก้านชูอับเรณูสีขาว โคนเชื่อมกันเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรก 1 อัน ยาว 3.5-7.0 มม. และกลุ่มสอง 9 อัน เชื่อมกันสูง 2-4 มม. ส่วนปลายแยกกันเป็น 2 หรือ 3 กลุ่ม ยาว 1.5-2.5 มม. **เกสรเพศเมีย** รังไข่ กว้างไม่เกิน 1 มม. ยาว 3 มม. พบขนที่โคนเล็กน้อย มี 9-10 ออวูล ก้านรังไข่ยาว 2.0-2.5 มม. มีขนหนาแน่น ก้านและยอดเกสรเพศเมียยาว 2.0-2.5 มม. สีขาว **ผล** กว้าง 2.1-3.0 ซม. ยาว 7.0-11.1 ซม. ปลายมนหรือเรียวแหลม อาจพบขนเล็กน้อย ผลแก่สีน้ำตาล ก้านผลยาว 2-4 มม. เกือบ **เมล็ด** กว้าง 3-5 มม. ยาว 6-8 มม.

ชื่อไทย: กระพี้เถา

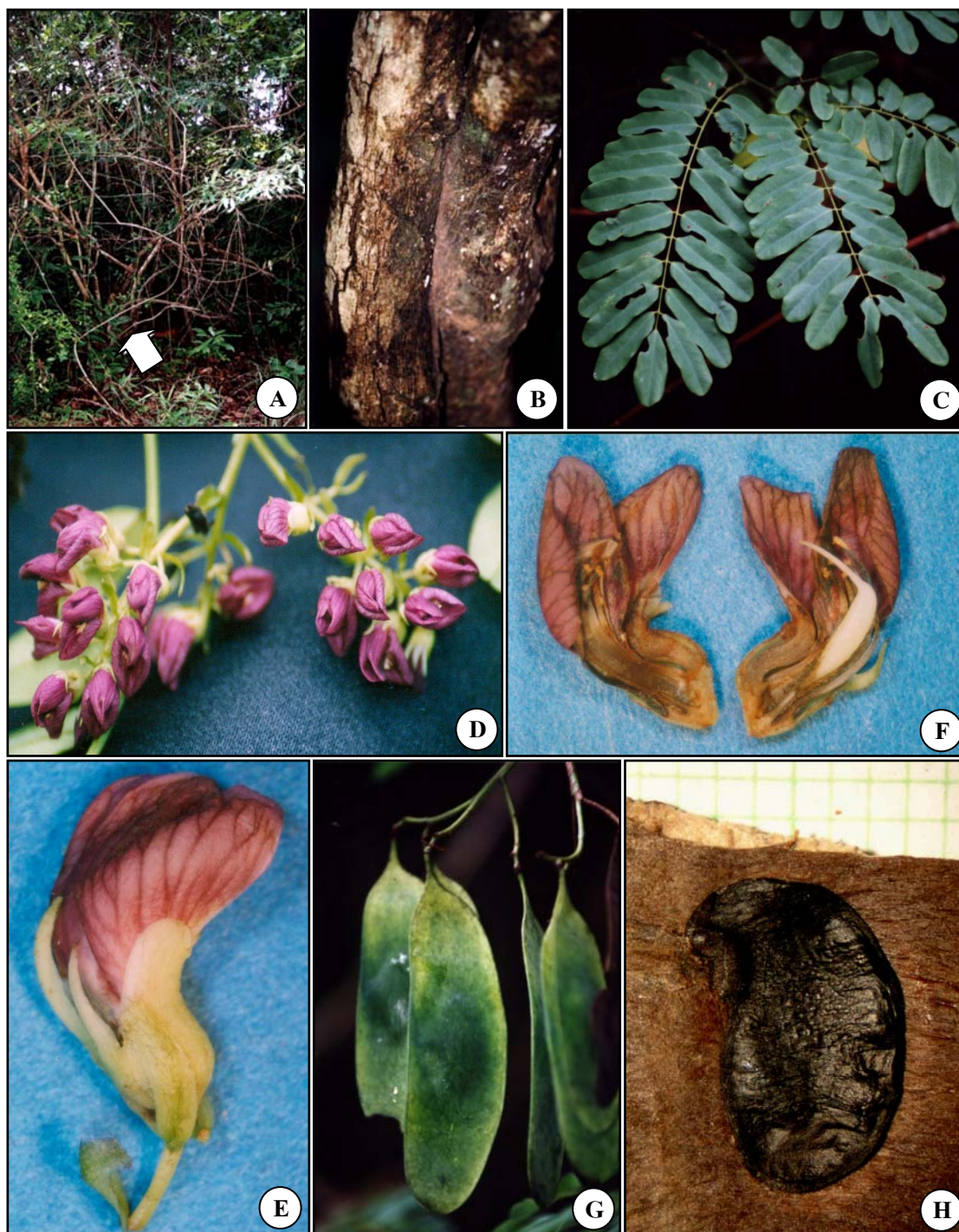
นิเวศวิทยาที่พบ: กระจายทั่วไปใบป่าดิบแล้ง

ระยะการออกดอก: มีนาคม-เมษายน

ระยะการติดผล: มิถุนายน-มกราคม

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: *Phradorn* 361, 362 (BK), (BKF), 13, 320 (Botany KU.), (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: *Kerr* 4735, *Pradit* 438, *Prayad* 361, 538, 577, *Sakol* 60, 110, 525, 3556, *Winit* 1648, *Yingyong* y1228-83 (BK), *Beusekom & Phengklai* 2363, *Beusekom et al.* 2637, 4752, *Bunchuai* 43, *Bunnak* 100, *Charal* 519, *Geesink* 5702, *Khantchai* 234, 408, *Konta et al.* 4351, 4856, 5494, *Koyama* 61164, *Larsen* 2540, *Maxwell* 07-727, 87-998, 87-1368, 88-662, 89-520, 94-1094, 95-967, 96-522, 97-549, 97-872, *Muarata et al.* 16460, *Nimanong & Phusomsaeng* 1844, *Niyomdham* 623, 920, 5288, *Opilane* 18850, 28191, *Phengklai et al.* 3708, 4237, 7458, *Phloenchit* 1136, *Poilane* 18850, *Pooma* 242, *Put* 1298, 3713, 3921, *Santisuk* 368, *Smitinand* 1635, *Soradej* 418, *Sprensen et al.* 1736, *Tantisawie et al.* 785, *van Dien* 55, *Vidal* 5355, *Vidal et al.* 6154, 6194, *Winit* 822, 1298, 1632, 1648, 1964 (BKF)

ภาพที่ 84 กระพี้เภา (*Dalbergia stipulacea* Roxb.)

A. ลักษณะวิสัย

B. ลำต้น

C. ใบ

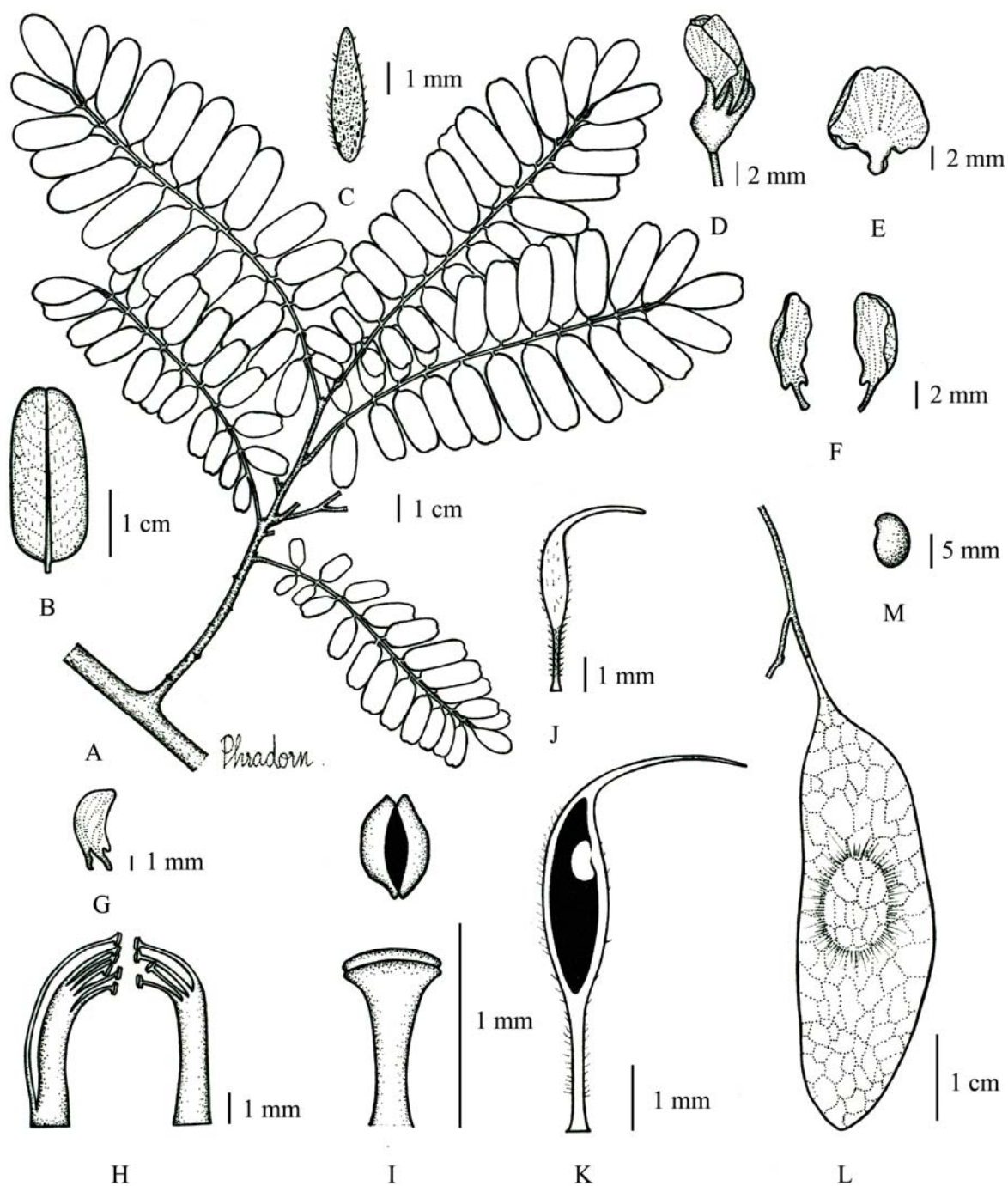
D. ช่อดอก

E. ดอก

F. ดอกตัดตามยาว

G. ผล

H. เมล็ด

ภาพที่ 85 ภาพลายเส้นของกระพี้เถา (*Dalbergia stipulacea* Roxb.)

A. กิ่งและใบ	B. ใบย่อย	C. ใบประดับ	D. ดอก
E. กลีบคู่กลาง	F. กลีบคู่ข้าง	G. กลีบคู่ล่าง	
H. วงเกสรเพศผู้ตัดตามยาว	I. อับเรณู	J. เกสรเพศเมีย	
K. เกสรเพศเมียตัดตามยาว	L. ผล	M. เมล็ด	

Dalbergia velutina Benth., Pl. Juegh. 1: 255; Kurz, Fl. Burm. 1: 348. 1877; Backer, Fl. Br. Ind. 2: 233. 1879; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 592. 1922; Craib, Fl. Siam. En. 1(3): 484. 1928; Brandis, Ind. Trees: 234. 1978; Keng, Con. Fl. Sing. : 34. 1990.

ลำต้น สูง 2-4 เมตร เปลือกนอกสีน้ำตาลเข้ม ตามกิ่งก้านและยอดอ่อนมีขนหนาแน่น ใบ ประกอบแบบขนนกหนึ่งชั้น ก้านใบยาว 0.6-1.2 ซม. แกนกลางยาว 8.8-13.6 ซม. ใบย่อย 15-18 ใบ รูปขอบขนานหรือรูปรีที่ปลายยอดหรือค่อนข้างกลมที่แผ่นใบด้านล่าง กว้าง 0.7-1.6 ซม. ยาว 1.0-4.3 ซม. โคนใบสองข้างไม่เท่ากัน ปลายใบเป็นติ่งแหลมเล็กๆ หรือแหลมที่ปลายยอดหรือมนกลมที่แผ่นใบด้านล่าง มีขนนุ่มหนาแน่นทั้งสองด้าน เส้นใบ 3-10 คู่ ก้านใบย่อยยาว 2-3 มม. มีขนนุ่มหนาแน่น **ช่อดอก** ออกที่ปลายยอด ยาว 1.2-2.8 ซม. ก้านช่อดอกยาว 1-2 มม. ดอก 12-74 ดอก ก้านดอกยาว 1-2 มม. มีขนกระจายทั่วไป **ใบประดับ** 2 อัน รองรับช่อดอกและช่อดอกย่อย และ 3 อัน รองรับดอก รูปไข่ กว้างไม่เกิน 1 มม. ยาว 1-2 มม. โคนตัดปลายแหลม มีขนยาวและหนาแน่นมาก **กลีบเลี้ยง** เรียงซ้อนเหลื่อม หลอดกลีบขนาด 2-3 มม. ปลายแยกกลีบรูปไข่ ขนาด 1.0-1.5 มม. สีเขียวอ่อน มีขนยาวบางๆ ที่ผิวด้านนอก ส่วนด้านในเกลี้ยง **กลีบดอก** กลีบกลางรูปไข่กลับ กว้าง 2-3 มม. ยาว 4-5 มม. โคนเป็นก้านยาว 2-3 มม. ส่วนกลีบคู่ข้าง กว้าง 1.5-2.0 มม. ยาว 3.5-4.0 มม. โคนเป็นก้านยาว 2.0-2.5 มม. ปลายเบี้ยว และกลีบคู่ล่าง กว้าง 2.0-2.5 มม. ยาว 3.5-4.0 มม. โคนยาว 2.0-2.5 มม. ปลายเชื่อมรวมกัน 2 มม. จากปลายกลีบ ส่วนกลางของกลีบคู่ล่างเป็นติ่งมนหรือแหลมยื่นออกมาคล้ายเป็นก้าน สีเหลืองอ่อน **เกสรเพศผู้** ก้านชูอับเรณูยาว 5.5-6.5 มม. สีเหลือง โคนเชื่อมกันเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก 6 อัน และกลุ่มที่สอง 4 อัน หรือเป็น 5 อัน กับ 5 อัน ได้เช่นกัน ที่ระดับ 2.5-4.5 มม. ปลายแยกกัน 2.0-2.5 มม. **เกสรเพศเมีย** รังไข่ยาว 2.5-3.0 มม. เกลี้ยง มี 2 ออวูล ก้านรังไข่ยาว 2.5-3.0 มม. มีขนยาวกระจายทั่วไป ก้านและยอดเกสรเพศเมียยาว 1.5-2.0 มม. สีขาวอมเหลืองอ่อน **ผล** กว้าง 1.1-1.6 ซม. ยาว 3.2-5.5 ซม. โคนสอบเรียว ปลายมนหรือเป็นติ่งแหลม สีเขียว มีกลีบเลี้ยง กลีบดอกและเกสรเพศผู้ติดคงทน ก้านผลยาว 2-3 มม. มีขนกระจายทั่วไป **เมล็ด** คล้ายเมล็ดถั่ว อาจพบรูปรี รูปไข่กลับหรือครึ่งวงกลม กว้าง 1-5 มม. ยาว 4-10 มม. ปลายมนหรือค่อนข้างแหลม ก้านเมล็ดยาว 2-3 มม.

ชื่อไทย: เครือคางควาย (ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้, 2544)

นิเวศวิทยาที่พบ: แนวกันไฟ 1 และป่าเต็งรังทั่วไป

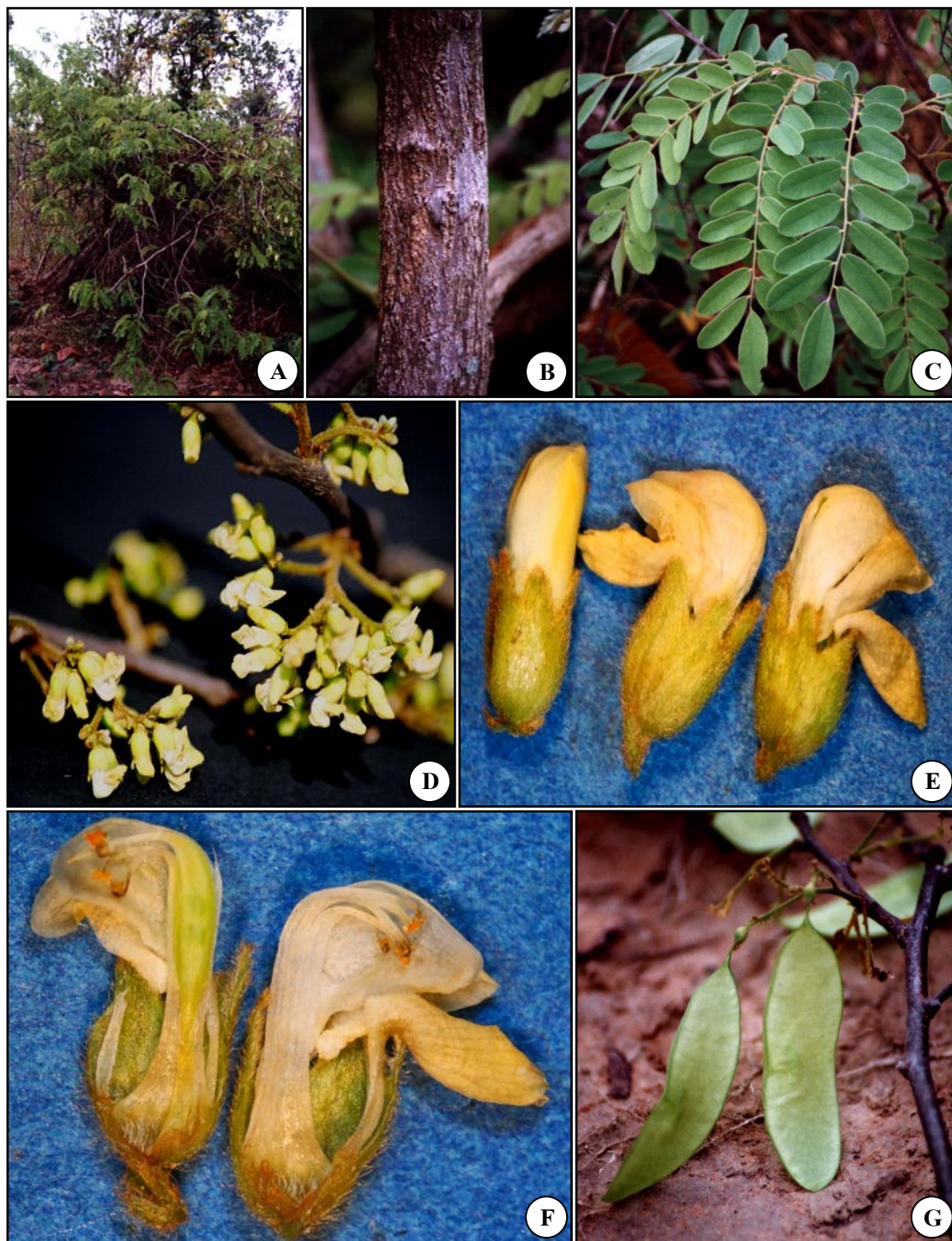
ระยะการออกดอก: กุมภาพันธ์-มีนาคม

ระยะการติดผล: มีนาคม-เมษายน

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: *Phradorn* 100, 296 (BK), (BKF), (Botany KU.), (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: *Chirayupin* 183, *Collins* 1211, *Kerr* 8395, 8720, 17165, 18345, 18358, 19083, 20130, *Maxwell* 74-109, 74-155, 74-155A, 75-118, *Put* 653, *Sakol* 2270, *Winit* 1647 (BK), *Chaloenphol* 1677, *Conner & Niyomdham* 15704, *Khantchai* 7, *Konta et al.* 4298, *Maxwell* 02-19, 87-240, 87-375, 96-338, 97-154, 97-1429, 98-375, *Niyomdham* 1985, *Niyomdham et al.* 2030, *Niyomdham & Phusong* 1771, *Phengkklai et al.* 11046, *Poilane* 13732, 32317, *Ruengeaim* 16, *Santisuk* 1626, 2736, 6943, s.n., *Th. S. et al.* 4, 173, s.n., *TS & GS* 10614, *Winit* 147 (BKF)

ความหมาย: คำว่า “velutina” มาจาก “velvety” แปลว่า เหมือนกำมะหยี่ ส่วน “Dalbergia” เป็นชื่อสกุลของพี่น้องชาวสวีตซ์เซอร์แลนด์ คือ Nils E. Dalberg (1726-1820) เป็นนักพฤกษศาสตร์และนักฟิสิกส์ และ Carl Gustar Dalberg (1754-1775) เป็นนักพฤกษศาสตร์

ภาพที่ 86 เครือคางควาย (*Dalbergia velutina* Benth.)

A. ลักษณะวิสัย

B. ลำต้น

C. ใบ

D. ช่อดอก

E. ดอก

F. ดอกตัดตามยาว

G. ผล

สกุล *Milletia* W. & A.

Milletia extensa Benth., Fl. Ind. 2: 109. 1879; Craib, Fl. Siam. En. 1(3): 389. 1928; Adema, Blumea 45(2): 405. 2000. — *M. auriculata* Kurz, in Backer, Fl. Ind 3: 138. 1874; Baker, Fl. Br. Ind. 2: 108. 1879; Gamble, Fl. Madras 2: 322. 1918; Brandis, Ind. Trees: 220. 1978.

ลักษณะวิสัย ไม้เถาเนื้อแข็ง สูง 3-7 เมตร แตกกิ่งก้านมากมาย ลำต้น เปลือกนอกสีน้ำตาลเกือบดำ ใบ ก้านใบยาว 6.0-10.0 ซม. มีขนกระจายทั่วไปบางๆ แกนกลางยาว 9.4-15.2 ซม. ใบย่อย 7-9 ใบ เรียงตรงข้าม รูปไข่กลับหรือรูปรี อาจพบค่อนข้างกลม กว้าง 3.5-7.3 ซม. ยาว 7.8-12.5 ซม. โคนใบมนหรือแหลม ปลายใบเป็นติ่งมน อาจพบมนหรือกลม ขอบใบเรียบ มีขนกระจายบางๆ ที่แผ่นใบด้านล่าง ส่วนด้านบนพบตามเส้นกลางใบ เส้นใบ 5-10 คู่ ก้านใบย่อย ยาว 3-4 มม. มีขนหนาแน่น **ช่อดอก** แบบช่อกระจุกหรือช่อแยกแขนง ยาว 5.0-25.5 ซม. ก้านช่อดอกยาว 0.6-3.8 ซม. มีขนหนาแน่น **ดอก** 40-60 ดอก ก้านดอกยาว 4-6 มม. มีขนนุ่มหนาแน่น **ใบประดับ** 2-3 อัน รองรับดอก รูปแถบ ยาว 2-3 มม. โคนตัด ปลายแหลม ขอบเรียบ มีขนหนาแน่น **กลีบเลี้ยง** เรียงซ้อนเหลื่อม หลอดกลีบกว้าง 3.4-4.0 มม. ยาว 4.5-5.0 มม. ปลายแยกแฉกแหลม 3 กลีบ ซึ่งยาว 1 กลีบ และสั้น 2 กลีบ กว้าง 2.0-2.5 มม. ยาว 4-5 มม. และแยกแฉกมน 2 กลีบ กว้าง 1.0-1.5 มม. ยาว 2.0-2.5 มม. สีแดง มีขนหนาแน่นจำนวนมากที่ผิวด้านนอก ส่วนด้านในเกลี้ยง **กลีบดอก** กลีบกลาง กว้าง 1.5-1.8 ซม. ยาว 1.7-2.0 ซม. หลอดดอกกว้าง 2.5-3.5 มม. ยาว 2-4 มม. ปลายรูปหัวใจกลับ ขอบเป็นคลื่น มีขนนุ่มหนาแน่นที่ผิวด้านนอก ด้านในเกลี้ยง ส่วนกลีบคู่ข้างและกับกลีบคู่ล่าง กว้าง 4.5-5.0 มม. ยาว 1.9-2.0 ซม. โคนหรือก้านกลีบยาว 2.0-2.5 มม. ขอบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย เกลี้ยง อาจพบจะงอยติ่งที่กลางกลีบ และกลีบคู่ล่าง กว้าง 6.5-7.0 มม. ยาว 1.7-1.9 ซม. โคนเป็นก้านยาว 3.0-4.5 มม. ปลายมน ขอบเรียบ เกลี้ยง สีเหลืองอ่อน **เกสรเพศผู้** อับเรณูกว้าง 0.5-0.8 มม. ยาว 1.0-1.5 มม. สีเหลืองหรือขาวอมเหลืองอ่อน โคนก้านชูอับเรณูเชื่อมกันล้อมรอบเกสรเพศเมีย แบ่งเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรก 1 อัน แยกกัน ยาว 15-17 มม. กลุ่มที่สอง 9 อัน เชื่อมกัน ยาว 13-16 มม. แล้วแยกออกจากกัน ยาว 3-5 มม. **เกสรเพศเมีย** สีเหลืองหรือสีขาวอมเหลืองอ่อน รังไข่กว้าง 1.0-1.5 มม. ยาว 10-13 มม. พบขนยาวหนาแน่น มี 13-15 ออวูล ก้านรังไข่ยาว 1.5-2.0 มม. มีขนหนาแน่น ก้านและยอดเกสรเพศเมียยาว 5-7 มม. มีขนเล็กน้อย ยอดเกสรเพศเมียเป็นขนครุยจางฐานดอกรูปสี่เหลี่ยม กว้าง 1-2 มม. ยาว 1.1-2.5 มม. เกลี้ยง **ผล** แบบฝักแบนแห้งแตก รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ กว้าง 2.1-2.7 ซม. ยาว 11.7-14.2 ซม. โคนแหลม ปลายเรียวแหลม

เป็นจะงอยหรือมน สีนํ้าตาล มีขนนุ่มสีนํ้าตาลทองและหนาแน่น กลีบเลี้ยงติดคงทน แต่ละผลมี 2-3 เมล็ด ก้านผลยาว 4-7 มม. มีขนนุ่มหนาแน่น เมล็ด รูปไข่หรือรูปรีหรือค่อนข้างกลม ยาว 1.0-1.5 มม. สีนํ้าตาล

ชื่อไทย: จานเครือ

นิเวศวิทยาที่พบ: ป่าดิบแล้งของเขาดินดิบมิด

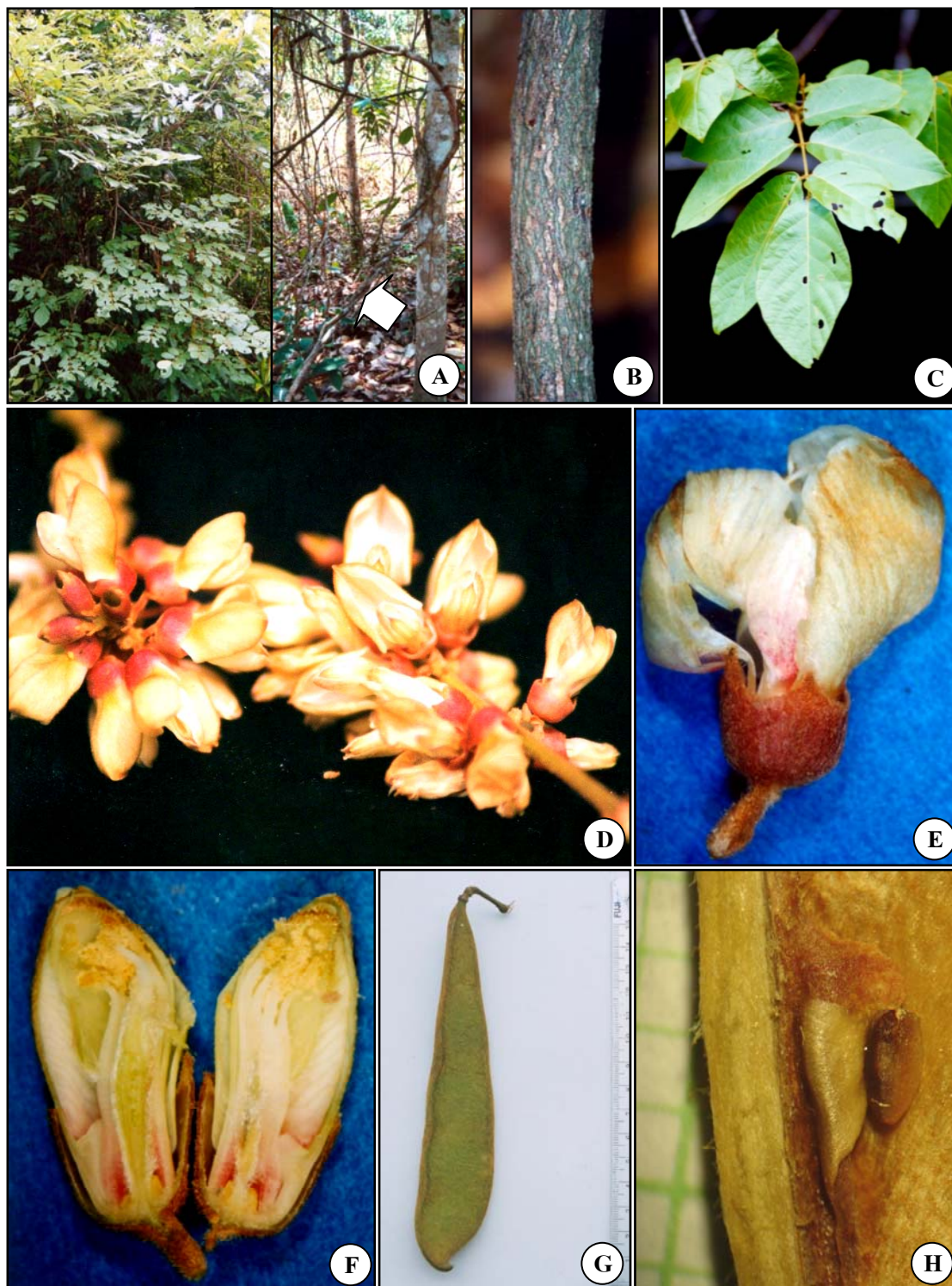
ระยะการออกดอก: กุมภาพันธ์-เมษายน

ระยะการติดผล: มีนาคม-สิงหาคม

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: *Phradorn* 323, 340 (BK), 323(BKF), 310, 351 (Botany KU.), 5, 351 (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: *Chermsirivathana* 531, 531A, *Kerr* 4671, *Prayad* 411, *Sadakorn* 566, (BK), *Boomchai* 7, *Geesink et al.* 5999, *Maxwell* 87-897, 88-414, 89-382, 95-309, 96-433, 97-858, *Nimanong-Phusomsaeng* 1757, *Phengklae et al.* 4160, 6881, *Santisuk s.n.*, *Sorensen et al.* 2911, 3468, *Soradet* 417, *Vidal et al.* 6348, *Warawut* 30 (BKF)

ความหมาย: คำว่า “extensa” แปลว่า ขึ้นออกหรือขยายออก ส่วนคำว่า “Milletia” เป็นชื่อของ ดร. Charles Millett ชาวอังกฤษ (ซึ่งเป็นผู้เก็บตัวอย่างพืชในช่วง 1825-1834 และนักฟิสิกส์ ในปี 1830-1839)

ภาพที่ 87 จานเครือ (*Millettia extensa* Benth.)

A. ลักษณะวิสัย

B. ลำต้น

C. ใบ

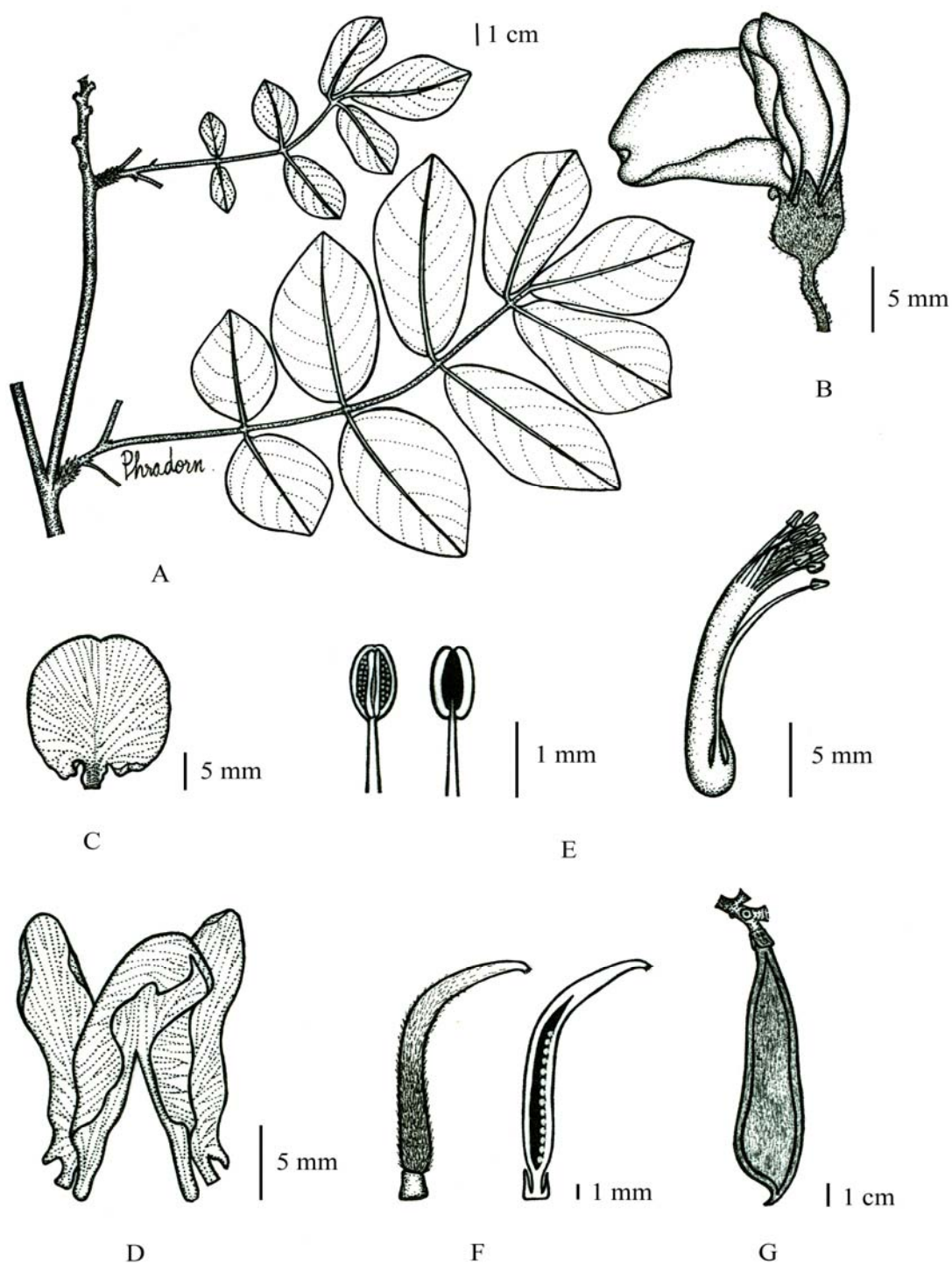
D. ช่อดอก

E. ดอก

F. ดอกตัดตามยาว

G. ผล

H. การติดของเมล็ด

ภาพที่ 88 ภาพลายเส้นของงานเครือ (*Millettia extensa* Benth.)

A. กิ่งและใบ	B. ดอก	C. กลีบคู่กลาง
D. กลีบคู่ข้างและกลีบคู่ล่าง	E. วงเกสรเพศผู้	
F. เกสรเพศเมีย (ซ้าย) และเกสรเพศเมียตัดตามยาว (ขวา)	G. ผล	

สกุล *Mucuna* Adans.

Mucuna macrocarpa Wall., Cat. n. 5618; in Pl. As. Rar. 1: 41. t. 47; Kurz, Fl. Burm. 1: 379. 1877; Baker, Fl. Br. Ind. 2: 186. 1879; Huang and Ohashi, Fl. Taiwan 3: 343. 1977; Brandis, Ind. Trees: 226. 1978. – *M. collettii* Lace; in Kew Bull. : 398. 1915; Craib, Fl. Siam. En. 1(3): 443. 1928.

ลำต้น สูง 8-15 เมตร เปลือกนอกสีน้ำตาลเข้ม เปลือกในสีขาวอมเหลือง เมื่อทิ้งไว้จะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลเข้ม ใบและดอก ไม่พบ ผล แบบฝักหึ่งแตกแนวเดียว รูปขอบขนาน กว้าง 3.5-5.0 ซม. ยาว 19.7-44.5 ซม. โคนมน ปลายมนหรือเรียวแหลม ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีน้ำตาล มีขนยาวสีน้ำตาลแดงกระจายทั่วไป แต่ละผลมี 2-12 เมล็ด ก้านผลยาว 1.1-1.9 ซม. พบขนเล็กน้อย เมล็ด รูปรี กว้าง 2.5-3.3 ซม. ยาว 3.8-4.2 ซม. โคนและปลายมนกลม เกือบเกลี้ยงและเป็นมัน สีขาวหรือสีขาวอมเหลือง มีขนยาวและหนานุ่มสีน้ำตาลดำพันรอบเมล็ด เมื่ออ่อนมีสีขาว

ชื่อไทย: สะบ้าลิง

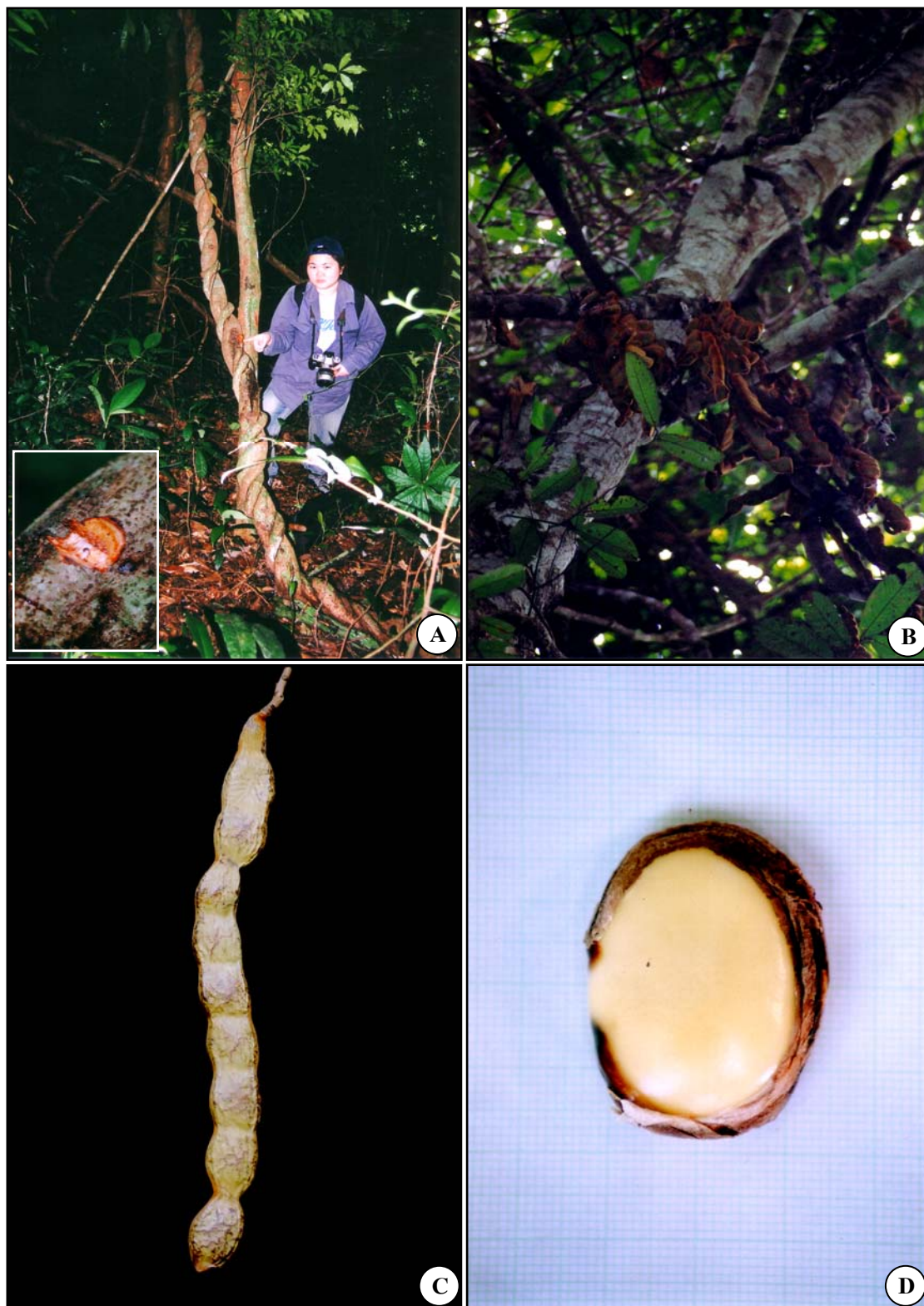
นิเวศวิทยาที่พบ: ป่าดิบแล้งในเขตเขาสูง

ระยะการติดผล: ตุลาคม

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: Phradorn s.n. (Botany KU.), (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: *Lakshnakara* 1526, *Kasin* 76, *Kerr* 8701, 9964, *Maxwell* 74-688, 76-108, 76-384 (BK) , *Beusekom* 3932, *Beusekom & Phengkhlai* 32, 435, *C.P. & B.N. & S.S.* 3087, 3108, *Geesink et al.* 6913, *Niyomdham* 2952, *Phengkklai et al.* 6880, *Poilane* 15558, *Maxwell* 88-838, 96-179, *Shimizu et al.* 20823, *Wongprasert & Khaoiam* 0212-01 (BKF)

ความหมาย: คำว่า “mucuna” มาจาก “mucunā” เป็นภาษาบราฮ์มิ ซึ่งเป็นชื่อพื้นเมืองของ *Dioclea malacocarpa*

ภาพที่ 89 สะบ้าลิง (*Mucuna macrocarpa* Wall.)

A. ลักษณะวิสัย

B. ลำต้นและผล

C. ผล

D. เมล็ด

สกุล *Spatholobus* Hassk.

Spatholobus parviflorus (Roxb.) Kuntze, Rev. Gen. : 205. 1891; Craib, Fl. Siam. En. 1(3): 447. 1928; Kan, Fl. Karnataka 1: 494. 1984; Rudd, Fl. Cey. 7: 268. 1991. – *S. roxburghii* Benth., Pl. Jungh. : 238. 1852; Baker, Fl. Br. Ind. 2: 193. 1879; Brandis, Ind. Trees : 229. 1978 – *Butea parviflora* Roxb. & G.Don, Gen. Syst. 2: 373. 1832; Kerr, Fl. Burm. 1: 365. 1877.

ลักษณะวิสัย ไม้เถาเนื้อแข็งขนาดใหญ่ สูง 5-12 เมตร แตกกิ่งก้านมากมาย ลำต้น เปลือกนอกเรียบหรือแตกเป็นสะเก็ดเล็กๆ สีน้ำตาลเข้มอมเทา มักเลื้อยพันและรัดต้นไม้อื่นแน่น ใบประกอบแบบขนนก 3 ใบย่อย ก้านใบยาว 6.0-19.4 ซม. มีขนหนาแน่น แขนกลางยาว 1.2-2.3 ซม. ใบย่อยเบียวหรือค่อนข้างกลม อาจพบรูปรีที่ใบยอด กว้าง 6.7-19.6 ซม. ยาว 8.9-25.8 ซม. โคนใบสองข้างไม่เท่ากันหรือมนที่ใบยอด ปลายใบมนหรือเรียวมน ขอบใบเป็นคลื่น มีขนนุ่มหนาแน่นที่ผิวด้านล่างคล้ายกำมะหยี่สีเหลืองเงิน ด้านบนพบเฉพาะที่เส้นกลางใบ เส้นใบ 7-11 คู่ ก้านใบย่อยยาว 0.5-1.0 ซม. มีขนหนาแน่น หูใบ 2 อัน รูปแถบ ยาว 2-5 มม. มีขนหนาแน่น **ช่อดอก** แบบช่อแยกแขนง ออกที่ปลายยอดและซอกใบ ยาว 5.5-27.8 ซม. ก้านช่อดอกยาว 1.1-6.3 ซม. มีขนหนาแน่น **ดอก** 50-200 ดอก ก้านดอกยาว 2-3 มม. **ใบประดับ** 1-2 อัน รูปแถบหรือคล้ายท้องเรือ ยาว 1-2 มม. ปลายแหลม ขอบเรียบ สีน้ำตาลอ่อน มีขนหนาแน่น **กลีบเลี้ยง** หลอดกลีบรูปกรวย กว้าง 3.5 มม. ยาว 4-5 มม. ปลายแยกยาว 2-4 มม. สีเหลืองอมเขียวอ่อน มีขนหนาแน่นทั้งสองด้าน **กลีบดอก** กลีบกลางรูปไข่ โคนสอบเรียว ยาว 3 มม. ปลายเว้ามน กว้าง 7.0-7.5 มม. ยาว 9-11 มม. เกสรตัวผู้ ส่วนกลีบคู่ข้าง รูปรี กว้าง 2.0-2.5 มม. ยาว 9-10 มม. โคนสอบเรียว ยาว 3 มม. ปลายมนหรือกลม อาจคอดเว้าเล็กน้อย ขอบเรียบ เกสรตัวเมีย และกลีบคู่ล่างเชื่อมกันตรงกลาง รูปรี กว้าง 2-5 มม. ยาว 8-9 มม. โคนสอบเรียว ยาว 3 มม. ปลายมน ขอบเรียบ เกสรตัวเมีย สีชมพูอ่อน **เกสรเพศผู้** อับเรณูยาว 0.5 มม. สีชมพูอ่อน โคนก้านชูอับเรณูเชื่อมกันเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรก 9 อัน เชื่อมกันยาว 5.0-5.5 มม. ปลายแยกกันยาว 1-2 มม. และกลุ่มที่สอง 1 อัน แยกกัน ยาว 6-7 มม. **เกสรเพศเมีย** รังไข่กว้าง 1 มม. ยาว 2-4 มม. พบขนหนาแน่น มี 2 ออวูล์ ก้านและยอดเกสรเพศเมียยาว 4-5 มม. เกสรตัวเมีย สีชมพูอ่อน จำนวนดอก 9 อัน แยกกัน ยาวไม่เกิน 1 มม. เกสรตัวเมีย **ผล** แบบผลเดี่ยวแห้งไม่แตก รูปขอบขนาน กว้าง 2.5-3.1 ซม. ยาว 8.5-9.3 ซม. โคนและปลายมนหรือกลม มีขนสีน้ำตาลแดงหนาแน่น **เมล็ด** ไม่พบ

ชื่อไทย: เถาพันช้าย (ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้, 2544)

นิเวศวิทยาที่พบ: ป่าเต็งรังในแนวกันไฟ 4 และแนวขอบไร่สวนวิจัยฯ ริมทางหลวงหมายเลข 304

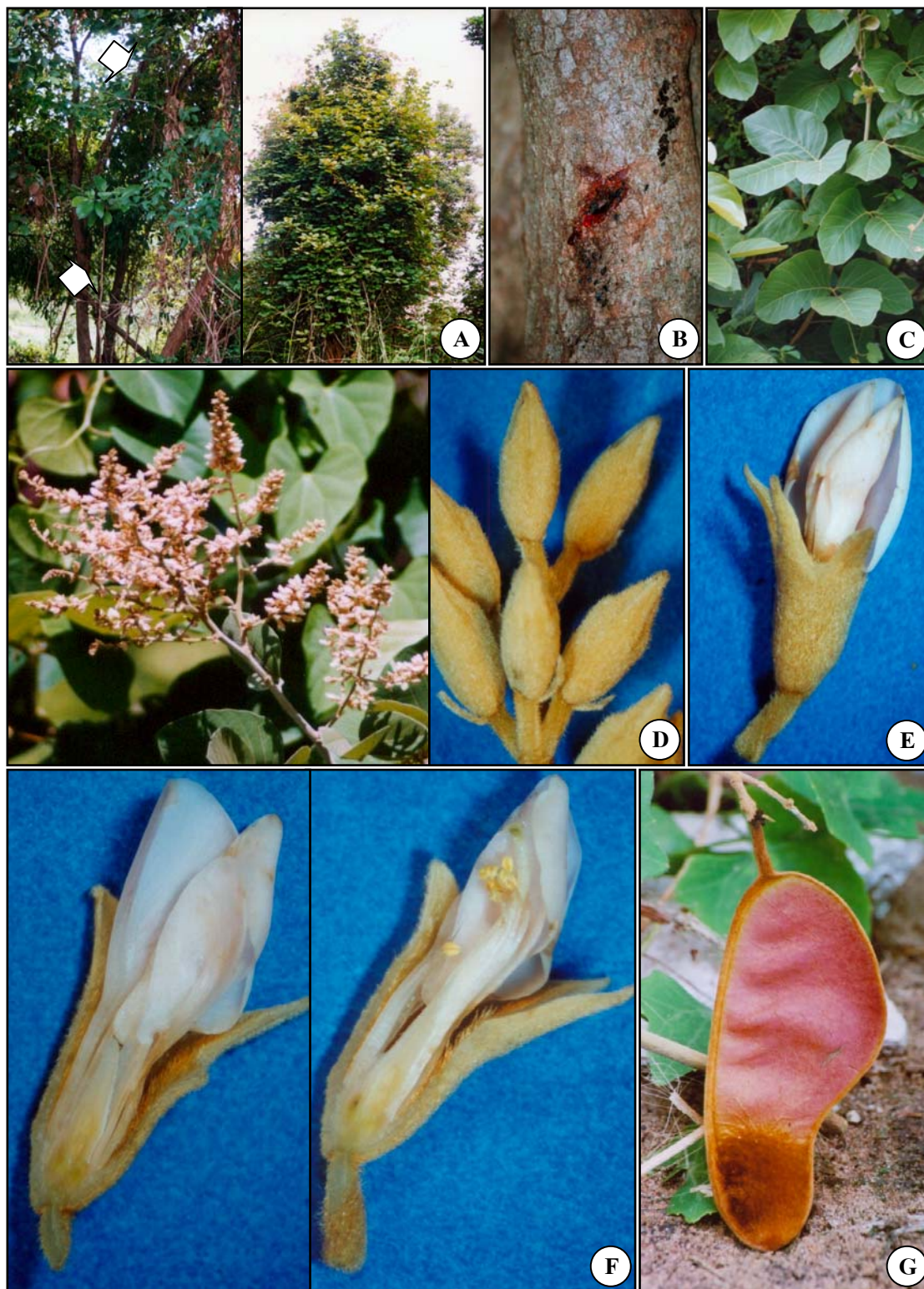
ระยะการออกดอก: มิถุนายน-สิงหาคม

ระยะการติดผล: กันยายน-มกราคม

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: *Phradorn* 189 (BK), (BKF), (Botany KU.), 189, 216 (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: *Kerr* 9026, 20485, *Lakshnakara* 953, 1030, *Maxwell* 73-164, 74-136, 74-746, 75-403, 75-555, *Pradit* 321, *Prayad* 459, 955, *Put* 58, 4062 (BK), *Anderson* 5215, *Boonchai* 15, *Beusekom et al.* 2542, *Bunnak s.n.*, *CP.* 3169, *C. P. & B. S. & B. N.* 2962, *Dee* 559, *Din* 30, *Fukuoka* 62067, 62302, *Geesink et al.* 5964, *Geesink & Maxwell* 8351, *Geesink & Phengkklai* 6068, *K. B. & B. N.* 1452, *Kharyal s.n.*, *Konta et al.* 4289, *Larsen & Santisuk* 31677, *Maxwell* 87-701, 87-1103, 92-768, 96-200, 96-1190, 97-838, 97-1531, *Murata et al.* 15619, 17277, 37535, 50707, 50749, 50944, *Palee* 94-234, *Phengkklai* 3607, 7219, *Phengkklai & Smitinand* 6165, *Phengnaren* 655, *Phloenchit* 1306, *Poillane* 28016, 30618, *Puudjaa* 100, *Shimizu et al.* 20049, *Snoh* 171, *Suvannasuddhi s.n.*, *van de Bult* 29, *Wongprasert* 016-04, 017-16, s.n., *Wongprasert et al.* s.n. (BKF)

ความหมาย: คำว่า “parviflorus” หมายถึง ดอกขนาดเล็ก มาจากคำว่า “parvus-(-a,-um)” แปลว่า เล็ก และ “florus” (หรือ flora) แปลว่า ดอก, พฤกษชาติ ส่วนคำว่า “spatholobus” มาจาก “spathe” เป็นภาษากรีก และ “lobos” แปลว่า ฝัก หมายถึง ลักษณะธรรมชาติของฝัก

ภาพที่ 90 เถพันซ้าย (*Spatholobus parviflorus* (Roxb.) Kuntze)

A. ลักษณะวิสัย

B. ลำต้น

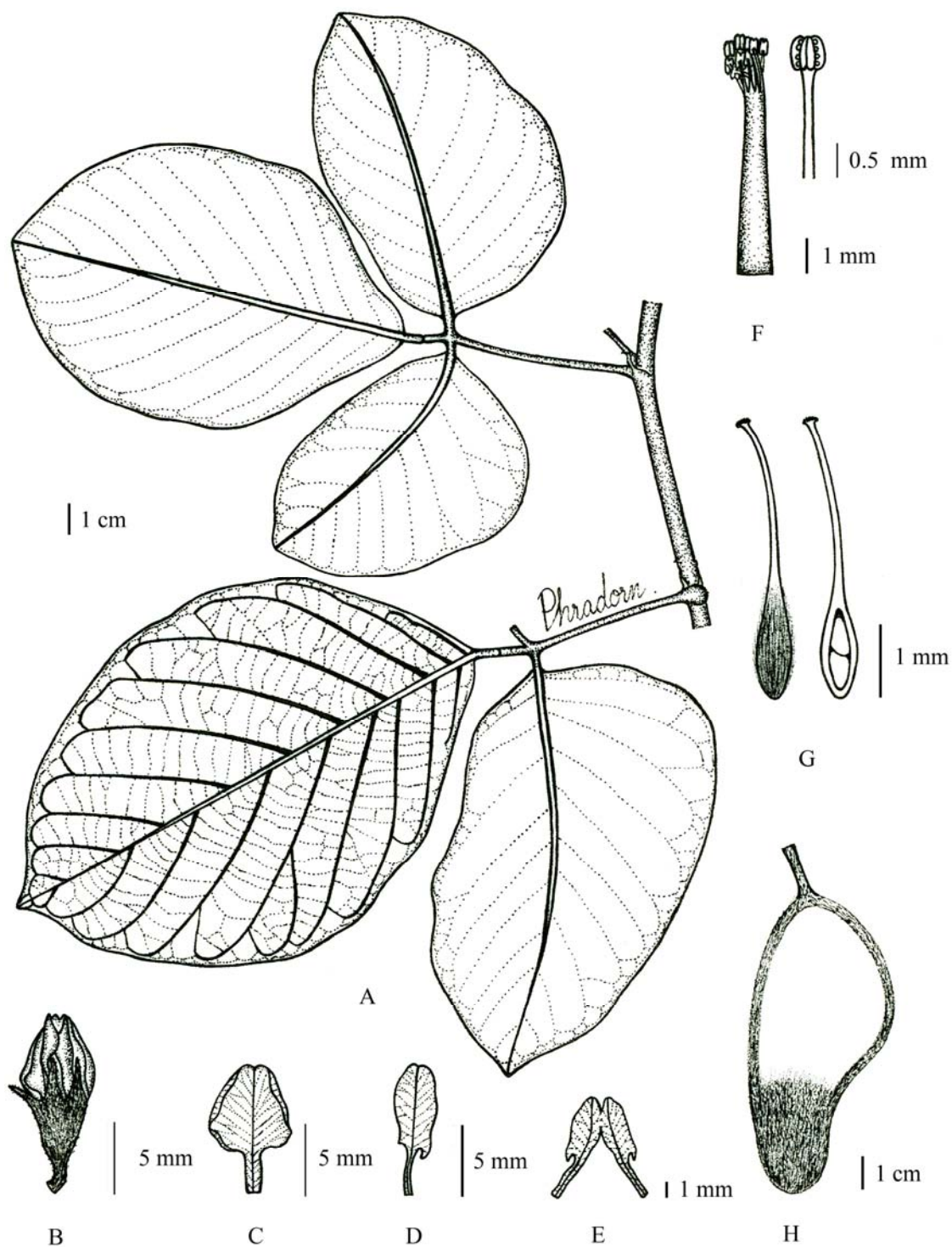
C. ใบ

D. ช่อดอก

E. ดอก

F. ดอกตัดตามยาว

G. ผล

ภาพที่ 91 ภาพลายเส้นของเถาพันช้าง (*Spatholobus parviflorus* (Roxb.) Kuntze)

A. กิ่งและใบ

B. ดอก

C. กลีบคู่กลาง

D. กลีบคู่ข้าง

E. กลีบคู่ล่าง

F. เกสรเพศผู้

G. เกสรเพศเมีย (ซ้าย) และเกสรเพศเมียตัดตามยาว (ขวา)

H. ผล

วงศ์เมื่อย (Gnetaceae)

พืชเมล็ดเปลือย ต้นแยกเพศ ไม้เถาเนื้อแข็ง ตามข้อโป่งพอง ใบเดี่ยว รูปขอบขนาน ขอบใบเป็นคลื่น แผ่นใบหนาและเกลี้ยง เส้นใบแบบขนนกกว้างแห ไม่มีหูใบ โคนเดี่ยวหรือแตกแขนง ออกตามลำต้น ชอกใบหรือปลายยอด มีหลาย collar โคนเพศผู้มีกลีบรวมเรียงตามขวาง โคนเพศผู้มีเกสรเพศผู้ 1 อัน เรียงเป็นวงรอบข้อ อับเรณู 2 พู แตกตามยาวด้านบน ก้านชูอับเรณูเกลี้ยง ไมโครสปอร์สี่เหลี่ยม โคนเพศเมียไม่มีกลีบรวม ดอกเพศเมียเรียงเป็นวงรอบข้อ ผลไม่แท้ เมล็ดแข็ง ค่อนข้างรี สีเขียว และเกลี้ยง

จากการสำรวจพบ 1 สกุล 2 ชนิด มีรูปวิธานและลักษณะพฤกษศาสตร์ดังนี้

สกุล *Gnetum* L.

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1 โคนหรือสโตบิลัสเดี่ยว ใบแห้งสีน้ำตาล.....*G. cuspidatum*
 1 โคนหรือสโตบิลัสแตกแขนง ใบแห้งมีสีดำ.....*G. montanum*

Gnetum cuspidatum Blume, Rumphia 4: 5. 1848; Markgraf, Fl. Mal. 4(3): 343. 1951; Backer & Bakh.f., Fl. Java 1: 96. 1963; Phengklai, Thai For. Bull. 7: 27. 1973; in Fl. Thai. 2(3): 208. 1975.

ลำต้น สูงประมาณ 7 เมตร แตกกิ่งก้านน้อย เปลือกนอกสีน้ำตาลอมเหลือง ใบ เรียงตรงข้าม รูปขอบขนาน รูปขอบขนานแกมรูปรีหรือรูปรี กว้าง 2.8-6.7 ซม. ยาว 8.9-15.0 ซม. โคนใบมนกลม ปลายใบเรียวแหลม เส้นใบ 8-12 คู่ ก้านใบยาว 5-7 มม. โคนเพศผู้ 1 โคน กว้าง 6-8 มม. ยาว 3.0-5.5 ซม. มี 9-13 ชั้น สีเขียว มีขนสีน้ำตาลล้อมรอบในแต่ละชั้น อับเรณู ยาว 1.5-2.0 มม. ก้านชูอับเรณู ยาว 1.5-2.0 มม. สีขาว โคนเพศเมีย 1 โคนๆ ละ 5-13 ชั้น แต่ละชั้นมี 1-3 เมล็ด ซึ่งแต่ละชั้นมีขนสีน้ำตาลยาว 1.5-2.5 มม. ปกคลุมหนาแน่น ฐานรองเมล็ด ยาว 2-3 มม. ก้านของโคนยาว 4-5 มม. เกลี้ยง เมล็ด รูปไข่ กว้าง 8-10 มม. ยาว 1.0-1.3 ซม. โคนตัด มนหรือกลม ปลายเป็นติ่งแหลม ค่อนข้างเป็นมัน สีเขียวอมน้ำตาล

ชื่อไทย: เมื่อยดำ (ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้, 2544)

นิเวศวิทยาที่พบ: ป่าดิบแล้งของเขาดินสอยและเขาดินสอย

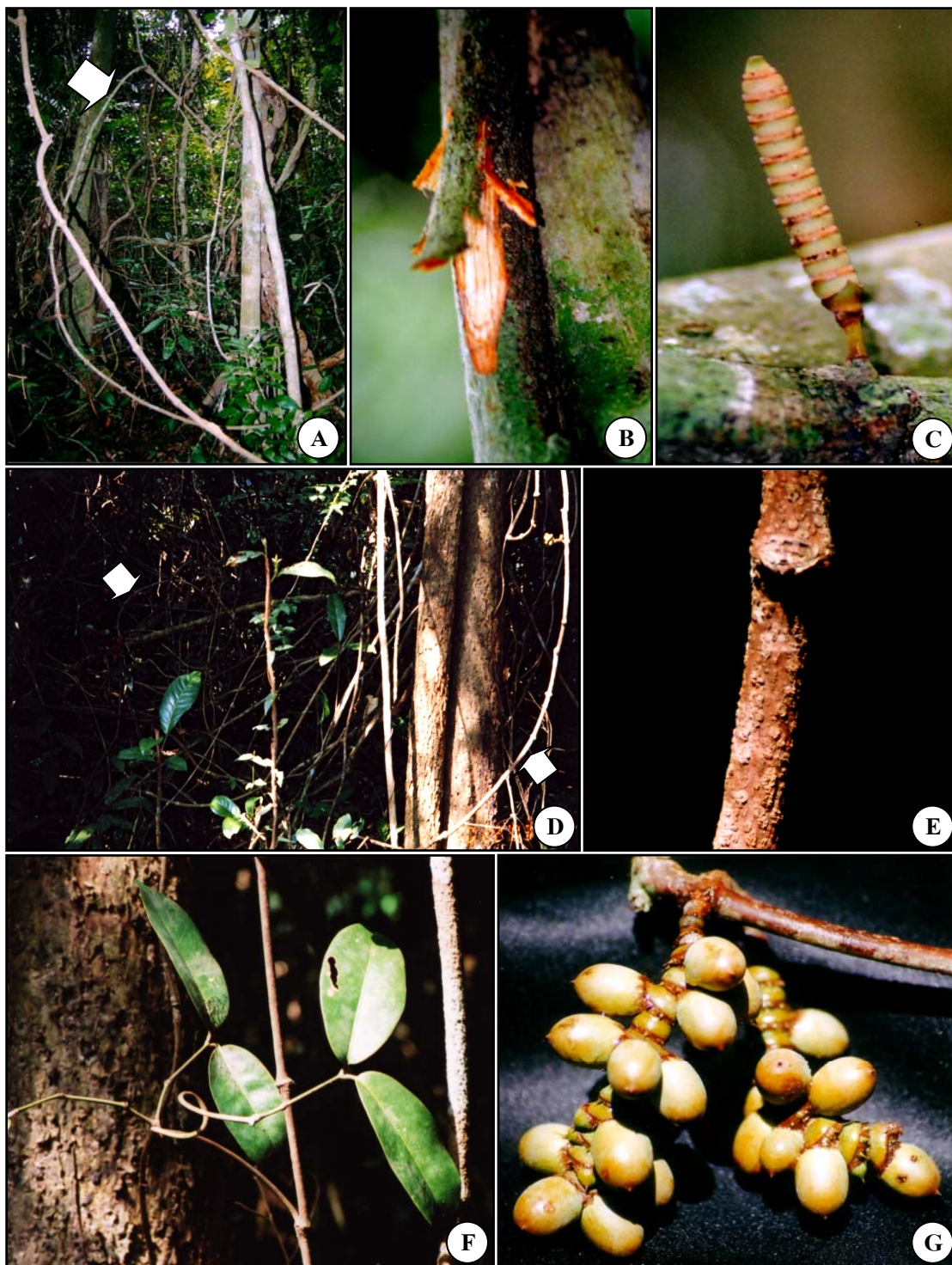
ระยะการติดโคนเพศผู้: กรกฎาคม-สิงหาคม

ระยะการติดโคนเพศเมีย: ตุลาคม-พฤศจิกายน

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: *Phradorn* 236 (BK), (BKF), (Botany KU.), (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: *Kerr* 11513, 16863, *Prayad* 1675, *Put* 3245 (BK), *C. P.* s.n., *C. P. & T. S.* 1208, *C. S. S.* 241, *Iwatsuki et al.* P.161, *Maxwell* 87-465, *Niyomdham et al.* 1279, 1290, 6064, 6154, *Puudjaa* 351, *Phengkhlai* 5348, *Santisuk* 407, 627, *Smitinand* 749, 978, *Th. S. et al.* 74, 254, *Wongprasert* s.n. (BKF)

ความหมาย: คำว่า “cuspidatum” มาจาก “cuspidate” แปลว่า เป็นดิ่งแหลม

ภาพที่ 92 เมื่อยดำ (*Gnetum cuspidatum* Blume)

A. ลักษณะวิสัยต้นเพศผู้

B. ลำต้นเพศผู้

C. โคนเพศผู้

D. ลักษณะวิสัยต้นเพศเมีย

E. ลำต้นเพศเมีย

F. ใบ

G. โคนเพศเมียติดเมล็ด

Gnetum montanum Markgr., Bull. Jard. Bot. Buitenz. 3(10): 466. 1930; Phengkklai, Thai For. Bull. 7: 30. 1973; in Fl. Thai. 2(3): 209. 1975; Liguio *et al.*, Fl. China 4: 104. 1999.

ลำต้น สูง 3-10 เมตร แตกกิ่งก้านมากมาย เปลือกนอกแตกเป็นสะเก็ด สีน้ำตาลอมเหลืองหรือน้ำตาลกลาง เปลือกในสีเหลืองอมส้ม มีน้ำยางสีเหลืองใส ใบ เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก อาจพบเรียงตรงข้าม รูปขอบขนาน อาจพบรูปไข่ กว้าง 4.6-9.2 ซม. ยาว 11.0-19.2 ซม. โคนใบมนกลม ปลายใบเป็นติ่งมน ผิวใบเป็นมัน เมื่อแห้งจะเป็นสีดำ เส้นใบ 6-8 คู่ ก้านใบยาว 6-19 มม. โคนเพศผู้ แตกแขนง ก้านของโคนยาว 0.5-2.4 ซม. โคนย่อยรูปทรงกระบอก กว้าง 4-5 มม. ยาว 3.5-4.2 ซม. โคนและปลายมน สีเขียว มีขนสั้นๆ จำนวนมากและหนาแน่น ก้านของโคนย่อยยาว 0.5-1.0 ซม. แต่ละโคนมี 8-15 ชั้น แต่ละชั้นมีเกสรเพศผู้ 8-25 อัน เรียงเป็นวงรอบข้อ ยาว 0.5-1.5 มม. สีเหลืองหรือขาวอมเหลือง อับเรณูสีขาว มีก้านชูเกสรเพศผู้รูปทรงกระบอก ยาวประมาณ 1 มม. โคนเพศเมีย แตกแขนง ก้านของโคนยาว 1.7-4.9 ซม. แต่ละโคนมี 6-14 ชั้น แต่ละชั้นมี 1-8 เมล็ด มีขนเล็กน้อย ก้านของโคนย่อยยาว 1-3 มม. เมล็ดรูปรี กว้าง 0.8-1.4 ซม. ยาว 1.2-2.4 ซม. โคนและปลายมน เกือบ สีเขียว เมื่อสุกสีส้มถึงสีม่วงดำหรือดำ ก้านเมล็ดสั้น ยาว 1-2 มม. เกือบ

ชื่อไทย: เมื่อย

นิเวศวิทยาที่พบ: ป่าดิบแล้งบนเขาหินลับมีด

ระยะการออกดอกเพศผู้: มกราคม-มีนาคม

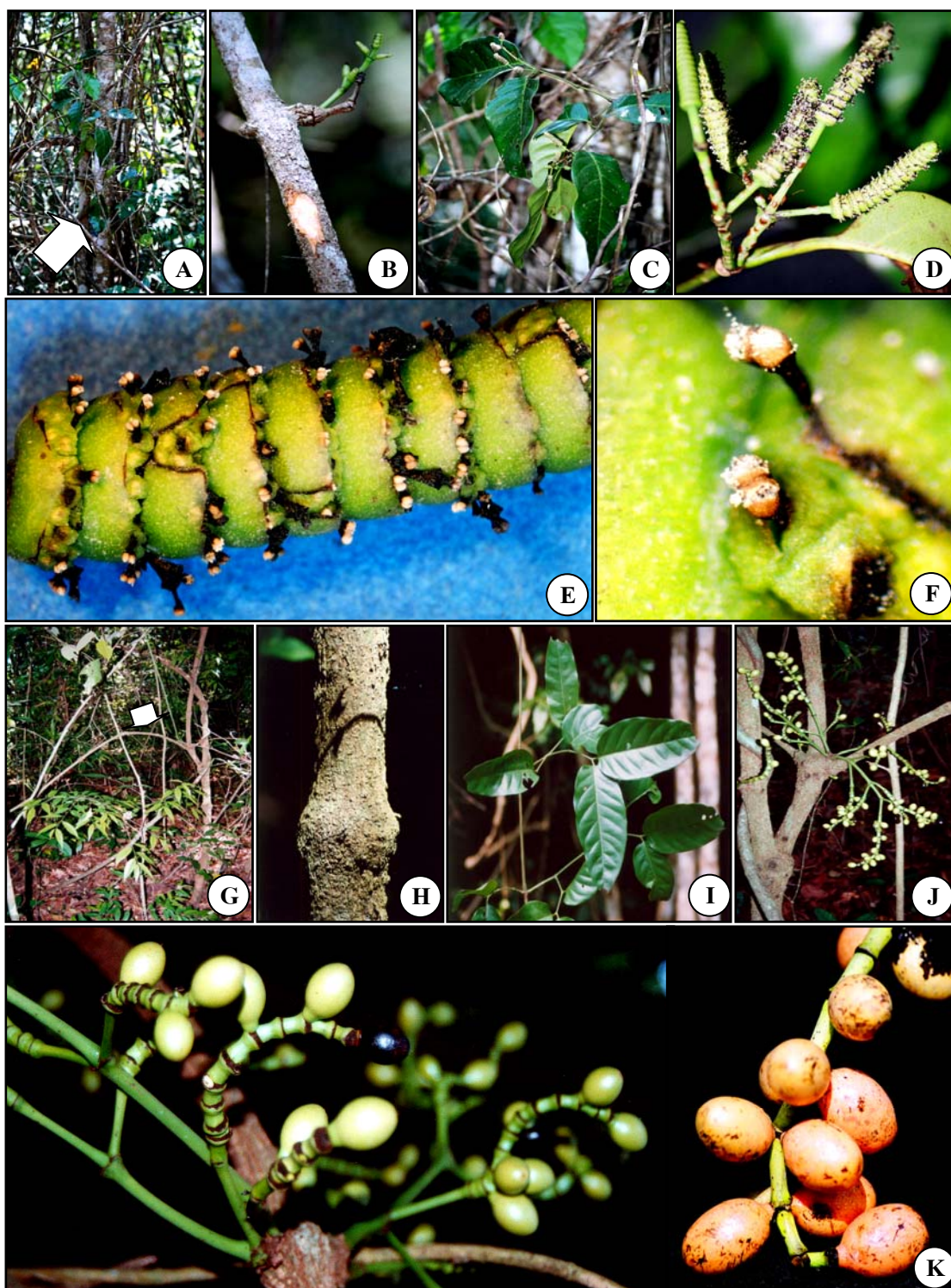
ระยะการออกดอกเพศเมียและติดเมล็ด: กุมภาพันธ์-พฤษภาคม

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: Phradorn 179, 318 (BK), 279, 309 (BKF), 179, 237, 281, 292, 318, 347(Botany KU.), (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: Adisai 112, Chermisrivathana 574, Jaray 199, Kerr 21546, Maxwell 74-174, 74-787, Smitinand 10242, Winit 1247 (BK), Abbu & Smitinand 9364, Amnat 119, Beusekom & Phengkhai 1105, 2614, Bult 505, Bunchuai 77, Chamchumroon 1246,

Chayamarit 58, *Dee* 477, *Fukuoka* 62113, *Eberhardt* 5030, *FTP* 2413, *Gorrelt* 948, *Khantchai* 137, 837, *Larsen et al.* 33251, *M. E.* 22260, *Maxwell* 87-639, 89-402, 97-658, *Nakkan* 173, *Phengkai* 444, 3237, *Phengkai et al.* 7283, 13036, 13159, *Pierre* 135, 3304, *Poilane* 2723, 5730, 20062, 23481, 23703, 24232, 26633, 29551, 31935, 32717, 35747, 202091, *Pooma* 775, *Santisuk* 6673, *Smitinand* 2197, 2296, 2477, 2739, 5541, 6737, 6738, *Smitinand et al.* 10242, *Sukkri* 33, *Suvarnakoses* 1085, *T. S.* 10967, *TDBS* 2926, 6300, 12835, 12860, *Tem* 348, *Th. S. et al.* 134, *Th. W. et al.* 11, *Vidal et al.* 6264, *Wongprasert* 997-40 (BKF)

ความหมาย: คำว่า “montanum” แปลว่า เกี่ยวกับภูเขา, พบที่ภูเขา

ภาพที่ 93 เมื่อย (*Gnetum montanum* Markgr.)

A. ลักษณะวิสัยต้นเพศผู้

B. ลำต้นเพศผู้

C. ใบ

D-E. โคนเพศผู้

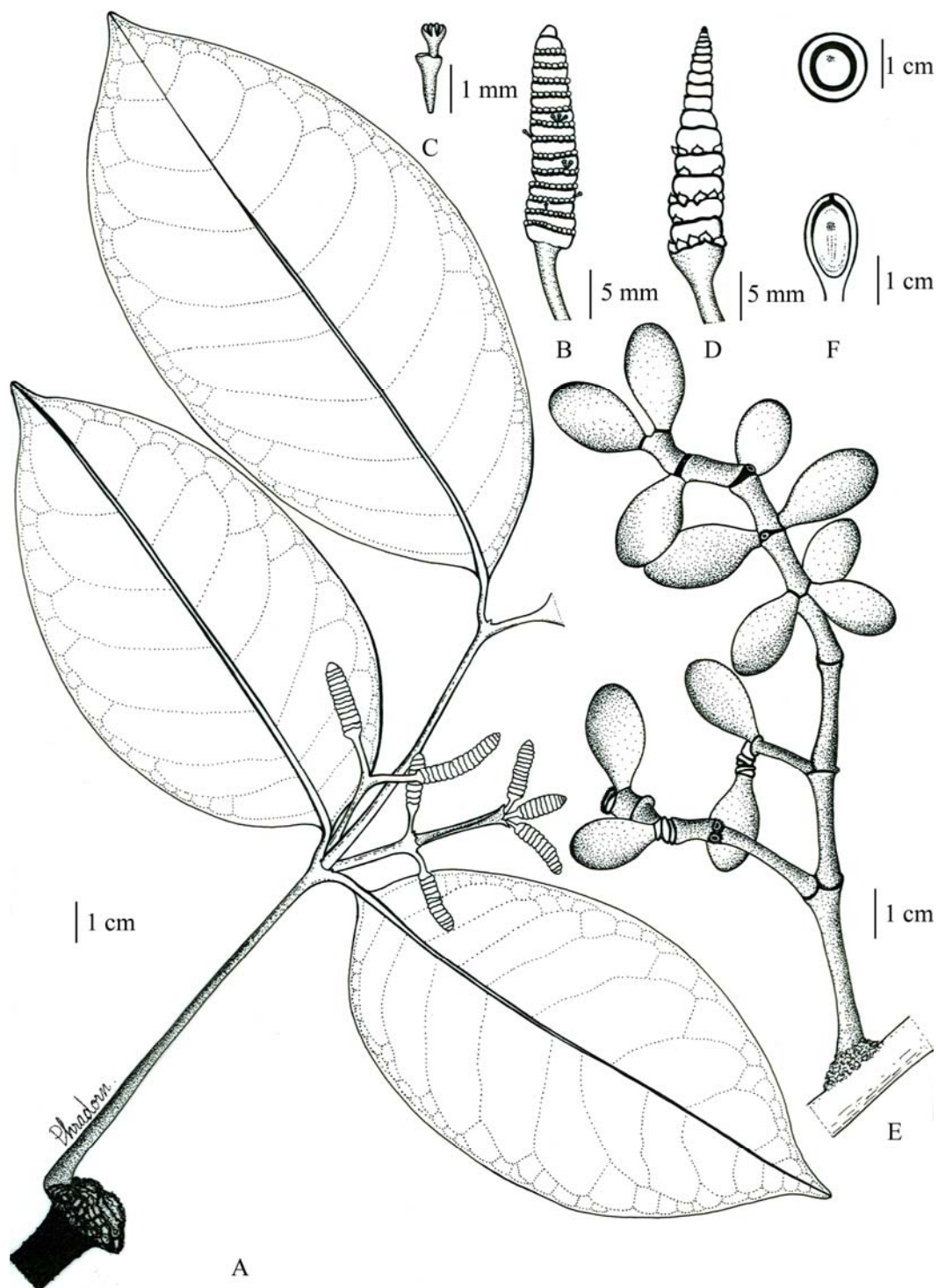
F. อับเรณู

G. ลักษณะวิสัยต้นเพศเมีย

H. ลำต้นเพศเมีย

I. ใบ

J-K. โคนเพศเมียติดเมล็ด

ภาพที่ 94 ภาพลายเส้นของเมื่อย (*Gnetum montanum* Markgr.)

A. ใบและโคนเพศผู้	B. โคนเพศผู้	C. ไมโครสปอร์
D. โคนเพศเมีย	E. โคนเพศเมียติดเมล็ด	
F. เมล็ด (บน: ตัดตามขวาง, ล่าง: ตัดตามยาว)		

วงศ์โหระพา (Lamiaceae)

ไม้รอเลื้อย แตกกิ่งก้านมากมาย เปลือกลำต้นเรียบ ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก ขอบใบเรียบ เส้นใบแบบขนนกกว้างแห่ ปลายใบประดับแหลม มีขนหนาแน่น ดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 4 กลีบ มีหลอดกลีบ ปลายแยกแฉกแหลม กลีบดอก 4 กลีบ มีหลอดกลีบ ปลายแยกแฉกมนหรือกลม พบขึ้นที่พืชรากนอก ส่วนด้านในเกลี้ยง เกสรเพศผู้ 4 อัน เชื่อมติดกลีบดอก อับเรณูแตกตามยาวและติดด้านหลัง รังไข่เหนือวงกลีบ มี 4 ออวูล ก้านและยอดเกสรเพศเมีย เกลี้ยง

จากการสำรวจพบ 2 สกุล 2 ชนิด มีรูปวิธานและลักษณะพฤกษศาสตร์ดังนี้

รูปวิธานจำแนกสกุล

- 1 กลีบดอกสีเหลือง ยาว > 2 ซม. *Gmelina*
 1 กลีบดอกสีขาว ยาว < 1 ซม. *Hymenopyramis*

สกุล *Gmelina* L.

Gmelina asiatica L., Sp. Pl. : 626. 1818; Kurz, Fl. Burm. 2: 265. 1877; Clarke, Fl. Br. Ind. 4: 582. 1885; Ridl., Fl. Mal. Pen. 2: 622. 1923; Gamble, Fl. Mardras 5: 1098. 1923; Brandis, Ind. Trees: 509. 1978; Kochummen, Tree Fl. Mal. 3: 306. 1978; Keng, Con. Fl. Sing. : 193. 1990; Shou-liang and Gilbert, Fl. China 17: 33. 1994.

ลำต้น สูง 2-4 เมตร เปลือกนอกสีน้ำตาลอ่อน อาจพบหนามที่ที่เกิดจากกิ่งหรือก้านที่หลุดหักไป ใบ รูปรี รูปไข่กว้าง ค่อนข้างวงกลม หรือคล้ายไข่กลับ กว้าง 1.6-5.0 ซม. ยาว 2.2-7.7 ซม. โคนใบแหลมหรือมน ปลายใบมนหรือกลม อาจพบติ่งแหลม พบขึ้นที่แผ่นดินด้านล่าง ส่วนด้านบนเกลี้ยง เส้นใบ 3-5 คู่ ก้านใบยาว 0.6-3.3 ซม. มีขนหนาแน่น **ช่อดอก** แบบช่อกระจุก ออกที่ปลายยอด ยาว 3.5-9.5 ซม. ก้านช่อดอกยาว 6-9 มม. **ดอก** 17-42 ดอก สมมาตร ด้านข้าง ก้านดอกสั้นและอ้วน ยาว 1.5-2.0 มม. มีขนหนาแน่น **ใบประดับดอก** 1-3 อัน รูปไข่ รูปรี กว้าง 2.0-3.5 มม. ยาว 5.5-8.0 มม. โคนตัด มักหลุดร่วงง่าย ที่ปลายมีต่อม 2-3 อัน **กลีบ**

เกลี้ยง หลอดกลีบรูปกรวย กว้าง 3-4 มม. ยาว 4-6 มม. ปลายแฉกกลีบกว้าง 0.5-1.0 มม. หรือน้อยกว่า ยาว 2-3 มม. สีเขียว มีขนกระจายทั่วไป พบต่อม 3-6 ต่อมที่ปลายหลอดกลีบ **กลีบดอก** เรียงซ้อนเหลื่อม หลอดกลีบรูปทรงกระบอก กว้าง 3-4 มม. ยาว 1.8-2.0 ซม. ปลายหลอดกลีบบานเป็นปากแตร กว้าง 1.5-1.6 ซม. ยาว 2.0-2.2 ซม. ปลายแฉกกลีบเล็ก 3 กลีบ รูปไข่ กว้าง 0.6-1.2 ซม. ยาว 0.8-1.5 ซม. และกลีบใหญ่ 1 กลีบ รูปไข่ กว้าง 1.1-1.8 ซม. ยาว 1.1-2.0 ซม. สีเหลือง **เกสรเพศผู้** ยาว 2 อัน อับเรณู 2 พู กว้าง 2.0-2.5 มม. ยาว 3.5-4.0 มม. เกลี้ยง ก้านชูอับเรณูยาว 2.1-2.4 ซม. มีตุ่มขนคล้ายดอกเห็ดหรือกระบองกระจายทั่วไป และสั้น 2 อัน อับเรณูกว้าง 1.5-2.0 มม. ยาว 2-3 มม. เกลี้ยง ก้านชูอับเรณูยาว 1.3-1.4 ซม. เกลี้ยง สีเหลือง **เกสรเพศเมีย** รังไข่รูปขอบขนาน กว้าง 2.0-2.5 มม. ยาว 3.0-4.0 มม. พบขนที่ปลายสั้นๆ เกิดจาก 4 คาร์เพล แต่ละคาร์เพลมี 1 ช่อง พลาเซนตารอบแกนร่วม ก้านและยอดเกสรเพศเมียยาว 3.7-4.5 ซม. **ผล** ผลเดี่ยวแบบผลสดมีเนื้อหนึ่งเมล็ด รูปไข่กลับ กว้าง 1.1-1.2 ซม. ยาว 1.3-2.0 ซม. โคนมน ปลายกลม เกลี้ยง มีกลีบเกลี้ยงติดคงทน สีเขียว ก้านผลยาว 4-6 มม. **เมล็ด** รูปขอบขนานหรือไข่กลับ กว้าง 0.3-0.8 ซม. ยาว 1.5-1.9 ซม. เกลี้ยง

ชื่อไทย: คางแมว (ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้, 2544)

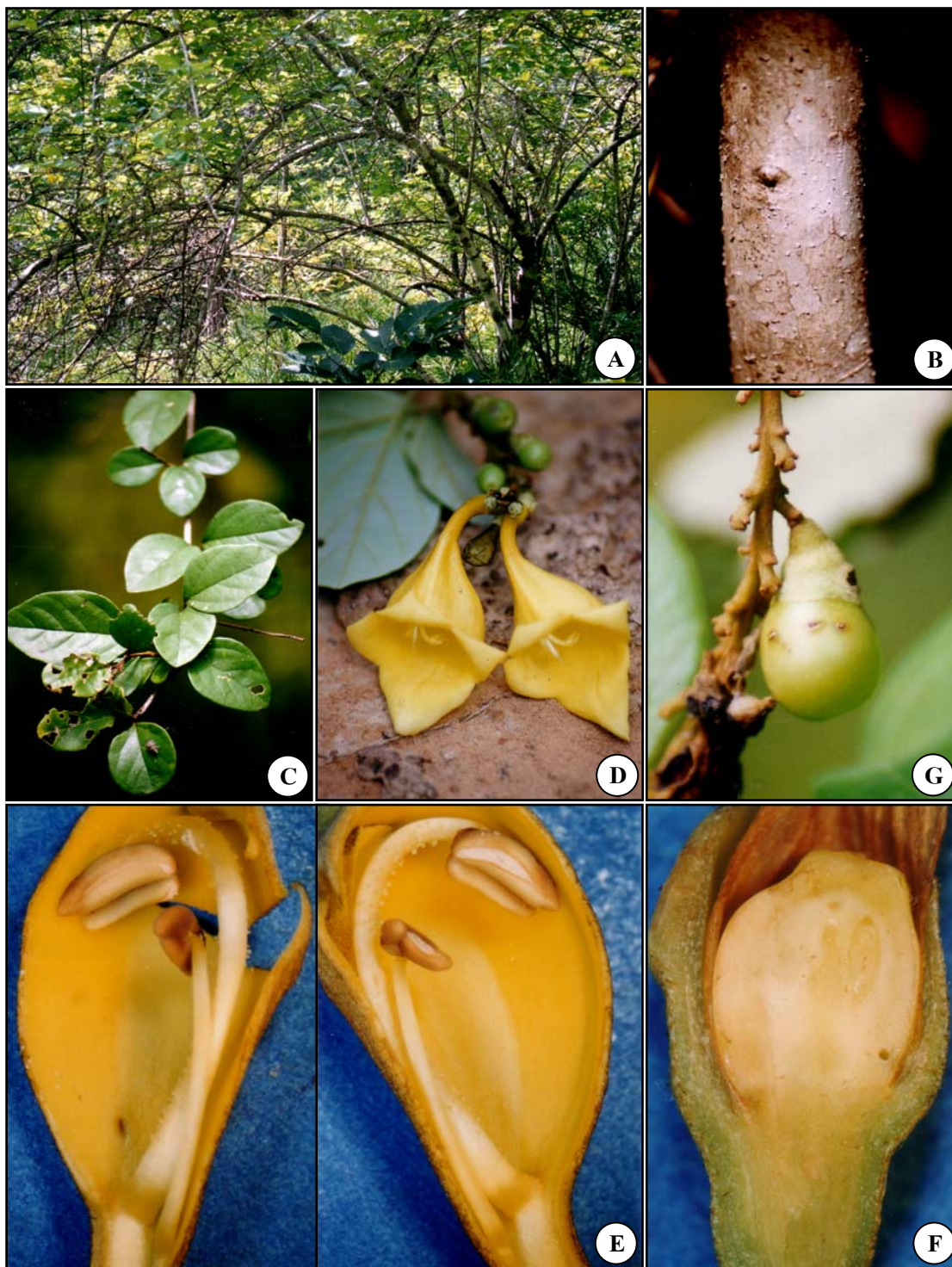
นิเวศวิทยาที่พบ: กระจายทั่วไปในป่าเต็งรัง

ระยะการออกดอกและติดผล: เมษายน-สิงหาคม

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: Phradorn 16 (BK), (BKF), (Botany KU.), (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: Kerr 19974, 21527, Maxwell 74-286, 74-559, Prayad 1373, Yingyong y 888-82 (BK), Beusekom & Pheghklai 1158, Dee 33, Larsen & Santisuk & Warncke 1918, S. P. 364 (BKF)

ความหมาย: คำว่า “asiatica” แปลว่า เอเชีย ส่วนคำว่า “Gmelina” เป็นชื่อของ Johann G. Gmelin ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวนักธรรมชาติวิทยาชาวเยอรมัน (ปี 1709-1755)

ภาพที่ 95 คางแมว (*Gmelina asiatica* L.)

A. ลักษณะวิสัย

B. ลำต้น

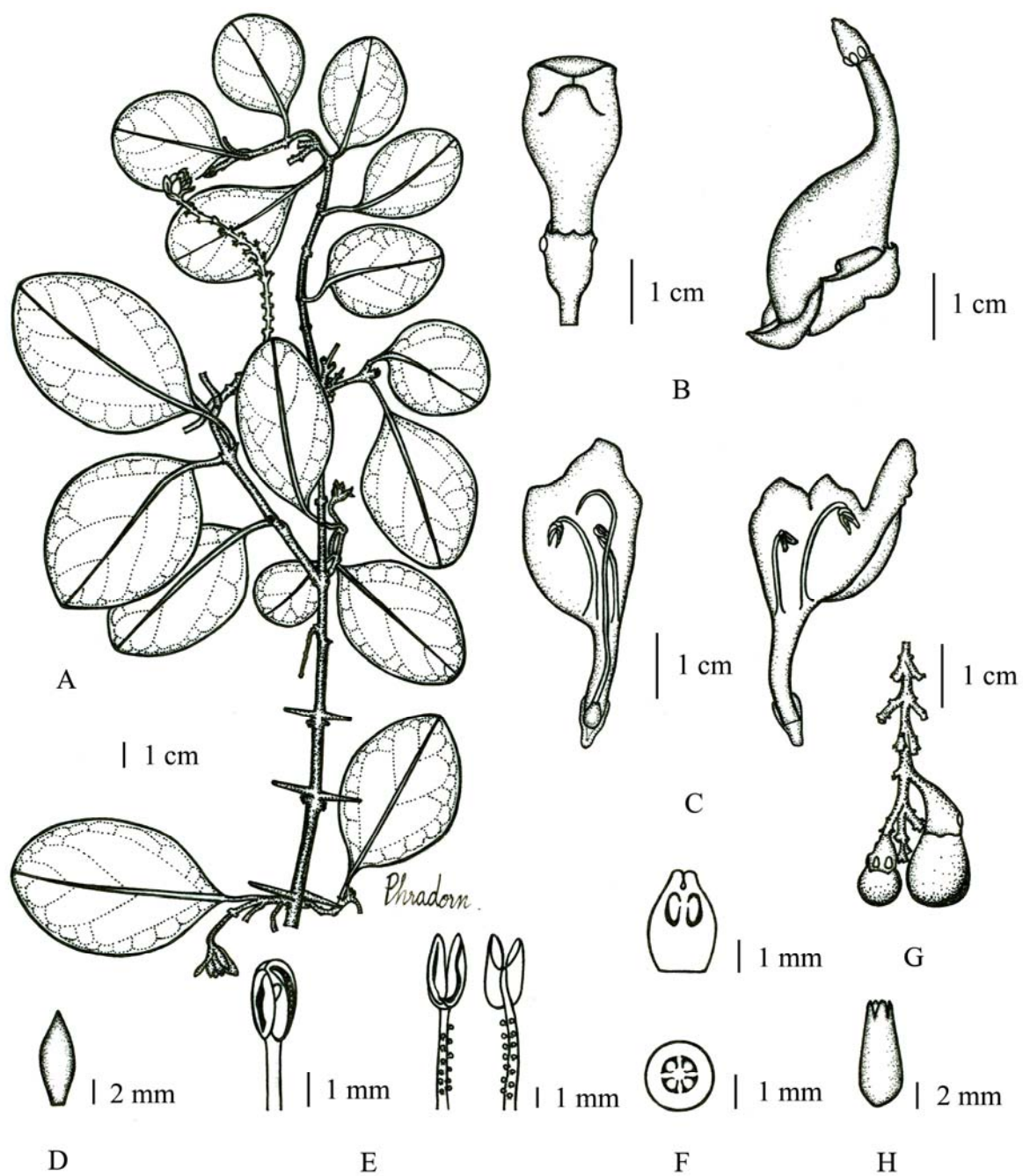
C. ใบ

D. ช่อดอก

E. ดอกตัดตามยาว

F. รังไข่ตัดตามยาว

G. ผล

ภาพที่ 96 ภาพลายเส้นของคางแมว (*Gmelina asiatica* L.)

A. กิ่งและใบ	B. ดอกตูม (ซ้าย) และดอกบาน (ขวา)
C. ดอกตัดตามยาว	D. ใบประดับ
E. เกสรเพศผู้	F. รังไข่ (บน: ตัดตามยาว, ล่าง: ตัดตามขวาง)
G. ผล	H. เมล็ด

สกุล *Hymenopyramis* Wall.

Hymenopyramis brachiata Wall. ex Schauer, Calc. Journ. Nat. Hist. 3: 365. 1843; Kurz, Fl. Burm. 2: 258. 1877; Clarke, Fl. Br. Ind. 4: 598. 1885; Brandis, Ind. Trees : 505. 1978.

ลำต้น สูง 2-5 เมตร เปลือกนอกสีน้ำตาลกลาง ตามลำต้นพบหนามพู่ขนาดค่อนข้างใหญ่ กระจายทั่วไป ใบ รูปรี รูปไข่ กว้าง 2.7-8.9 ซม. ยาว 5.7-14.2 ซม. โคนใบมน กลม หรือแหลม ปลายใบแหลม เรียวแหลมหรือมน พบขนกระจายหนาแน่น ซึ่งหลังใบค่อนข้างสาบเล็กน้อย ส่วนท้องใบนุ่มและเกลี้ยงนวล เส้นใบ 5-7 คู่ ก้านใบยาว 0.7-1.0 ซม. มีขนหนาแน่นและเกลี้ยงนวล **ช่อดอก** แบบช่อแยกแขนง ออกที่ซอกใบและปลายยอด ยาว 1.3-4.7 ซม. ก้านช่อดอกยาว 1.5-3.5 ซม. มีขนหนาแน่นมาก ดอก 40-120 ดอก สมมาตรตามรัศมี ก้านดอกยาว 1-2 มม. พบขนหนาแน่น **ใบประดับ** 2 อัน รองรับช่อดอกย่อย ยาว 2.0-3.5 มม. และ 1 อัน รองรับดอก รูปแถบ ยาว 1.0-1.5 มม. สีเขียว **กลีบเลี้ยง** หลอดกลีบรูปถ้วย กว้าง 0.5 มม. ยาว 1 มม. ปลายแฉกกลีบรูปไข่ กว้าง 0.5 มม. ยาว 1.0-1.5 มม. สีเขียว มีขนหนาแน่น **กลีบดอก** หลอดกลีบรูปถ้วย ยาว 1.0-1.5 มม. ปลายแฉกรูปไข่กลับ กว้าง 1 มม. ยาว 1.5-2.0 มม. สีขาว **เกสรเพศผู้** อับเรณู 2 พู ยาว 0.5 มม. หรือมากกว่าเล็กน้อย สีเหลือง ก้านชูอับเรณูยาว 3.0-5.5 มม. เกสรตัวผู้ สีขาว **เกสรเพศเมีย** รังไข่ขนาด 0.5 มม. หรือน้อยกว่า เกิดจาก 2 คาร์เพล 2 ช่อง พลาเซนตาที่ฐาน ก้านและยอดเกสรเพศเมียยาว 3-5 มม. ปลายยอดเกสรเพศเมียแยกเป็นสองแฉกและโค้งลงมากล้ายเขา สีขาว **ผล** แบบผลแห้งไม่แตกเป็น 4 ครีบ รูปไข่ กว้าง 1.1-2.6 ซม. ยาว 1.5-3.4 ซม. โคนรูปหัวใจ ปลายแหลม ขอบเป็นคลื่น เนื้อบาง สีน้ำตาล มีขนตั้งและสั้น กระจายทั่วไป พบที่ผิวด้านนอกมากกว่าด้านใน แต่ด้านในยาวกว่าด้านนอก แต่ละผลมี 1 เมล็ด ก้านผลยาว 1.2-2.3 ซม. มีขนสั้นๆ กระจายทั่วไป **เมล็ด** รูปไข่กลับ กว้าง 4-5 มม. ยาว 5-7 มม. โคนแหลม ปลายกลม สีน้ำตาล มีขนตั้ง นุ่มและหนาแน่น ก้านเมล็ดยาว 1 มม.

ชื่อไทย: กระดุกกบ (ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้, 2544)

นิเวศวิทยาที่พบ: กระจายทั่วไปในป่าเต็งรัง พบเล็กน้อยในป่าดิบแล้ง

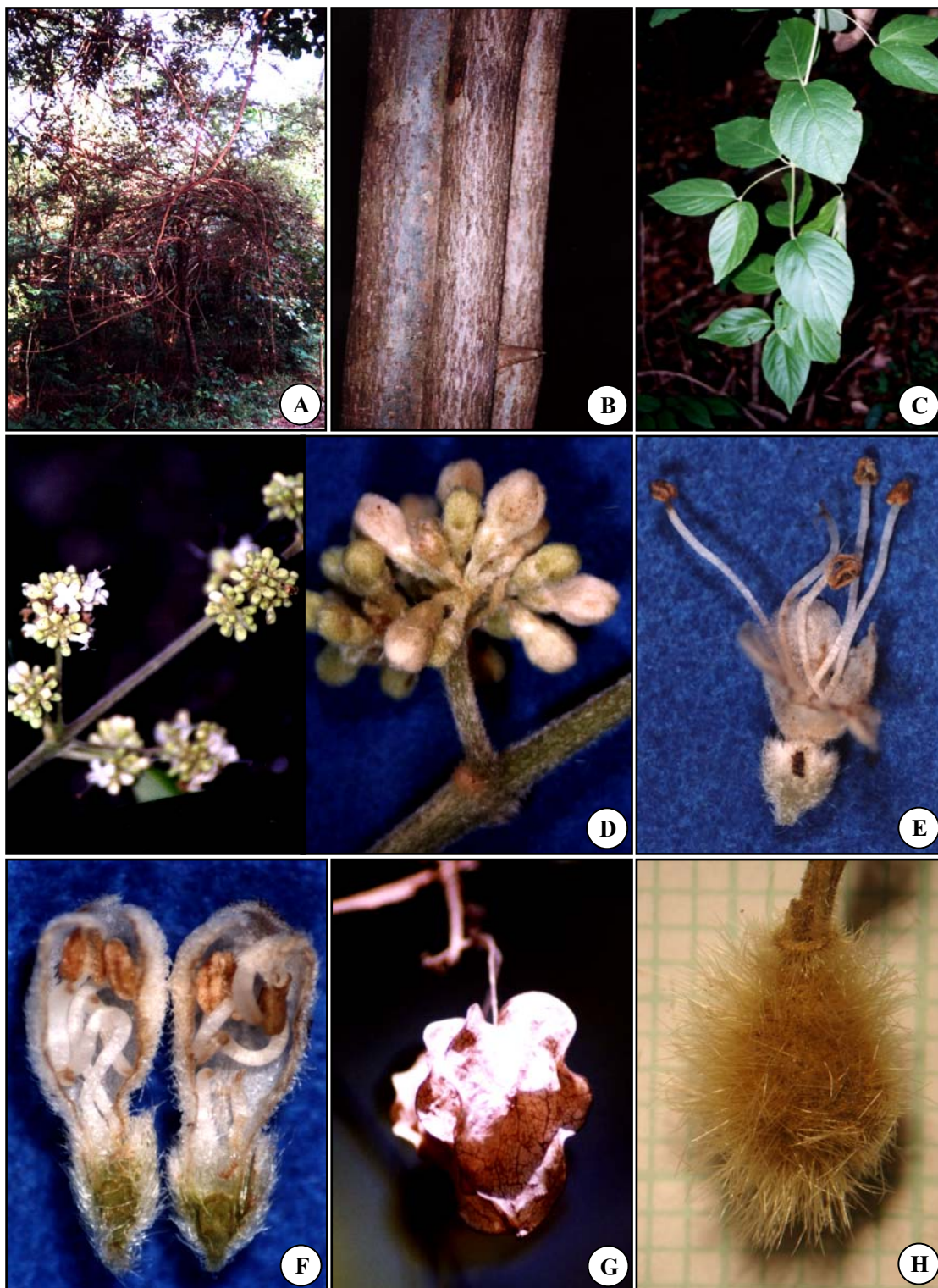
ระยะการออกดอก: เมษายน-มิถุนายน

ระยะการติดผล: มิถุนายน-กุมภาพันธ์

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: *Phradorn* 21, 25, 130 (BK), (BKF), (DMSC) , (Botany KU.)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: *Adisai* 435, 1089, *Collins* 1525, *Kasem* 81, 356, *Kerr* 5721, 10742, 16146, 19634, 20515, *Laxhasanaka* 399, 1040, *Maxwell* 72-348, 73-459, 74-239, 74-274, 74-770, 74-828, 75-135, *Nai noe* 131, *Parikorn & Prayad* 192, *Parinya & Winai & Prayad* 53, *Prayad* 1001, *Sakol* 3094, 3243, 3763, *Vacharee* 64, *Winai* 47 (BK) *Beusekom et al.* 4034, *Dee* 125, *Geesink & Phanichapol & Santisuk* 5589, *Khit* 28, *Murata et al.* 16740, 17000, *Phengkklai et al.* 3724, 12184, 12794, *Phengnaren* 136, *Pooma* 1275, *Puudjaa* 1115, *Sanoh* 437, *Shimizu* 16706, *Shimizu et al.* 10706, *Suvarnakoses* 2076, *TS & CP* 8807, *Vanpruk* 178, *Winit* 536, *Wongprasert* s.n. (BKF)

ความหมาย: คำว่า “hymenopyramis” มาจากคำว่า “hymen” เป็นภาษากรีก แปลว่า เป็นเยื่อ ส่วน “brachiata (-um)” แปลว่า คล้ายหนาม และ “pyramis” แปลว่า ปิระมิด

ภาพที่ 97 กระตุกกบ (*Hymenopyramis brachiata* Wall. ex Schauer)

A. ลักษณะวิสัย

B. ลำต้น

C. ใบ

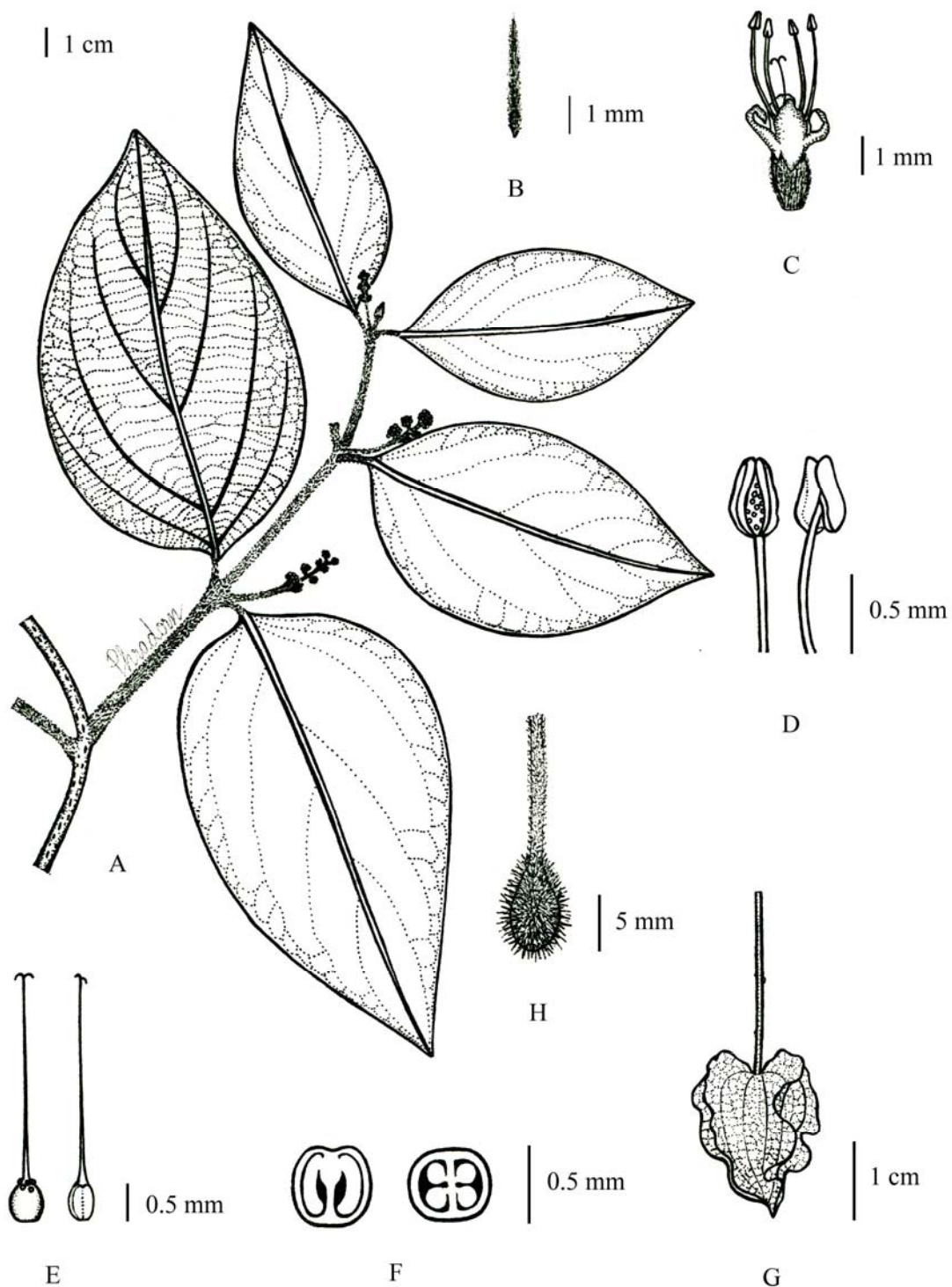
D. ช่อดอก

E. ดอก

F. ดอกตัดตามยาว

G. ผล

H. เมล็ด

ภาพที่ 98 ภาพลายเส้นของกระดุกกบ (*Hymenopyramis brachiata* Wall. ex Schauer)

A. กิ่ง ใบและช่อดอก	B. ใบประดับ	C. ดอก	D. เกสรเพศผู้
E. เกสรเพศเมีย	F. รังไข่ (ซ้าย: ตัดตามยาว, ขวา: ตัดตามขวาง)		
G. ผล	H. เมล็ดและก้านพันนิกุลัส		

วงศ์โนรา (Malpigiaceae)

ไม้เถาเนื้อแข็ง แตกกิ่งก้านน้อย ใบเดี่ยว ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบ เส้นใบแบบขนนกกว้างแห่ ช่อดอกออกที่ซอกใบ ดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เรียงซ้อนเหลื่อม โคนเชื่อมกัน ปลายแยกแฉกมน ขอบเรียบ กลีบดอก 5 กลีบ เรียงซ้อนเหลื่อม แยกกัน โคนติด เกสรเพศผู้ 10 อัน อับเรณู 2 พู เกสรตัวเมีย ติดด้านหลัง แฉกตามยาว ก้านชูอับเรณูเชื่อมกันที่ฐานเล็กน้อย เกสรตัวเมีย 3 อัน เกสรตัวเมีย ผลแห้งไม่แตก มีกลีบเลี้ยงและเกสรเพศผู้ติดคงทน ปลายเมล็ดแหลม เกสรตัวเมีย

จากการสำรวจพบ 2 สกุล 3 ชนิด มีรูปวิธานและลักษณะพฤกษศาสตร์ดังนี้

รูปวิธานจำแนกสกุล

- 1 ใบค่อนข้างกลม ปีกผลค่อนข้างกลม.....*Aspidopterys*
- 1 ใบรูปไข่ ปีกผลรูปขอบขนาน*Hiptage*

สกุล *Aspidopterys* A. Juss.

Aspidopterys tomentosa (Blume) Juss., Ann. Sci. Nat. Bot. Sér. 2. 13: 267. 1840; Kurz, Fl. Burm. 1: 175. 1877; Jacobs., Fl. Mal. 5(2): 129. 1955; Backer & Bakh.f., Fl. Java 1: 438. 1963; Sirirugsa, Fl. Thai. 5(3): 289. 1991.—*A. obcordata* Hemsl. in Hook., Ic. Pl. Sér. 4(7): 2673. 1900; Craib, Fl. Siam. En. 1(2): 204. 1926.

ลำต้น สูง 8-10 เมตร เปลือกเรียบสีน้ำตาลกลาง พบเลนทิลเซลล์จำนวนมาก มักเลื้อยพันต้นไม้อื่นแน่น กิ่งอ่อนมีขนหนาแน่น กิ่งแก่เกลี้ยง **ใบ** เรียงตรงข้าม รูปรีค่อนข้างกลม กว้าง 3.9-10.9 ซม. ยาว 4.8-11.4 ซม. โคนกลมหรือเว้าเล็กน้อย ปลายเป็นติ่งแหลม แผ่นใบค่อนข้างหนา มีขนสีน้ำตาลทองกระจายทั่วแผ่นใบด้านล่าง และพบประปรายที่โคนเส้นกลางใบด้านบน เส้นใบ 4-6 คู่ ก้านใบยาว 1.1-3.6 ซม. มีขนสีน้ำตาลทองหนาแน่น **ช่อดอก** แบบช่อแยกแขนง ยาว 2.8-11.2 ซม. ก้านช่อดอกยาว 0.8-2.0 ซม. มีขนสีน้ำตาลทองหนาแน่น **ดอก** 4-11 ดอก

สมมาตรตามรัศมี ก้านดอกยาว 1.2-1.5 ซม. เกสรตัวผู้ ใบประดับ ขนาดเล็ก 1-3 อัน รองรับดอก และช่อดอก รูปสามเหลี่ยม ยาว 1-2 มม. มีขนหนาแน่น กลีบเลี้ยง หลอดกลีบรูปถ้วย กว้างไม่เกิน 1 มม. ยาว 1.5-1.7 มม. ปลายแยกเป็นแฉกมนหรือกลม รูปไข่ ขอบเรียบ สีเขียว มีขนที่ปลายกลีบเล็กน้อย กลีบดอก รูปขอบขนานหรือรูปไข่กลับ กว้าง 1-2 มม. ยาว 5-6 มม. โคนตัดหรือมน ปลายกลม ขอบเรียบ เกสรตัวผู้ สีชมพูอ่อนหรือสีชมพูอมส้มอ่อน เกสรเพศผู้ อับเรณูยาว 1.0-1.5 มม. สีเหลือง ก้านชูอับเรณูสีขาว ยาว 5 อัน (ยาว 1.5-2.0 มม.) ยาว 5 อัน (2.0-2.5 มม.) เรียงสลับกันเป็นวงรอบเกสรเพศเมีย เกสรเพศเมีย รังไข่รูปไข่หรือค่อนข้างกลม กว้างไม่เกิน 1 มม. ยาว 1 มม. เกสรตัวเมีย สีขาวอมเขียวอ่อน มีปลาเซนตาที่ยอด ก้านและยอดเกสรเพศเมีย ยาว 3.0-3.5 มม. และเกสรตัวเมีย ผล ผลแห้งเป็น 3 ครีบ รูปรีค่อนข้างกลม กว้าง 0.3-2.0 ซม. ยาว 0.4-2.0 ซม. โคนและปลายเว้าตื้น ขอบเป็นคลื่น เกสรตัวเมีย สีเขียวอ่อน มีเกสรเพศเมียติดคงทน แต่ละผลมี 3 เมล็ด ก้านผลยาว 1.0-1.3 ซม. เกสรตัวเมีย เมล็ด รูปแท่งยาว กว้าง 1 มม. หรือน้อยกว่าเล็กน้อย ยาว 9.5-10.2 มม. โคนมน สีขาว

ชื่อไทย: ก่ายกอมเครือ (ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้, 2544)

นิเวศวิทยาที่พบ: ป่าดิบแล้งในเขตสถานีอุตุฯ 5

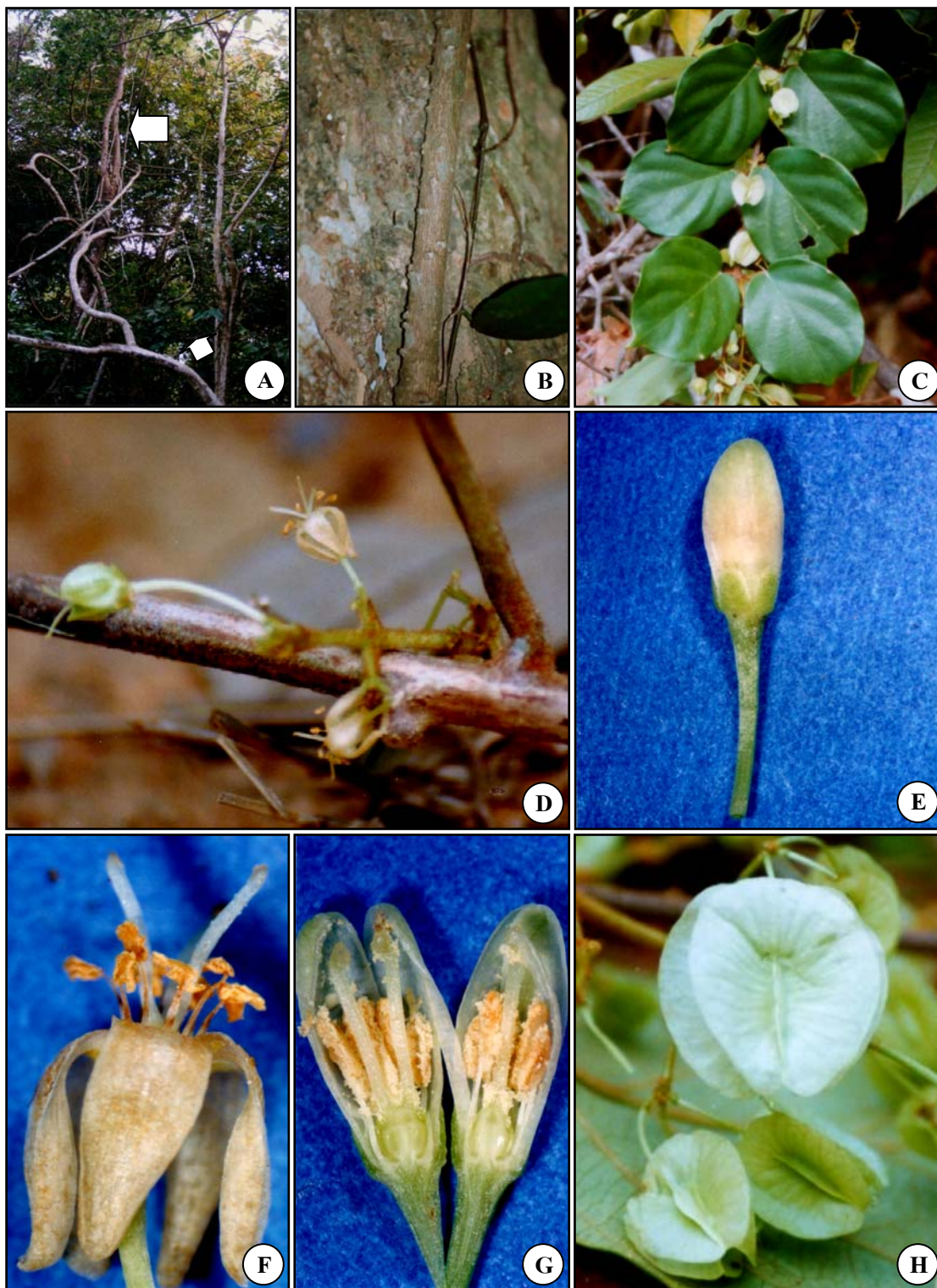
ระยะการออกดอก: กุมภาพันธ์-มีนาคม

ระยะการติดผล: มีนาคม-เมษายน

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: Phradorn 78 (BK), (BKF), (Botany KU.), (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: Kerr 5138, 8901, 12336, 15031, 20207, 20804, Maxwell 74-150, 74-205, 76-112, Smitinand 8690 (BK), Beusekom & Phengkhlai 213, Maxwell 89-288, 89-333, 95-1135, 96-340, Smitinand 4367, 8690, Winit 728 (BKF)

ความหมาย: คำว่า “tomentosa” (-us,-a) แปลว่า ขนสั้นหนานุ่ม ส่วนคำว่า “aspidopterys” มาจาก “aspis” หรือ “aspidos” เป็นภาษากรีก แปลว่า โล่ เกราะ เครื่องกำบัง และคำว่า “pteryx” แปลว่า ปีก

ภาพที่ 99 ก่ายกอมเครือ (*Aspidopterys tomentosa* (Blume) Juss.)

A. ลักษณะวิสัย

B. ลำต้น

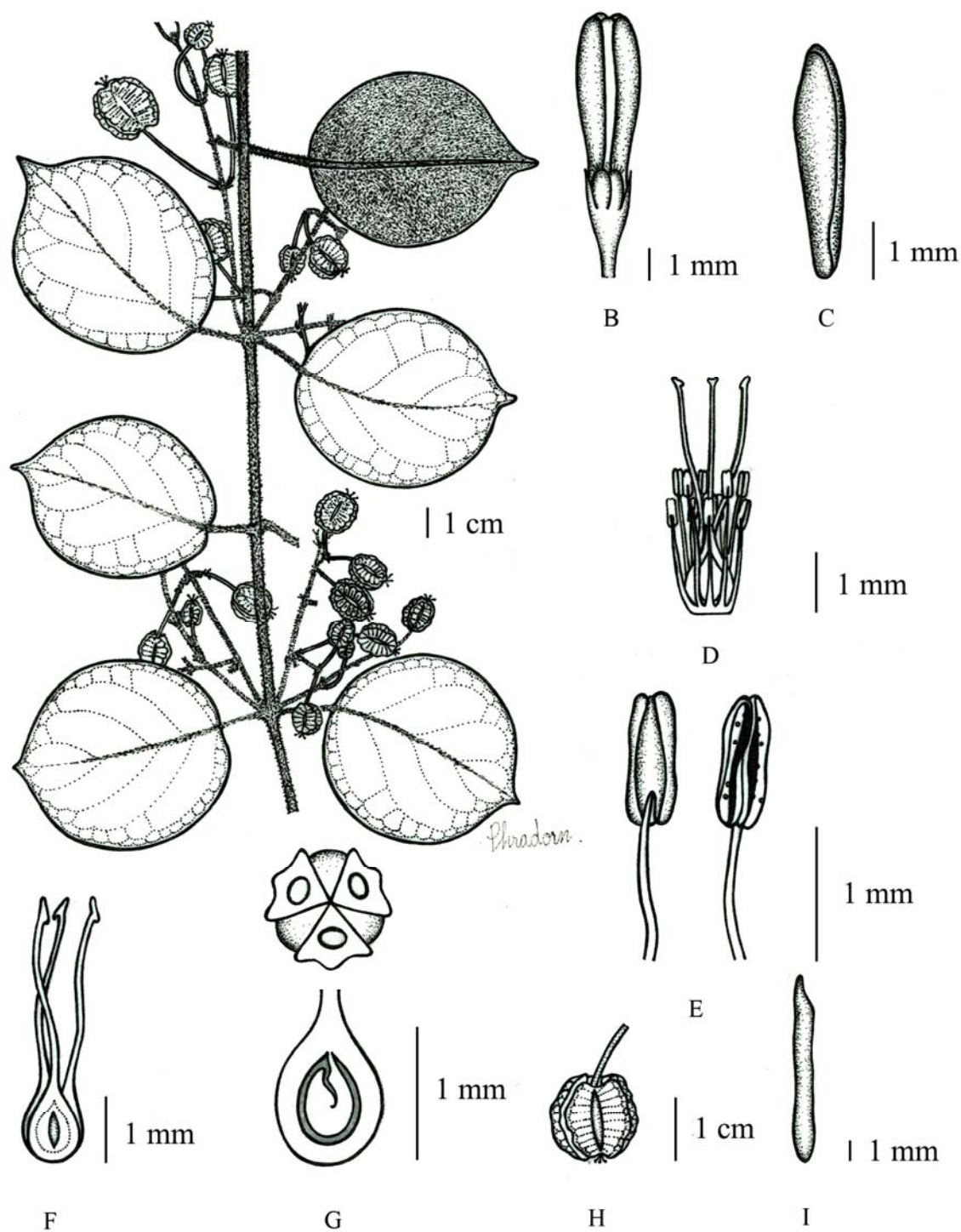
C. ใบ

D. ช่อดอก

E.- F. ดอก

G. ดอกตัดตามยาว

H. ผล

ภาพที่ 100 ภาพลายเส้นของก่ายกอมเครือ (*Aspidopterys tomentosa* (Blume) Juss.)

A. กิ่ง ใบและผล	B. ดอก	C. กลีบดอก
D. วงเกสรเพศผู้และเกสรเพศเมีย	E. เกสรเพศผู้	F. วงเกสรเพศเมีย
G. รังไข่ตัดตามยาว	H. ผล	I. เมล็ด

สกุล *Hiptage* Gaertn.

ใบเรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก โคนใบมนหรือกลม ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเป็นคลื่น เกือบทั้งแผ่นใบค่อนข้างหนา ก้านใบเกลี้ยง ไม่พบต่อมบนแผ่นใบ ช่อดอกแบบช่อกระจุกเชิงซ้อน หรือช่อแยกแขนง ออกที่ปลายยอดและซอกใบ สมมาตรดอกด้านข้าง กลีบเลี้ยงขนาดใหญ่ 1 กลีบ ขนาดเล็ก 4 กลีบ กลีบดอกขนาดไม่เท่ากัน รูปไข่กลับ ค่อนข้างกลม หรือคล้ายกระเปาะ โคนเป็นก้านกลีบดอก ปลายกลม ขอบเป็นคลื่น มีขนที่ผิวกลีบด้านนอก ส่วนด้านในเกลี้ยง เกสรเพศผู้เกลี้ยง โคนก้านชูอับเรณูเชื่อมกันเล็กน้อย ซึ่ง 9 อัน มีขนาดและรูปร่างเท่ากัน และ 1 อัน มีขนาดใหญ่ อ้วนและสั้นกว่า ปลายโค้ง ลักษณะคล้ายเกสรเพศเมีย ก้านเกสรเพศเมีย 1 อัน เกือบทั้งผลแห้งแบบมี 3 ปีก โดยปีกกลางยาวที่สุด และ 2 ปีกข้าง ขนาดเล็ก สีนํ้าตาล

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1 กลีบดอกสีขาวอมเหลือง ผล 3 ปีกยาวชัดเจน.....*H. condita*
 1 กลีบดอกสีแดง ผล 1 ปีกยาว และ 2 ปีกสั้น.....*H. monopteryx*

Hiptage condita Craib, Kew Bull. : 156. 1926; in Fl. Siam. En. 1(2): 202. 1926; Sirirugsa, Fl. Thai. 5(3): 83. 1991.

ลำต้น สูง 3-5 เมตร เปลือกนอกเรียบสีนํ้าตาลกลาง ใบ รูปไข่ รูปรี กว้าง 3.2-7.6 ซม. ยาว 12.5-20.0 ซม. แผ่นใบหนา เส้นใบ 5-8 คู่ มีต่อม 2 อัน ข้างก้านใบหรือใกล้โคนแผ่นใบ ก้านใบยาว 1.1-2.0 ซม. **ช่อดอก** แบบช่อแยกแขนง อาจพบแบบช่อกระจุก ยาว 1.2-4.3 ซม. ก้านช่อดอกยาว 0.6-1.5 ซม. **ดอก** 10-25 ดอก ก้านดอกยาว 0.2-0.9 ซม. มีขนสีทองหนาแน่น **ใบประดับช่อดอก** 1-3 อัน ยาว 0.7-1.0 ซม. สีนํ้าตาลอมเขียว ใบประดับดอก ยาว 2-4 มม. มีขนสีทองหนาแน่น และอาจพบต่อมอยู่ 2 ข้างโคนใบประดับได้ **กลีบเลี้ยง** หลอดกลีบกว้าง 1-2 มม. ยาว 3.0-3.5 มม. ปลายแยกค่อนข้างกลมหรือรูปรี กว้าง 1.5-2.0 มม. ยาว 3.0-3.5 มม. เกือบทั้งสีเหลือง สีนํ้าตาลหรือสีนํ้าตาลอมเขียว มีขนที่ผิวด้านนอก อาจพบต่อมขนาดเล็ก 2-4 ต่อมอยู่ระหว่างแฉกด้านนอกหรือไม่มีเลย **กลีบดอก** กว้าง 4-6 มม. ยาว 7-10 มม. ก้านกลีบดอกยาว 1.0-2.5 มม. ซึ่งกลีบในสุดมีก้านกลีบดอกชัดเจนมากกว่า มีสีขาวอมเหลือง ส่วนโคนสีแดงเล็กน้อย พบขนที่กลีบด้านนอก **เกสรเพศผู้** อับเรณูยาว 1 มม. สีเหลือง ก้านชูอับเรณูสั้น

ยาว 5.0-7.5 มม. ส่วนก้านชูอับเรณูยาว ยาว 8.0-8.5 มม. สีขาวอมเหลืองหรือเหลืองอ่อน เกสรเพศเมีย รังไข่ขนาด 1.5-2.5 มม. มีขนยาวหนาแน่น พลาเซนตารอบแกนร่วม ก้านและยอดเกสรเพศเมียยาว 7.0-9.5 มม. โค้งงอ สีขาว ผล ปีกเล็ก 2 ปีก และปีกใหญ่ 1 ปีก รูปขอบขนาน กว้าง 0.6-0.8 ซม. และ 1.0-1.3 ซม. ยาว 2.7-3.4 ซม. และ 3.8-4.8 ซม. ตามลำดับ โคนเชื่อมกัน ปลายมน สีน้ำตาลอมเขียวหรือมน้ำตาลแดง มีขนกระจายบางๆ พบมากที่รอยต่อของปีกแต่ละผลมี 1 เมล็ด ก้านผลยาว 6-7 มม. มีขนหนาแน่น เมล็ด คล้ายรูปไข่ กว้าง 4-6 มม. ยาว 5-7 มม. โคนกลมหรือเกือบตัด

ชื่อไทย: โนรีแมกก (ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้, 2544)

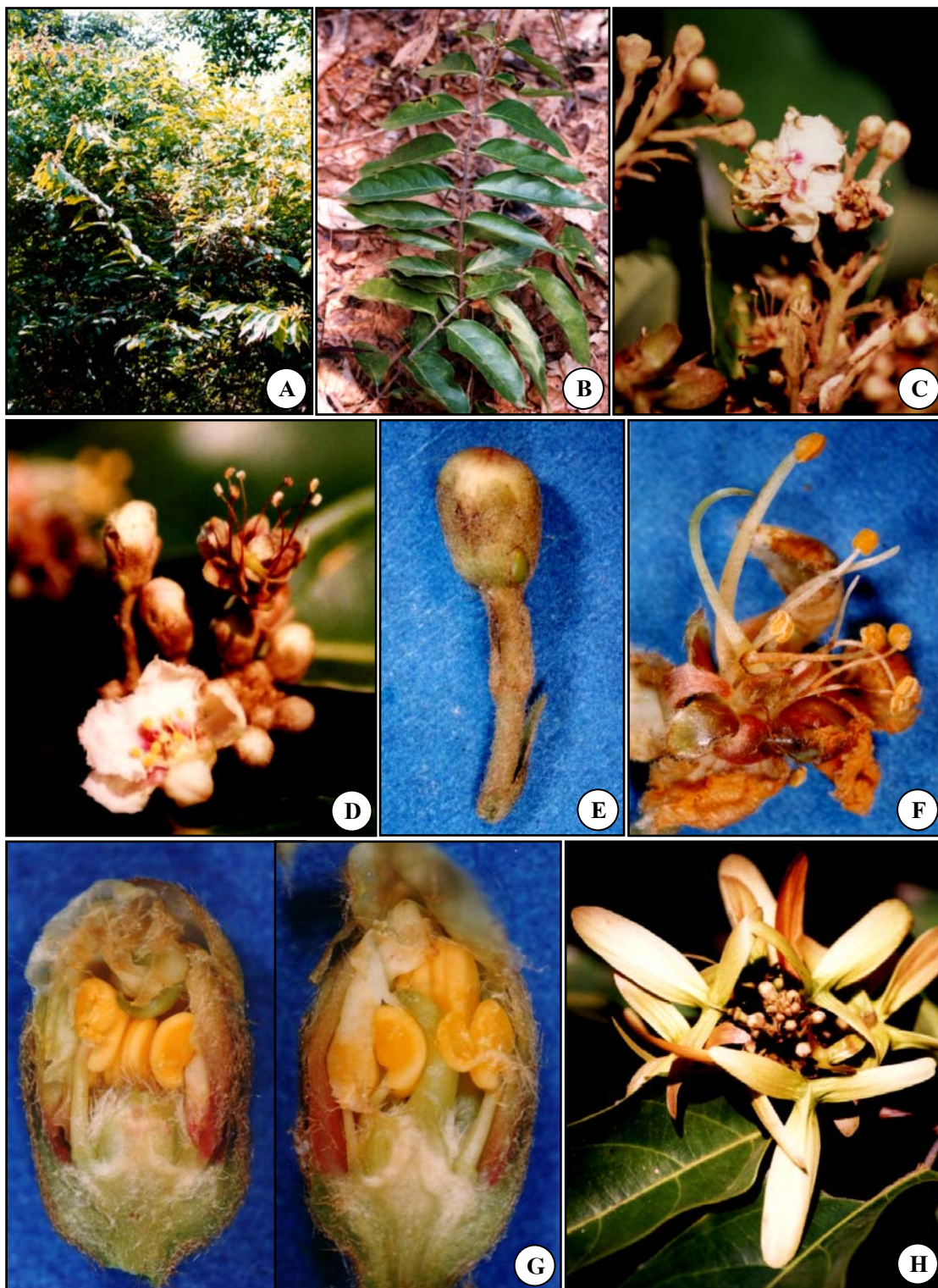
นิเวศวิทยาที่พบ: ป่าดิบแล้งของเขาหินลับมิด

ระยะการออกดอกและติดผล: มกราคม-มีนาคม

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: *Phradorn* 287 (BK), (BKF), (Botany KU.), (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: *Maxwell* 96-378, *Pooma* 1457 (BKF)

ความหมาย: คำว่า “hiptage” มาจาก “hiptamai” แปลว่า บิน หมายถึงผลมีปีกหรือซามารา

ภาพที่ 101 โนรีแม็กก (*Hiptage condita* Craib)

A. ลักษณะวิสัย

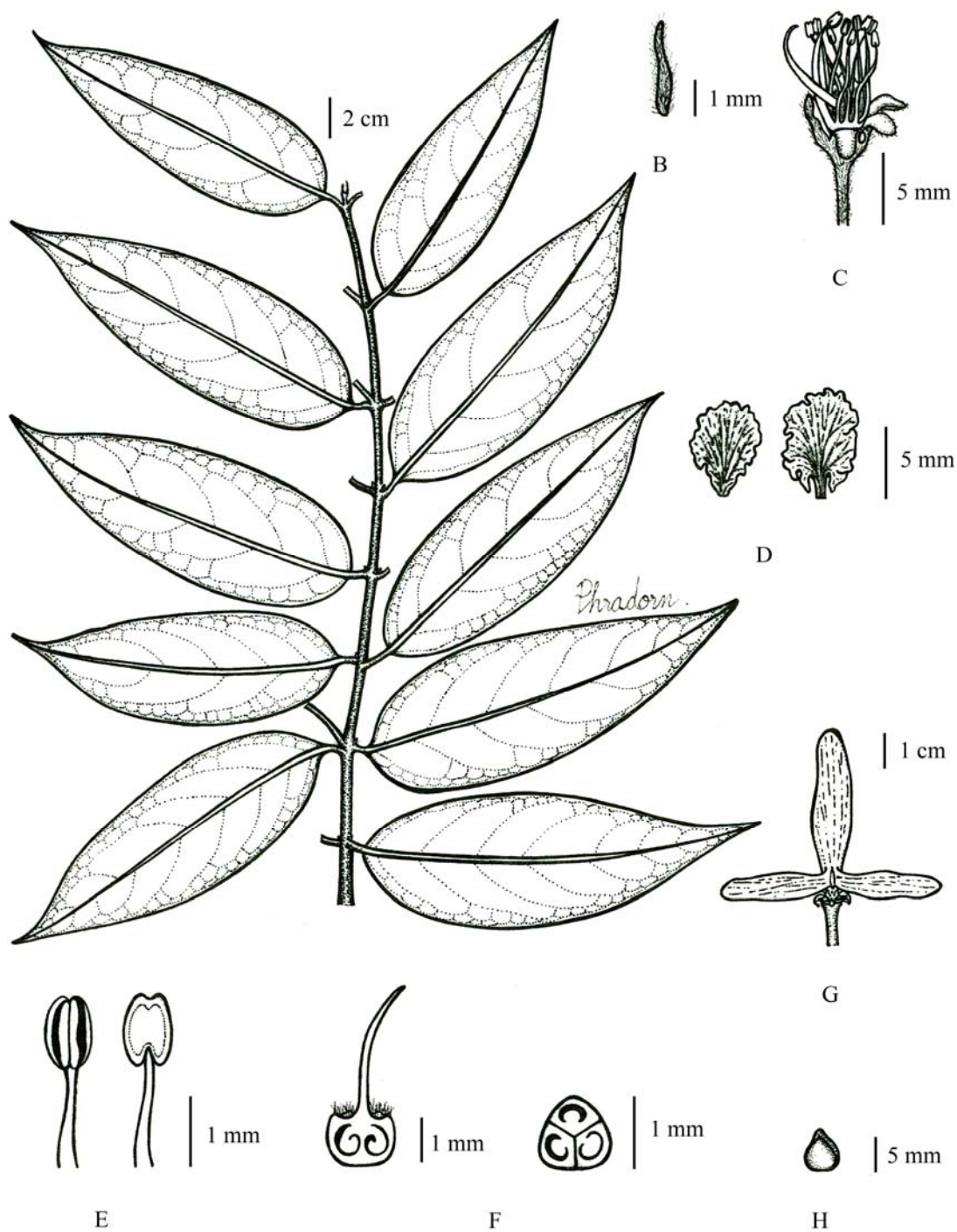
B. ใบ

C. - D. ช่อดอก

E. - F. ดอก

G. ดอกตัดตามยาว

H. ผล

ภาพที่ 102 ภาพลายเส้นของโนรีแม็กก (*Hiptage condita* Craib)

A. กิ่งและใบ	B. ใบประดับ	C. ดอก	D. กลีบดอก
E. เกสรเพศผู้	F. รังไข่ (ซ้าย: ตัดตามยาว, ขวา: ตัดตามขวาง)		
G. ผล	H. เมล็ด		

Hiptage monopteryx Sirirugsa, Nord. J. Bot. 7: 279. 1987; in Fl. Thai. 5(3): 285. 1991.

ลำต้น สูง 5-7 เมตร เปลือกนอกเรียบสีน้ำตาลกลางหรือน้ำตาลอมเทา เกลี้ยง ใบ เรียงตรงข้าม รูปรี รูปรีแกมรูปขอบขนานหรือรูปไข่ กว้าง 2.0-5.4 ซม. ยาว 9.3-15.4 ซม. โคนใบมน กลม หรือค่อนข้างแหลม เส้นใบ 5-8 คู่ ก้านใบยาว 0.5-1.0 ซม. ไม่มีต่อมข้างก้านใบ ช่อดอก ยาว 3.0-6.5 ซม. ก้านช่อดอกยาว 0.2-0.4 ซม. มีขนแตกสองแฉกหนาแน่น ดอก 8-24 ดอก เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก ก้านดอกยาว 5-7 มม. มีขนแยกสองแฉกสีน้ำตาลหนาแน่น ใบประดับ 2-3 อัน อาจพบ 4 อัน ร่องรับช่อดอก ยาว 1-2 มม. มีขนสีน้ำตาลแดงแยกสองแฉกหนาแน่น และ 2 อัน ร่องรับดอก ยาว 1 มม. กลีบเลี้ยง หลอดกลีบกว้าง 1 มม. ยาว 1.5-2.0 มม. ปลายแฉกรูปสามเหลี่ยม กว้าง 1.5 มม. ยาว 2.0-2.5 มม. สีแดงหรือน้ำตาลอมแดง มีขนแยกสองแฉกและหนาแน่น ไม่มีต่อม กลีบดอก กว้าง 2.0-3.0 มม. ยาว 3.4-4.0 มม. ก้านกลีบ ยาว 1 มม. ปลายกลมหรือมน สีแดง พบขนที่ผิวด้านนอก เกสรเพศผู้ อับเรณูยาว 1.0-1.5 มม. ก้านชูอับเรณู 9 อัน ยาว 2.0-4.5 มม. และ 1 อัน ค่อนข้างสั้นอ้วน ยาว 2.0-2.5 มม. สีขาวหรือขาวอมเหลือง เกสรเพศเมีย 1 อัน กว้าง 0.5-1.0 มม. ยาว 3.0-3.5 มม. เกลี้ยง และอีก 2 อัน ขนาดสั้นกว่ามาก กว้าง 0.5-1.0 มม. ยาว 1.0-1.5 มม. เกลี้ยง สีแดง พลาเซนตาที่ยอดคล้ายมีฐานฐานดอก 3 อัน เชื่อมรวมกับเกสรเพศเมียด้วย พบขนสีน้ำตาลแดงหนาแน่น ผล ปีก ยาว 1 ปีก กว้าง 0.9-1.1 ซม. ยาว 2.5-3.1 ซม. และปีกสั้น 2 ปีก ขนาดสั้นมากหรือเกือบไม่มีเลย ปลายมน สีน้ำตาลอมเขียวหรืออมน้ำตาลแดง มีขนสีน้ำตาลแดง เมล็ด ไม่พบ

ชื่อไทย: โนรีเกาะช้าง (ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้, 2544)

นิเวศวิทยาที่พบ: ป่าดิบแล้งของเขาคินลับมีด

ระยะการออกดอก: กุมภาพันธ์-มีนาคม

ระยะการติดผล: มีนาคม

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: Phradorn 312 (BK), (BKF), (DMSC)

ความหมาย: คำว่า “monopteryx” หมายถึง ปีกเดียว มาจากคำว่า “mono” แปลว่า หนึ่ง และ “ptero” แปลว่า ปีก

ภาพที่ 103 โนรีเกาะช้าง (*Hiptage monopteryx* Siriruga)

A. ลักษณะวิสัย

B. ลำต้น

C. ใบ

D. ช่อดอก

E. ดอก

F. ดอกตัดตามยาว

G. ผล

วงศ์บอระเพ็ด (Menispermaceae)

ไม้เถาเนื้อแข็ง แตกกิ่งน้อย เปลือกนอกเรียบ มีช่องอากาศจำนวนมาก ใบเดี่ยว เรียงเวียน ปลายใบเรียวแหลม ก้านใบมีรอยแผลคล้ายรูปจาน ช่อดอกออกที่ซอกใบหรือปลายยอดหรือตาม ลำต้น ดอกแยกเพศ สมมาตรดอกตามรัศมี ช่อดอกเพศผู้แบบช่อกระจุก กลีบเลี้ยงแยกกัน ขอบ กลีบมีขน อับเรณู 2 พู เกือบ

จากการสำรวจพบ 2 สกุล 2 ชนิด มีรูปวิธานและลักษณะพฤกษศาสตร์ดังนี้

รูปวิธานจำแนกสกุล

- 1 แผ่นใบรูปไข่ เกสรเพศผู้ 3 อัน แยกกัน.....*Tiliacora*
 1 แผ่นใบรูปหัวใจ เกสรเพศผู้ 6 อัน เชื่อมกันที่โคน.....*Tinospora*

สกุล *Tiliacora* Colebr.

Tiliacora triandra (Colebr.) Diels, Pflanzenr. Menisp. : 62. 1910; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 110. 1922; Craib, Fl. Siam. En. 1(1): 65. 1925; Forman, Fl. Mal. 10(2): 185. 1986; in Fl. Thai. 5(3): 346. 1995.—*Limacia triandra* (Colebr.) Hook. f., Fl. Br. Ind. 1: 100. 1872; Kurz, Fl. Burm. 1: 55. 1877.

ลำต้น ขาว 5-15 เมตร เปลือกนอกสีน้ำตาลกลาง ใบ รูปไข่ รูปรี อาจพบรูปหอก กว้าง 1.8-5.4 ซม. ยาว 5.8-16.2 ซม. โคนใบมนหรือแหลม ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม ขอบใบ เป็นคลื่น อาจพบขอบใบเรียบ แผ่นใบค่อนข้างหนาและเป็นมัน ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ส่วน ด้านล่างมีขนที่เส้นกลางใบ เส้นใบแบบร่างแหขนนก 5-10 คู่ เส้นกลางใบของแผ่นใบด้านล่างย่น ละเอียดใกล้ๆ ฐานใบ ก้านใบยาว 0.4-2.4 ซม. ก้านใบย่นละเอียด มีขนเล็กน้อย ช่อดอกเพศผู้ แบบช่อกระจุกเชิงซ้อน ยาว 2.4-4.8 ซม. ออกที่ซอกใบและตามลำต้น มี 22-37 ดอก ก้านช่อดอกยาว 1-2 มม. มีขนหนาแน่น ดอก สีเหลือง ก้านดอกยาว 1-3 มม. มีขนสั้นนุ่มหนาแน่น ใบ ประดับช่อดอกย่อย 1 อัน รูปแถบ ยาว 1-2 มม. ปลายแหลม ขอบเรียบ สีน้ำตาล มีขนสั้น หนาแน่น กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เรียงซ้อนเหลื่อม รูปไข่ กลีบด้านนอกสั้น 2 กลีบ กว้างน้อยกว่า

0.5 มม. ยาว 0.5 มม. และกลีบด้านในยาว 3 กลีบ กว้าง 0.5 มม. หรือมากกว่าเล็กน้อย ยาว 1 มม. โคนตัดหรือมน ปลายมน สีเหลือง ผิวด้านนอกมีขนเล็กน้อย ส่วนด้านในเกลี้ยง **กลีบดอก** 3 กลีบ เรียงจรดกัน รูปไข่กลับหรือคล้ายช้อน ขนาดเล็ก ยาวประมาณ 1 มม. โคนแหลม ปลายเว้าตื้น มนหรือแหลม ขอบเรียบ สีเหลือง ผิวเกลี้ยงหรืออาจพบขนสั้นๆ ประปราย **เกสรเพศผู้** 3 อัน กว้าง 0.5-1.0 มม. หรือน้อยกว่า ยาว 2 มม. อับเรณูแยกกันและแตกตามยาว ก้านชูอับเรณูติดที่ยอด และหันเข้าด้านใน เกสรเพศผู้เป็นหมัน 5 อัน แยกกัน เรียงล้อมรอบเกสรเพศผู้ คล้ายรูปไข่กลับและแบน ขนาดเล็ก 2 อัน กว้างไม่เกิน 0.5 มม. ยาว 1 มม. และขนาดใหญ่ 3 อัน กว้าง 0.5 มม. หรือมากกว่า ยาว 1 มม. หรือมากกว่าเล็กน้อย โคนตัดหรือแหลม ปลายเว้ามน ขอบเรียบ เกลี้ยง สีเหลือง ไม่มีเกสรเพศเมีย **ช่อดอกเพศเมีย** แบบช่อกระจุกหรือช่อกระจุกเชิงซ้อน ยาว 1.7-3.0 ซม. ก้านช่อดอกยาว 1-2 มม. มีขนหนาแน่น ดอก 15-30 ดอก ก้านดอกยาว 1-5 มม. มีขนหนาแน่น **ใบประดับ** 1 อัน รองรับดอก รูปแถบ ยาว 1.5-2.0 มม. โคนตัด ปลายแหลม สีเหลือง มีขนยาวและหนาแน่น **เกสรเพศเมีย** รังไข่ประกอบ 9-12 อัน แยกกัน เนื้อวงกลีบ กว้าง 0.5 มม. ยาว 1.0-1.5 มม. เกลี้ยง แต่ละรังไข่มี 1 คาร์เพล 1 ช่อง 1 ออวูล เป็นพลาเซนตาที่ฐาน ก้านและยอดเกสรเพศเมียโค้งงอและสั้นมาก พบขนยาวจำนวนมากบนฐานรองดอก **ผลย่อย** แบบผลสดมีเนื้อหนึ่งเมล็ด รูปไข่เบี้ยวหรือค่อนข้างกลม กว้าง 0.7-1.3 ซม. ยาว 0.8-1.4 ซม. โคนมนหรือกลม ปลายกลม เกลี้ยง ผลอ่อนสีเขียว สีเขียวอมเหลือง ผลสุกสีแดง ก้านผลยาว 1-3 มม. เกลี้ยง **เมล็ด** รูปเกือบสามเหลี่ยมหรือคล้ายไข่กลับ กว้าง 6-8 มม. ยาว 7-9 มม. โคนแหลม ปลายแหลมหรือมน เนื้อเมล็ดขุ่น หรือเป็นรอยด่าง ผิวขรุขระ สีขาว

ชื่อไทย: ย่านาง

นิเวศวิทยาที่พบ: กระจายทั่วไปในป่าดิบแล้ง

ระยะการออกดอก: มีนาคม-มิถุนายน

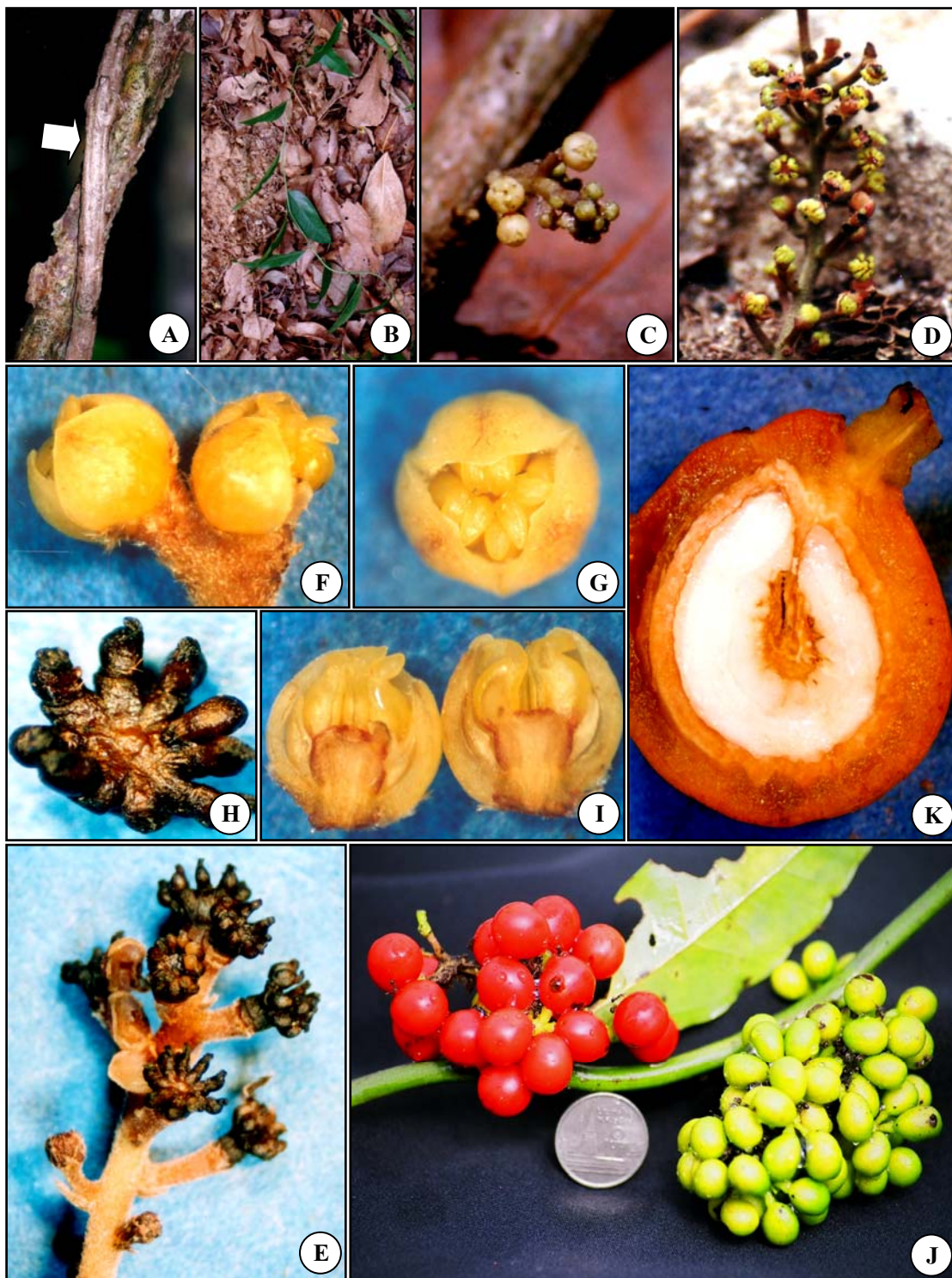
ระยะการติดผล: เมษายน-สิงหาคม

การใช้ประโยชน์: ใบนำมาชงดื่มแล้วใช้สระผมได้หรือใช้ประกอบอาหาร เช่น แกงป่า แกงหน่อไม้ เป็นต้น

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: *Phradorn* 101, 360 (BK), (BKF), (Botany KU.), (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้ที่อ้างอิง: นายน้อยเมฆ s.n., *Collins* 2034, *Kerr* 7292, 10698, 13009, 18848, *Maxwell* 71-459, 72-122, 73-752, *S & J* 2030, *Sakol* 99, 2567, *Vacharee* 537 (BK), *Beusekom et al.* 2238, 2827, 3155, *Chana* 241, *Chayamarit* 222, *CP & BS & BN* 2919, *Dee* 1176, *Maxwell* 74-318, 85-617, 86-481, 86-672, 86-673, 87-336, 87-343, *Niyomdham & Puudjaa* 3377, *Niyomdham et al.* 2139, *Phengkklai et al.* 3708, 12518, *Phramdej* 3, *Smitinand* 1437, 5490, 5764, *Snan* s.n., *Wongprasert* 00430, s.n. (BKF)

ความหมาย: คำว่า “triandrus” หมายถึง เกสรเพศผู้ 3 อัน มาจากคำว่า “tri” แปลว่า สาม และ “andro” หรือ “androecium” แปลว่า วงเกสรเพศผู้

ภาพที่ 104 ย่านาง (*Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels)

A. ลำต้น

B. ใบ

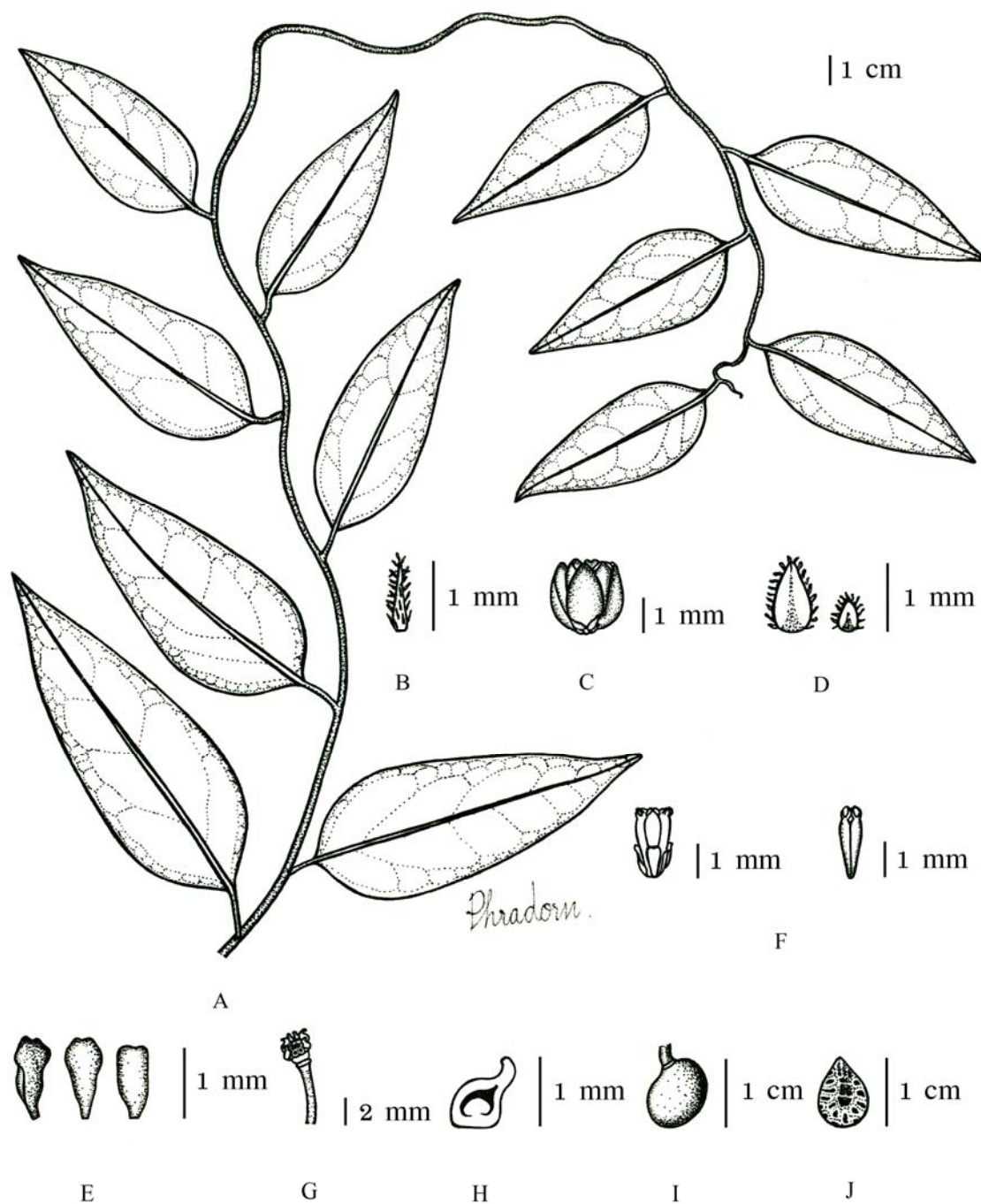
C.- F. ช่อดอกเพศเมีย

G.-H. ดอกเพศเมีย

I. ดอกตัดตามยาว

J. ผล

K. ผลและเมล็ดตัดตามยาว

ภาพที่ 105 ภาพลายเส้นของย่านาง (*Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels)

A. กิ่งและใบ	B. ใบประดับ	C. ดอกเพศผู้
D. กลีบเลี้ยง	E. เกสรเพศผู้เป็นหมัน	
F. วงเกสรเพศผู้ (ซ้าย) และเกสรเพศผู้ (ขวา)	G. ดอกเพศเมีย	
H. เกสรเพศเมียตัดตามยาว	I. ผล	J. เมล็ด

Tinospora baenzigeri Forman, Kew Bull. 36(2): 399. 1981; in Fl. Mal. 10 (2): 195. 1986; in Fl. Thai. 5(3): 364. 1995. —*T. rumpii* auct. non Boerl.; Craib, Fl. Siam. En. 1: 64. 1925.

ลำต้น สูง 5-15 เมตร เปลือกนอกสีน้ำตาลอมเขียว เกือบทั้งใบ รูปไข่หรือรูปหัวใจ กว้าง 4.8-10.0 ซม. ยาว 5.6-11.0 ซม. โคนใบรูปหัวใจ ขอบใบเรียบ เกือบทั้งใบ เส้นใบแบบนิ้วมือ 3-5 เส้น มีช่องกลวง (hollow domatia) 2 ช่องที่โคนร่องเส้นใบ ก้านใบยาว 3.8-10.0 ซม. มักหลุดร่วงเมื่อมีช่อดอกเจริญขึ้นมา ช่อดอกเพศผู้ ยาว 5.5-11.0 ซม. ก้านช่อดอกยาว 1.2-1.6 ซม. ดอก 35-80 ดอก อาจออกเป็นกระจุก ๆ ละ 3-4 ดอก ก้านดอกยาว 1-3 มม. เกือบทั้งใบประดับช่อดอก 1 อัน รูปไข่หรือรูปสามเหลี่ยม ยาว 1.0 มม. ปลายแหลม เกือบทั้งใบ กลีบเลี้ยง 6 กลีบ กลีบด้านนอก 3 กลีบ เรียงซ้อนเหลื่อมและแยกกัน รูปไข่ กว้าง 1 มม. ยาว 1.5 มม. โคนและปลายมน ขอบเรียบ เกือบทั้งใบ สีเขียว กลีบด้านใน 3 กลีบ รูปไข่กลับ เรียงซ้อนเหลื่อมเล็กน้อยและแยกกัน กว้าง 2 มม. ยาว 3 มม. โคนแหลม ปลายกลม ขอบเรียบ เกือบทั้งใบ สีเขียว กลีบดอก 6 กลีบ แยกกัน เรียงซ้อนเหลื่อม รูปรี รูปไข่กลับหรือคล้ายช้อน กว้าง 0.5 มม. หรือน้อยกว่า ยาว 1.5-2.0 มม. โคนสอบเรียวและแตกกับโคนก้านชูอับเรณูแต่สามารถแยกกันได้ ปลายมนหรือเว้าตื้น ขอบเป็นคลื่น เกือบทั้งใบ สีเขียว เกสรเพศผู้ 6 อัน สีเหลือง ยาว 2 มม. อับเรณูขนาดเล็ก แตกด้านข้าง ก้านชูอับเรณูติดที่ฐาน เชื่อมกันที่โคนเล็กน้อย เกือบทั้งใบ ช่อดอกเพศเมีย ไม่พบ ผล แบบผลสดมีเนื้อหนึ่งเมล็ด ค่อนข้างกลม กว้าง 0.9-1.2 มม. ยาว 1.2-1.5 มม. เกือบทั้งใบ เป็นมัน สีเขียว หรือสีเขียวอมเหลือง เมล็ด ค่อนข้างกลม ขนาด 0.7-1.0 มม. สีขาว

ชื่อไทย: ชิงช้าชาลี

นิเวศวิทยาที่พบ: กระจายทั่วไปในป่าดิบแล้ง

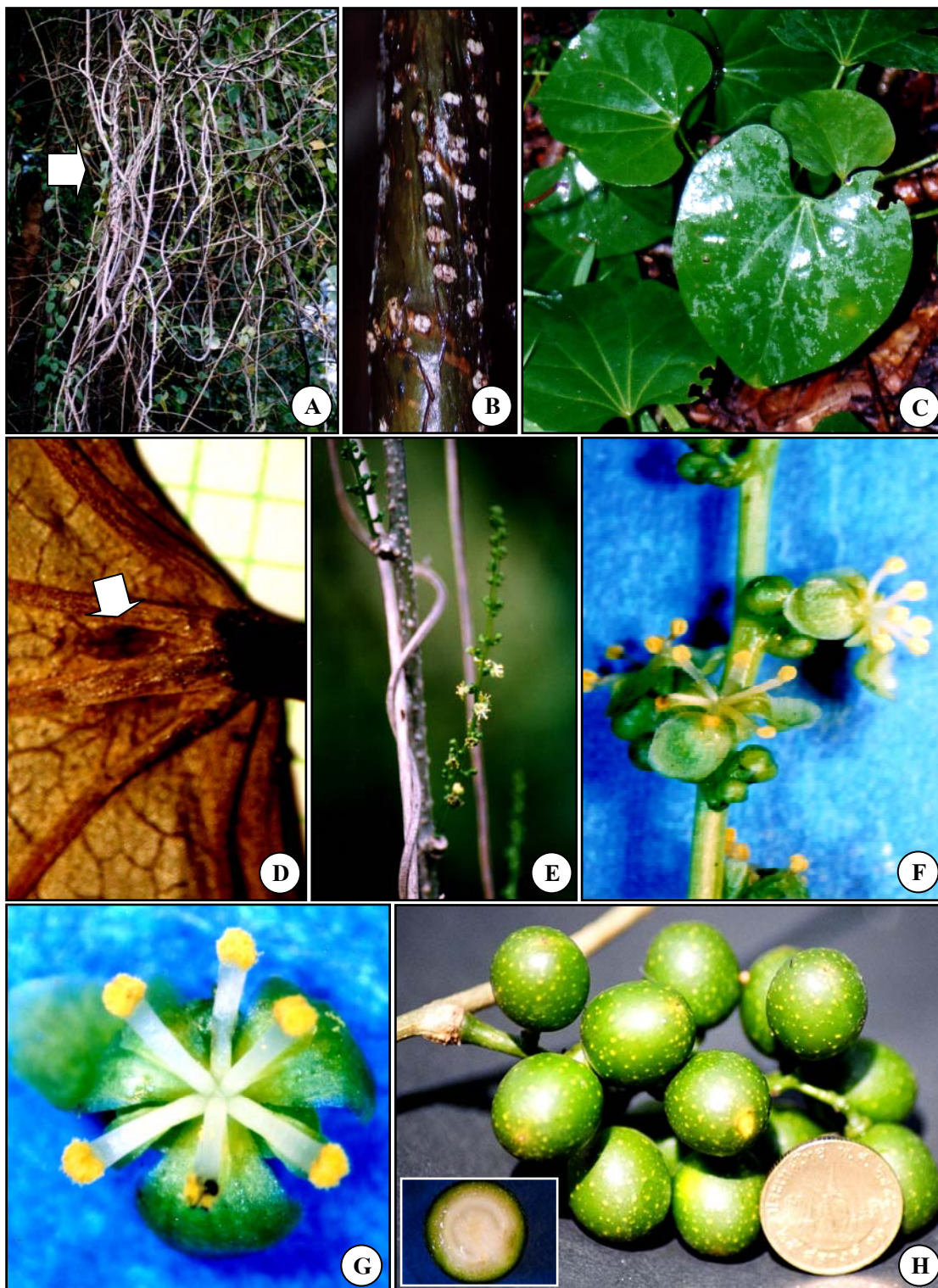
ระยะการออกดอก: พฤศจิกายน-กุมภาพันธ์

ระยะการติดผล: เมษายน

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: Phradorn 176, 218, 261 (BK), (Botany KU.), (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้ที่อ้างอิง: Kerr 6725, 7855, 16223, Marcan 1953, Put 2142, Smith 214 (BK), Koyama et al. 33061, Phloenchit 1325, Puudjaa s.n., Santisuk 2730, s.n.,

ความหมาย: คำว่า “tinospora” อาจมาจาก “tinus” เป็นภาษาละติน แปลว่า พืช, laurustinus และ “sporos” หรือ “spora” เป็นภาษากรีก แปลว่า เมล็ด

ภาพที่ 106 จิงช้าชาลี (*Tinospora baenzigeri* Forman)

A. ลักษณะวิสัย

B. ลำต้น

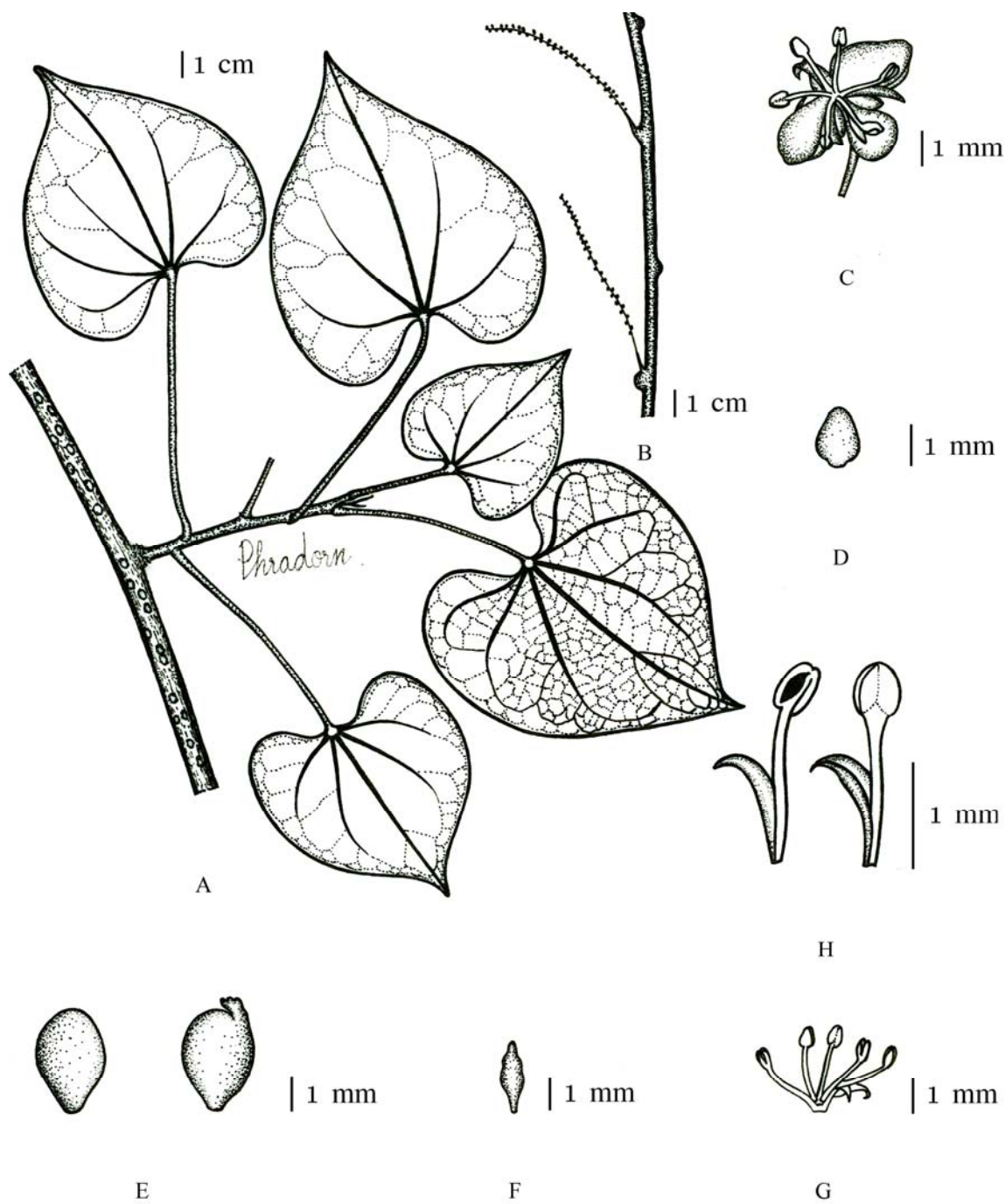
C. ใบ

D. รูกลวงที่โคนแผ่นใบ

E.-F. ช่อดอก

G. ดอก

H. ผล

ภาพที่ 107 ภาพลายเส้นของชิงช้าชาลี (*Tinospora baenzigeri* Forman)

A. กิ่งและใบ

B. ช่อดอกเพศผู้

C. ดอกเพศผู้

D. กลีบเลี้ยงชั้นนอก

E. กลีบเลี้ยงชั้นใน

F. กลีบดอก

G. วงเกสรเพศผู้

H. เกสรเพศผู้และกลีบดอก

วงศ์กระถิน (Mimosaceae)

ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงสลับหรือเรียงเวียน ปลายใบคู่ ขอบใบเรียบ เส้นใบแบบขนนกกว้างแห่ ดอกสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี กลีบเลี้ยง 5 กลีบ มีหลอดกลีบเลี้ยง ปลายแยก และขอบเรียบ กลีบดอก 5 กลีบ เรียงจรดกัน ปลายแยกแฉกแหลม มีขอบเรียบ เกสรเพศผู้จำนวนมาก มีอับเรณูขนาดเล็ก เกสรตัวผู้ ก้านชูอับเรณูเกลี้ยง ติดด้านหลังและแตกตามยาว เกสรเพศเมียเกลี้ยง มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปขอบขนาน เกิดจาก 1 คาร์เพลและมี 1 ช่อง พลาเซนตาแนวเดียว ผลเดี่ยวแบบผลแห้งเป็นฝัก รูปขอบขนาน ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีน้ำตาล เกลี้ยง เมล็ดหลายเมล็ด สีน้ำตาล และเกลี้ยง

จากการสำรวจพบ 3 ชนิด 5 สกุล มีรูปวิธานและลักษณะพฤกษศาสตร์ดังนี้

รูปวิธานจำแนกสกุล

- 1 ช่อดอกแบบช่อกระจุกแน่น
 - 2 ลำต้นมีหนามแหลมหนาแน่น เกสรเพศผู้แยกกัน.....*Acacia*
 - 2 ลำต้นเกลี้ยง เกสรเพศผู้เชื่อมกันที่ฐาน.....*Albizia*
- 1 ช่อดอกแบบช่อเชิงลด.....*Entada*

สกุล *Acacia* Miller

ไม้รอเลื้อย ลำต้นแตกกิ่งก้านมาก และกิ่งก้านมีหนามแหลมกระจายทั่วไป ใบย่อยรูปขอบขนาน อาจพบรูปไข่กลับเล็กน้อย ปลายใบเป็นติ่งแหลม เส้นใบไม่ชัดเจนนัก ช่อดอกแยกแขนง ออกที่ซอกใบและปลายยอด ก้านช่อดอกมีขนสั้น ช่อดอกย่อยรูปทรงกลม แบบช่อกระจุกแน่น ไม่มีก้านดอกย่อย ปลายใบประดับแหลม ขอบเรียบ สีเขียว หลอดกลีบเลี้ยงรูปกรวยหรือรูปถ้วยสั้นๆ ปลายกลีบเรียงจรดกัน มีขนที่ปลายกลีบเล็กน้อย หลอดกลีบดอกรูปกรวย ปลายกลีบเรียงจรดกัน สีเหลืองอ่อนอมเขียว เกสรเพศผู้จำนวนมาก แยกกัน อับเรณู 2 พู สีเหลือง ก้านชูอับเรณูสีขาวหรือสีขาวอมเหลือง โคนผลสอบเรียว และพบขนที่ก้านผล โคนและปลายเมล็ดมนหรือกลม

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1 ช่อดอกสีเหลืองอมเขียว แผ่นใบกว้าง > 2 มม. *A. comosa*
 1 ช่อดอกสีแดง แผ่นใบกว้าง < 1 มม. *A. concinna*

Acacia comosa Gagnep., in Lec., Notul. Syst. 2: 113. 1911; Craib, Fl. Siam. En. 1(3): 547. 1928; Nielson, Fl. Thai. 4(2): 164. 1985.

ลำต้น สูง 2-5 เมตร เปลือกนอกสีน้ำตาลอมเหลืองหรือสีน้ำตาลเข้ม มีหนามแหลมจำนวนมากกระจายทั่วไป ใบ ก้านใบยาว 2.0-5.8 ซม. มีขนสั้นๆ แกนกลางยาว 1.0-6.2 ซม. มีขนกระจายทั่วไป ใบย่อยชั้นที่หนึ่ง 3-4 คู่ แกนกลางย่อยยาว 3.4-7.8 ซม. มีขนและหนามกระจายทั่วไป ใบย่อยชั้นที่สอง 10-18 คู่ เรียงสลับ กว้าง 2-6 มม. ยาว 0.5-1.7 ซม. โคนใบตัด แผ่นใบเกลี้ยง อาจพบขนเล็กน้อยที่ขอบใบ เส้นใบ 3-6 คู่ แต่ไม่มีก้านใบย่อย **ช่อดอก** ยาว 3.4-7.0 ซม. ก้านช่อดอกยาว 0.3-4.4 ซม. ช่อดอกย่อยขนาด 0.5-1.3 ซม. ก้านช่อดอกย่อยยาว 0.7-1.7 ซม. มีขนกระจายทั่วไป **ดอก** 30-51 ดอก ไม่มีก้านดอก **ใบประดับ** 1-(2) อัน รองรับช่อดอก และ 1 อัน รองรับดอก รูปแถบ ยาว 2-5 มม. สีเขียว มีขนสั้นๆ เล็กน้อย **กลีบเลี้ยง** หลอดกลีบรูปถ้วย กว้าง 1.0-1.5 มม. ยาว 2.0-2.5 มม. ปลายแยกแฉกมน สีเหลืองอมเขียว **กลีบดอก** กว้าง 1 มม. ยาว 3.0-3.5 มม. ผิวบางคล้ายเป็นเยื่อและเกลี้ยง **เกสรเพศผู้** 120-150 อัน ก้านชูอับเรณูยาว 5-6 มม. เกลี้ยง **เกสรเพศเมีย** รังไข่ยาว 1.0-1.5 มม. มี 10-15 ออวูล ก้านรังไข่ยาว 0.5 มม. ก้านและยอดเกสรเพศเมียยาว 4.0-4.5 มม. สีขาวอมเหลือง **ผล** กว้าง 1.8-2.0 ซม. ยาว 6.8-15.4 ซม. ปลายเรียวแหลมหรือแหลม แต่ละผลมี 3-9 เมล็ด ก้านผลยาว 1-2 ซม. มีขนกระจายทั่วไป **เมล็ด** ก่อนข้างกลม ขนาด 4-5 มม. ปลายมนกลมหรือเว้าเล็กน้อย

ชื่อไทย: หนามสนิม

นิเวศวิทยาที่พบ: กระจายทั่วไปในป่าดิบแล้ง

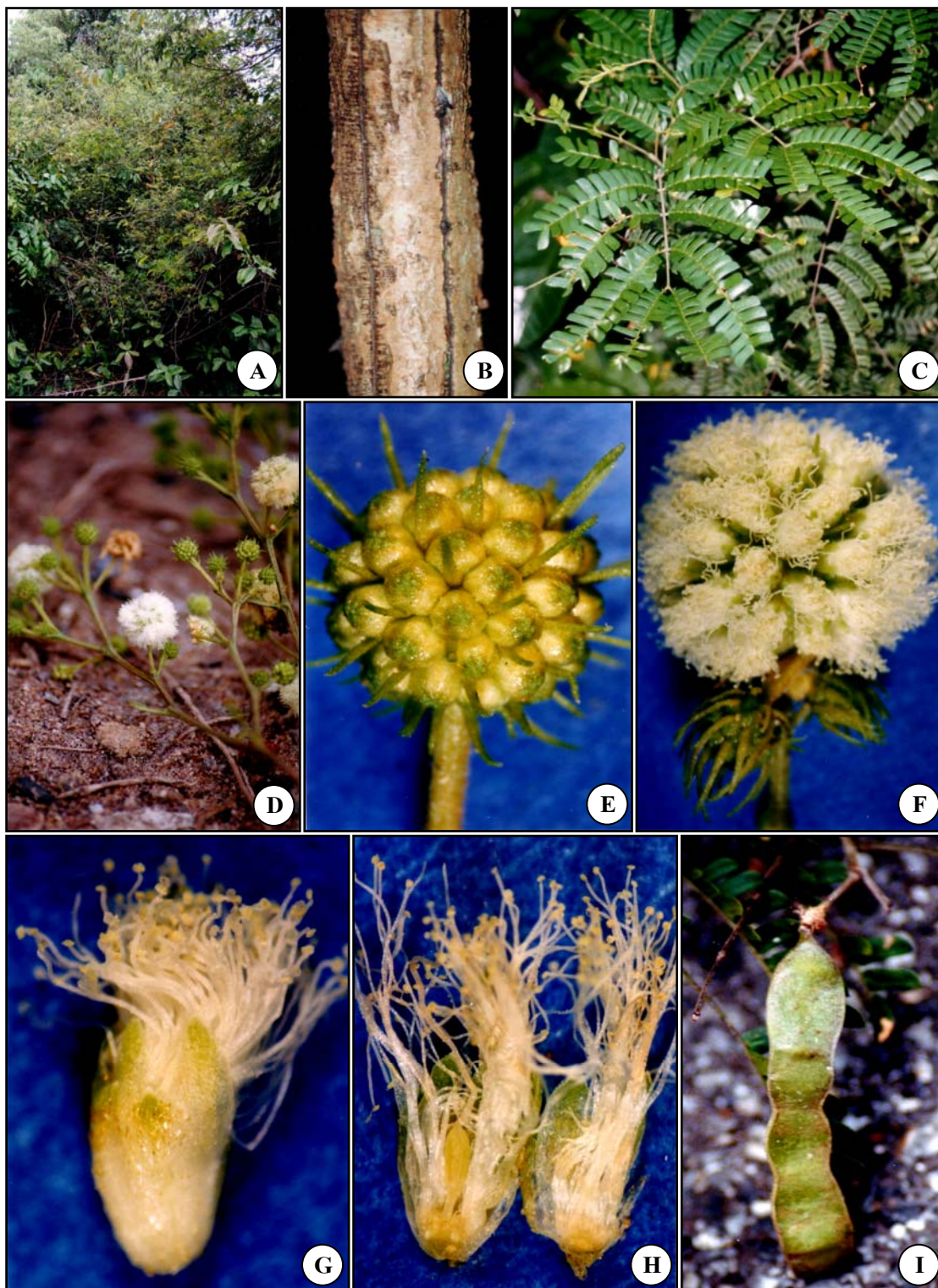
ระยะการออกดอก: เมษายน-มิถุนายน

ระยะการติดผล: ธันวาคม-เมษายน

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: *Phradorn* 124, 253, 268 (BK), (BKF), 53, 102, 108, 109, (Botany KU.), (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้ที่อ้างอิง: บุนนาค 516, เพลินจิตต์ 440, *Adisai* 1026, *Kerr* 10734, 48000, *Maxwell* 72-281, *Put* 747, 2295, 2452, *Sakol* 664, 747, *Winit* 1402 (BK), *Beusekom & Phengkhlai* 487, *CP* 3172, *Damrongsak* 687, *F.T.P.* 1520, *Garrett* 36, *Murata et al.* T-37155, *Phengnaren* 629, *Pooma* 199, *Sanoh* 24, *Smitinand* 1577, 4464, *TDBS* 2116, *Winit* 1270, 1402 (BKF)

ความหมาย: คำว่า “comosa” (-us, -um) แปลว่า ขน (hairs) ส่วนคำว่า “acacia” มาจาก “akakia” หรือ “akis” แปลว่า หนามแหลม

ภาพที่ 108 หนามสนิม (*Acacia comosa* Gagnep.)

A. ลักษณะวิสัย

B. ลำต้น

C. ใบ

D-F. ช่อดอก

G. ดอก

H. ดอกตัดตามยาว

I. ผล

Acacia concinna (Willd.)DC., Prod. 2: 464. 1825; Dalzell and Gibson, Fl. Bombay : 87. 1861; Kurz, Fl. Burm. 1: 423. 1877; Backer, Fl. Br. Ind. 2: 296. 1879; Gamble, Fl. Madras 3: 429. 1919; Craib, Fl. Siam. En. 1(3): 548. 1928; Baker & Bakh.f., Fl. Java 1: 556. 1963; Brandis, Ind. Trees : 269. 1978; Nielson, Fl. Thai. 4(2): 169. 1985; Nielson and Hopkins, Fl. Mal. 19(1): 48. 1992.

ลำต้น สูง 3-6 เมตร เปลือกนอกสีน้ำตาลอ่อนอมเหลือง **ใบ** ก้านใบยาว 3.6-5.0 ซม. มีขนสั้นนุ่มและหนาแน่น พบก้านใบสีน้ำตาลคล้ายต่อม 1 อัน อยู่ที่โคนก้านใบด้วย แกนกลางยาว 6.6-8.5 ซม. ใบย่อยชั้นที่หนึ่ง 6-8 คู่ ก้านใบย่อยชั้นที่หนึ่งยาว 1-3 มม. แกนกลางย่อย 3.0-6.1 ซม. ใบย่อยชั้นที่สอง 35-41 คู่ เรียงตรงข้าม กว้างไม่เกิน 1 มม. ยาว 3-5 มม. โคนใบเบี้ยว มีขนกระจายทั่วไป เส้นใบ 3-7 คู่ ก้านใบย่อยสั้นมาก ยาว 0.5 มม. หรือน้อยกว่า กลีแข็งและมีขนนุ่มหนาแน่น **ช่อดอก** แบบช่อกระจุกแน่น 1-3 ช่อดอกต่อข้อ ขนาด 0.7-1.3 ซม. มี 35-45 ดอก ก้านช่อดอกยาว 2.5-3.2 มม. มีขนนุ่มหนาแน่น **ใบประดับดอก** 1 อัน รูปแถบ ยาวไม่เกิน 1 มม. โคนสอบเรียว สีแดง มีขนกระจายทั่วไป **กลีบเลี้ยง** หลอดกลีบกว้าง 1.0-1.5 มม. ยาว 2.5-3.0 ซม. ปลายแหลม สีแดง อาจมีสีขาวปนเล็กน้อย **กลีบดอก** หลอดกลีบกว้าง 1.0-1.5 มม. ยาว 3.5-4.0 มม. มีขนเล็กน้อยที่ปลายกลีบ **เกสรเพศผู้** 200-250 อัน ยาว 4-6 มม. **เกสรเพศเมีย** รังไข่ยาว 1 มม. มี 10-12 ออวูล มีก้านรังไข่ยาว 1 มม. ก้านและยอดเกสรเพศเมียยาว 2.5-3.5 มม. สีขาวอมเหลืองหรือสีเขียวมเหลือง **ผล** เป็นฝักกว้าง 1.3-1.4 ซม. ยาว 7.0-9.3 ซม. ปลายมน กลมหรือดิ่งแหลม ผิวขรุขระ ผลมีก้านยาว 1-5 มม. แต่ละผลมี 5-12 เมล็ด ก้านผลยาว 2.8-3.0 ซม. **เมล็ด** รูปไข่ กว้าง 4-5 มม. ยาว 7-8 มม. และเป็นมัน

ชื่อไทย: สัมป่อย

นิเวศวิทยาที่พบ: กระจายทั่วไปในป่าดิบแล้ง เช่น สถานีอุตุฯ 5 เป็นต้น หรือทางเข้าสนาม ส.

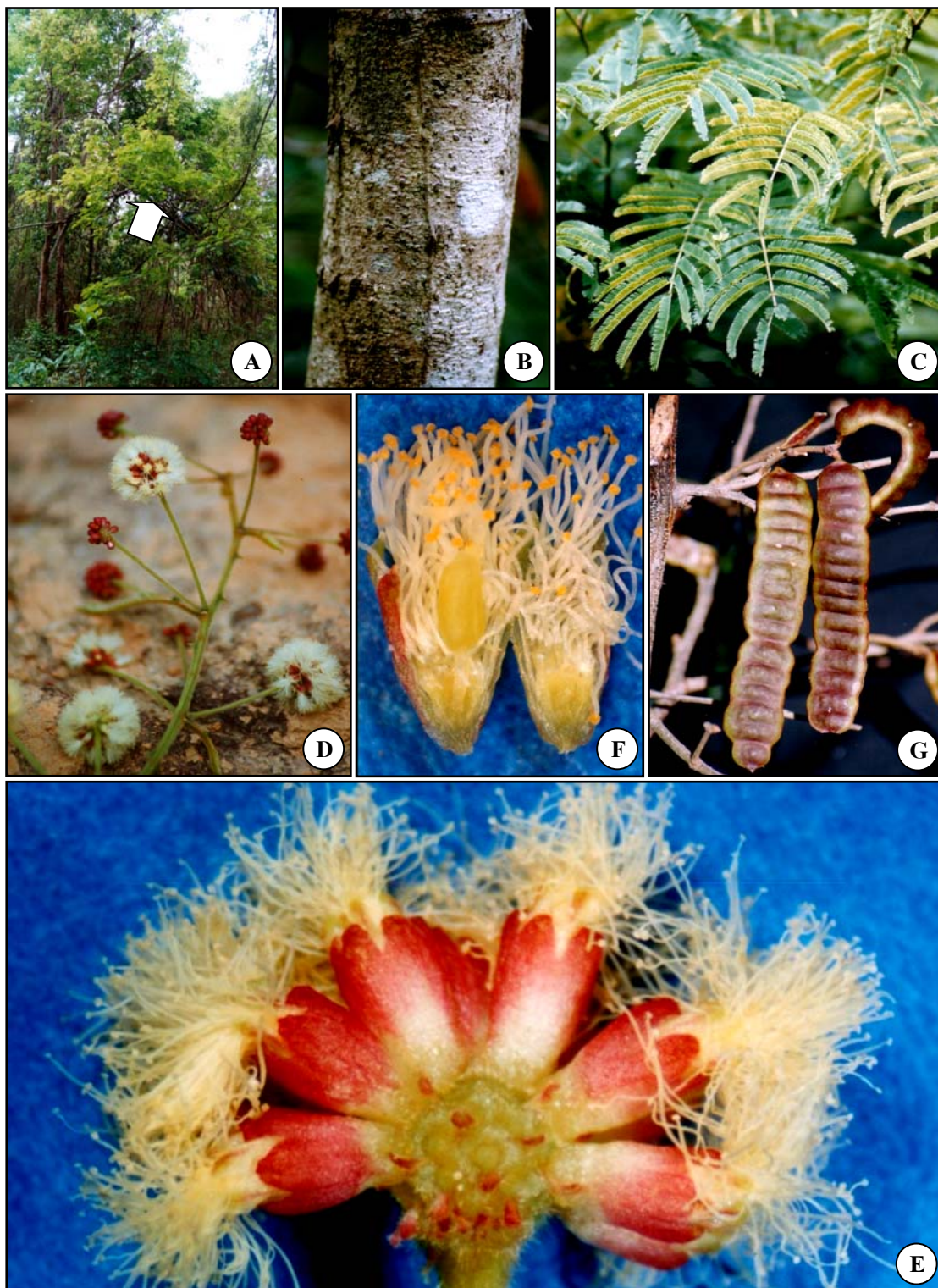
ระยะการออกดอก: กุมภาพันธ์-พฤษภาคม

ระยะการติดผล: พฤษภาคม-ตุลาคม

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: *Phradorn* 69, 75, 77(BK), (BKF), 68, 76, 77, 290 (Botany KU.), (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: *Kerr* 6757, 17414, 18528, *Maxwell* 73-692 (BK), *Beusekom & Phengkhlai* 420, *Bunnak* 621, 676, *Chayamarit* 1533, *Dee* 1107, *Hames* s.n., *Kantchai* 64, *Konta et al.* 4071, *Koyama et al.* 15527, *Maxwell* 95-260, 97-745, *Native* s417, *Phengkhlai* 10913, *Phloenchit* 1572, *Smitinand* 110, *TDBS* 1862, 12939, *TS* 193 (BKF)

ความหมาย: คำว่า “concinna” (-us, -um) แปลว่า เหมาะสม ได้สัดส่วน สวย สง่างาม หรือ สละสลวย

ภาพที่ 109 ส้มป่อย (*Acacia concinna* (Willd.) DC.)

A. ลักษณะวิสัย

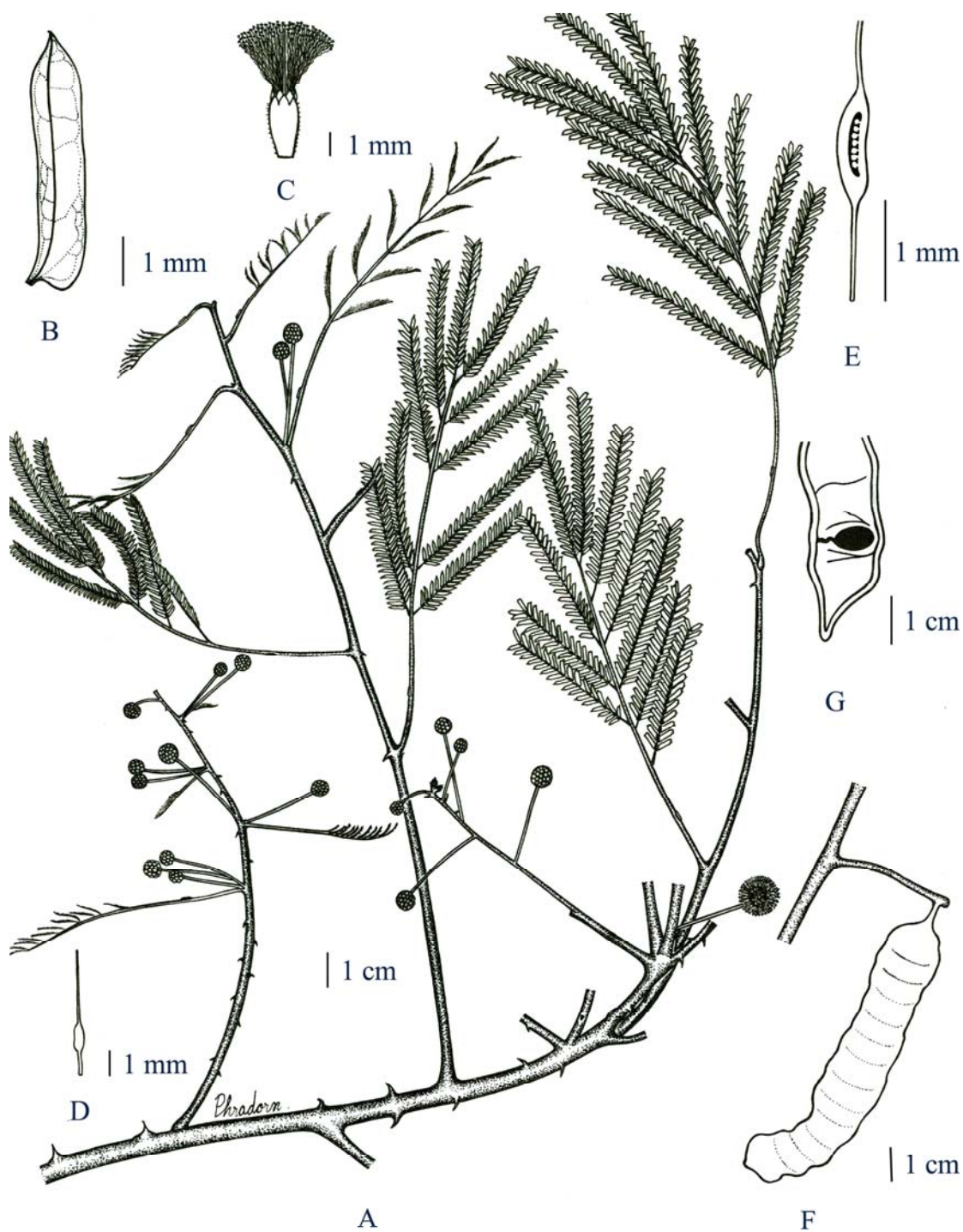
B. ลำต้น

C. ใบ

D.-E. ช่อดอก

F. ดอกตัดตามยาว

G. ผล

ภาพที่ 110 ภาพลายเส้นของส้มป่อย (*Acacia concinna* (Willd.) DC.)

A. กิ่ง ใบและช่อดอก

B. ใบย่อย

C. ดอก

D. เกสรเพศเมีย

E. รังไข่ตัดตามยาว

F. ผล

G. การติดของเมล็ด

สกุล *Albizia* Durazz.

ไม้รอเลื้อย แตกกิ่งก้านมากมาย เปลือกนอกเรียบ ใบย่อยเรียงตรงข้าม รูปขอบขนาน โคนใบเบี้ยว ปลายใบมน ช่อดอกแยกแขนง ออกที่ปลายยอดหรือซอกใบ ช่อดอกย่อยแบบช่อ กระจุกแน่น ไม่มีก้านดอก หลอดกลีบเลี้ยงรูปถ้วยหรือกรวยสั้นๆ ปลายแยกแฉกแหลม เรียงจรดกัน มีขนที่ผิวด้านนอก ส่วนด้านในเกลี้ยง หลอดกลีบดอกรูปทรงกระบอก ปลายกลีบรูปไข่ มีขนกระจายที่ผิวด้านนอก และด้านในเกลี้ยง อับเรณู 2 พู ก้านชูอับเรณูเชื่อมกันที่โคน ปลายแยกกัน เมล็ดรูปไข่กลับ โคนแหลม ปลายมนหรือกลม

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1 ใบย่อยขนาดใหญ่ กว้าง > 2 มม. *A. corniculata*
 1 ใบย่อยขนาดเล็ก กว้าง < 1 มม. *A. myriophylla*

Albizia corniculata (Lour.) Druce, Bot. Exch. Club Brit. Isles 4: 603. 1917; Nielson, Fl. Thai. 4(2): 197. 1985; Nielson & Hopkins, Fl. Mal. 11(1): 73. 1992.—*Albizia millettii* Benth., J. Bot. 3: 89. 1844; Craib, Fl. Siam. En. 1(3): 555. 1928.

ลำต้น สูง 3-5 เมตร เปลือกนอกสีน้ำตาลอ่อนหรือสีน้ำตาลกลางปนเทาขาวหรืออมเขียว มีร่องอากาศเป็นจุดสีแดงเด่นชัด **ใบ** ก้านใบยาว 1.6-4.5 ซม. เกลี้ยง แกนกลางยาว 2.0-7.5 ซม. เกลี้ยง ใบย่อยชั้นที่หนึ่ง 4-5 คู่ แกนกลางย่อยยาว 4.2-11.3 ซม. มีขนเล็กน้อย ใบย่อยชั้นที่สอง 10-18 คู่ รูปขอบขนาน อาจพบรูปไข่กลับ กว้าง 0.4-1.7 ซม. ยาว 0.6-3.1 ซม. โคนใบเบี้ยว พบรูปปลีที่ปลาย ปลายใบมน กลมหรือเว้าบวม ผิวเกลี้ยง หรือพบขนเล็กน้อยที่โคนใบ เส้นใบ 3-6 คู่ ก้านใบย่อยยาว 0.1-0.15 ซม. เกลี้ยง **ช่อดอก** ยาว 1.7-6.7 ซม. ก้านช่อดอกยาว 2.2-7.0 ซม. มีขนกระจายทั่วไป ก้านช่อดอกย่อยยาว 0.5-1.7 ซม. มีขนกระจายทั่วไป **ดอก** 9-20 ดอก **กลีบเลี้ยง** หลอดกลีบกว้าง 1 มม. ยาว 2-3 มม. ปลายแยกเป็นแฉกสั้นๆ ขอบกลีบเป็นคลื่นหรือหยักมน ผิวเป็นเยื่อบางๆ ดอกสีขาวเป็นริ้วๆ สีเขียวหรือสีเขียวอมเหลือง **กลีบดอก** หลอดกลีบ ยาว 2.0-3.5 ซม. ปลายแยกยาว 2-3 ซม. สีขาวอมเหลืองอ่อน **เกสรเพศผู้** 20-25 อัน อับเรณูสีเหลือง ผิวเป็นปุ่มปม โคนก้านชูอับเรณูเชื่อมกันยาว 1.5-3.0 มม. และเชื่อมรวมกับกลีบดอกเล็กน้อย ส่วนปลายที่เหลือแยกกัน ยาว 1.3-2.0 ซม. สีขาว **เกสรเพศเมีย** รังไข่ยาว 1.0-1.5 มม.

มี 6-12 ออวูล ก้านรังไข่ยาว 0.5-1.0 มม. และก้านเกสรเพศเมียยาว 1.7-2.1 ซม. สีขาว ผล กว้าง 2.5-3.0 ซม. ยาว 15-18 ซม. โคนมน ปลายมนหรือกลม แต่ละผลมี 8-10 เมล็ด เมล็ด กว้าง 5-7 มม. ยาว 10-13 มม.

ชื่อไทย: -

นิเวศวิทยาที่พบ: กระจายทั่วไปในป่าดิบแล้ง

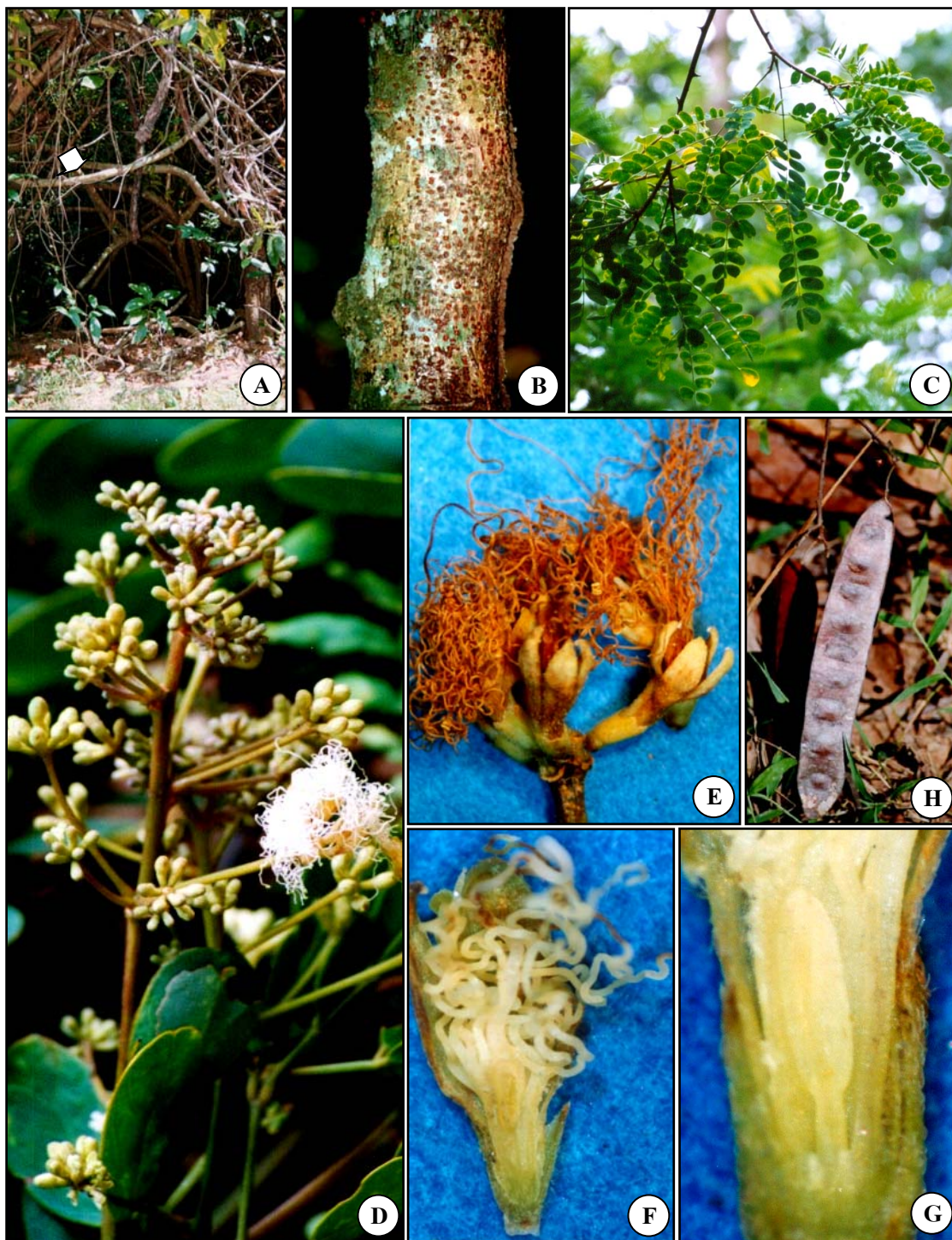
ระยะการออกดอก: กรกฎาคม-สิงหาคม

ระยะการติดผล: กันยายน-มีนาคม

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: *Phradorn* 88, 89, 190 (BK), (DMSC), 89 (Botany KU.)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: *Collin* 1716, *Maxwell* 72-352, 72-422, 73-299, 74-355, *Sakol* 309 (BK), *Bunnak* 164, *Larsen et al.* 31290, 32223, 32379, *Poillane* 30545, *Puudjaa* 186, 423, *Shimizu et al.* 2307, *Tsang* 29614, *Wongprasert* s.n. (BKF)

ความหมาย: คำว่า “corniculata” (-us, -um) หมายถึง เขาคานาเล็ก

ภาพที่ 111 *Albizia corniculata* (Lour.) Druce

A. ลักษณะวิสัย

B. ลำต้น

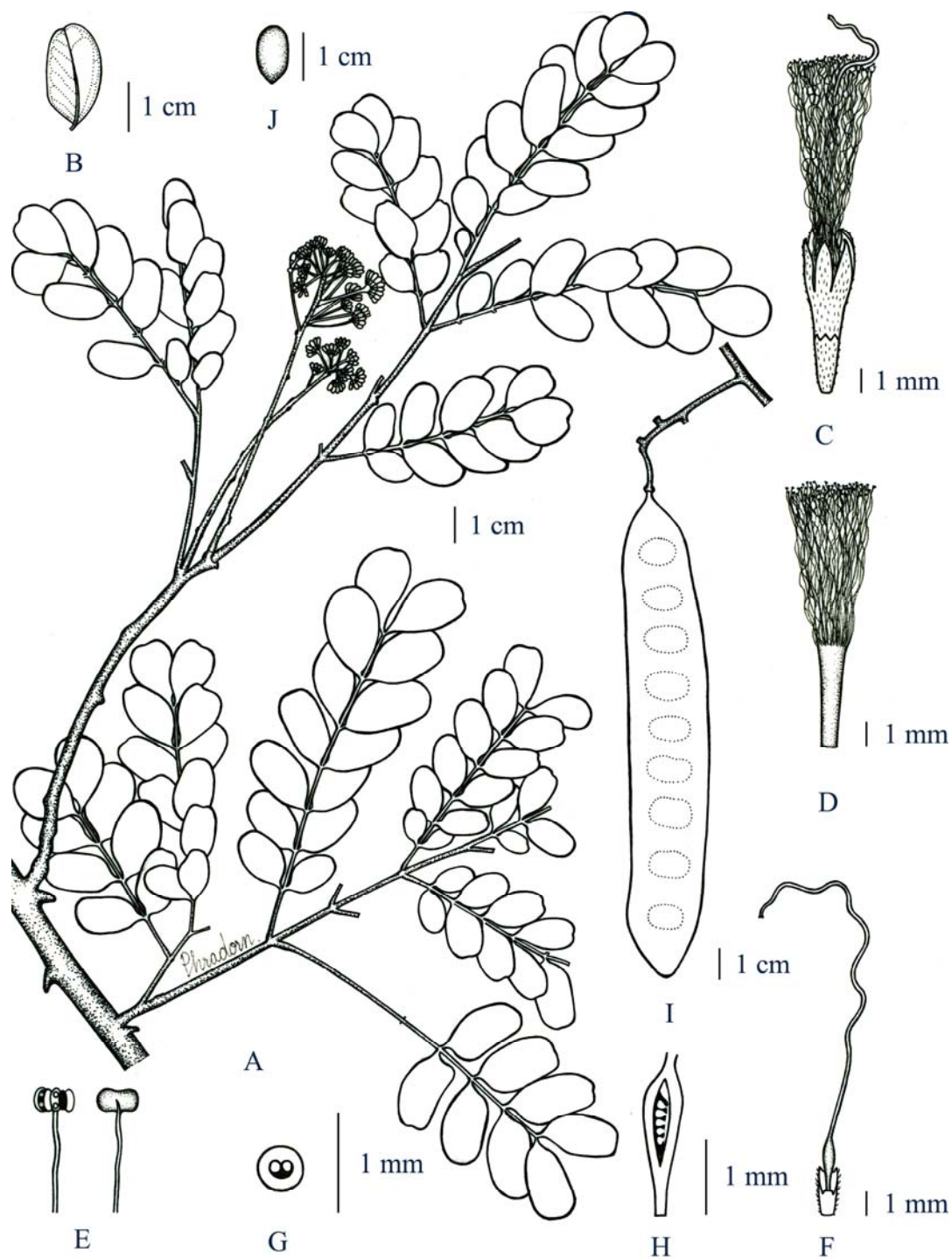
C. ใบ

D.-E. ช่อดอก

F. ดอกตัดตามยาว

G. รังไข่

H. ผล

ภาพที่ 112 ภาพลายเส้นของ *Albizia corniculata* (Lour.) Druce

A. กิ่ง ใบและช่อดอก	B. ใบย่อย	C. ดอก	D. วงเกสรเพศผู้
E. เกสรเพศเมีย	F. กลีบเลี้ยงและเกสรเพศเมีย	G. รังไข่ตัดตามขวาง	
H. รังไข่ตัดตามยาว	I. ผล	J. เมล็ด	

Albizia myriophylla Benth., J. Bot. 3: 90. 1844; Kurz, Fl. Burm. 1: 426. 1877; Backer, Fl. Br. Ind. 2: 300. 1879; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 658. 1922; Craib, Fl. Siam. En. 1(3): 555. 1928; Whitmore, Tree Fl. Mal. 1: 277. 1972; Brandis, Ind. Trees: 272. 1978; Nielson, Fl. Thai. 4(2): 198. 1985; Nielson & Hipkins, Fl. Mal. 11(1): 77. 1992.

ลำต้น สูง 5-8 เมตร เปลือกนอกสีน้ำตาลอมเทา ใบ ก้านใบยาว 1.5-2.7 ซม. มีขนหนาแน่นมาก เหนือโคนก้านใบเล็กน้อยมีต่อม แกนกลางยาว 5.6-16.7 ซม. มีขนหนาแน่น ใบย่อยชั้นที่หนึ่ง 14-17 คู่ แกนกลางย่อยยาว 1.5-5.7 ซม. ใบย่อยชั้นที่สอง 17-55 คู่ กว้าง 1 มม. ยาว 3-6 มม. มีขนที่ขอบใบ ผิวค่อนข้างเกลี้ยง เส้นใบ 3-5 คู่ แต่ไม่ชัดเจน ไม่มีก้านใบย่อย ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง ก้านช่อดอกยาว 1.3-2.3 ซม. มีขนยาวกระจายทั่วไป ดอก 7-12 ดอก กลีบเลี้ยง หลอดกลีบกว้างไม่เกิน 1 มม. ยาว 1 มม. ปลายแฉกยาว $\frac{1}{4}$ ของความยาวหลอดกลีบ สีเขียวอ่อน กลีบดอก หลอดกลีบกว้าง 1.0-1.5 มม. ยาว 2.5-3.0 มม. ปลายแฉกกว้าง 1 มม. ยาว 2.0-2.5 มม. สีขาวอมเหลือง เกสรเพศผู้ 10 อัน ก้านชูอับเรณูเชื่อมกันสูง 2.5-3.0 มม. ปลายแยกกันยาว 1.3-1.6 ซม. สีขาว เกสรเพศเมีย รังไข่ยาว 2.0-2.5 มม. มี 9-10 ออวูล ก้านรังไข่ยาว 1 มม. ก้านและยอดเกสรเพศเมียยาว 10.5-18.0 มม. สีขาว ผล กว้าง 2.3-2.5 ซม. ยาว 7.2-15.2 ซม. โคนและปลายแหลม แต่ละผลมี 3-10 เมล็ด ก้านผลยาว 1-2 ซม. มีขนหนาแน่น เมล็ด กว้าง 4-6 มม. ยาว 5-8 มม.

ชื่อไทย: ชะเอมป่า (ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้, 2544)

นิเวศวิทยาที่พบ: กระจายทั่วไปในป่าดิบแล้ง

ระยะการออกดอก: เมษายน-พฤษภาคม

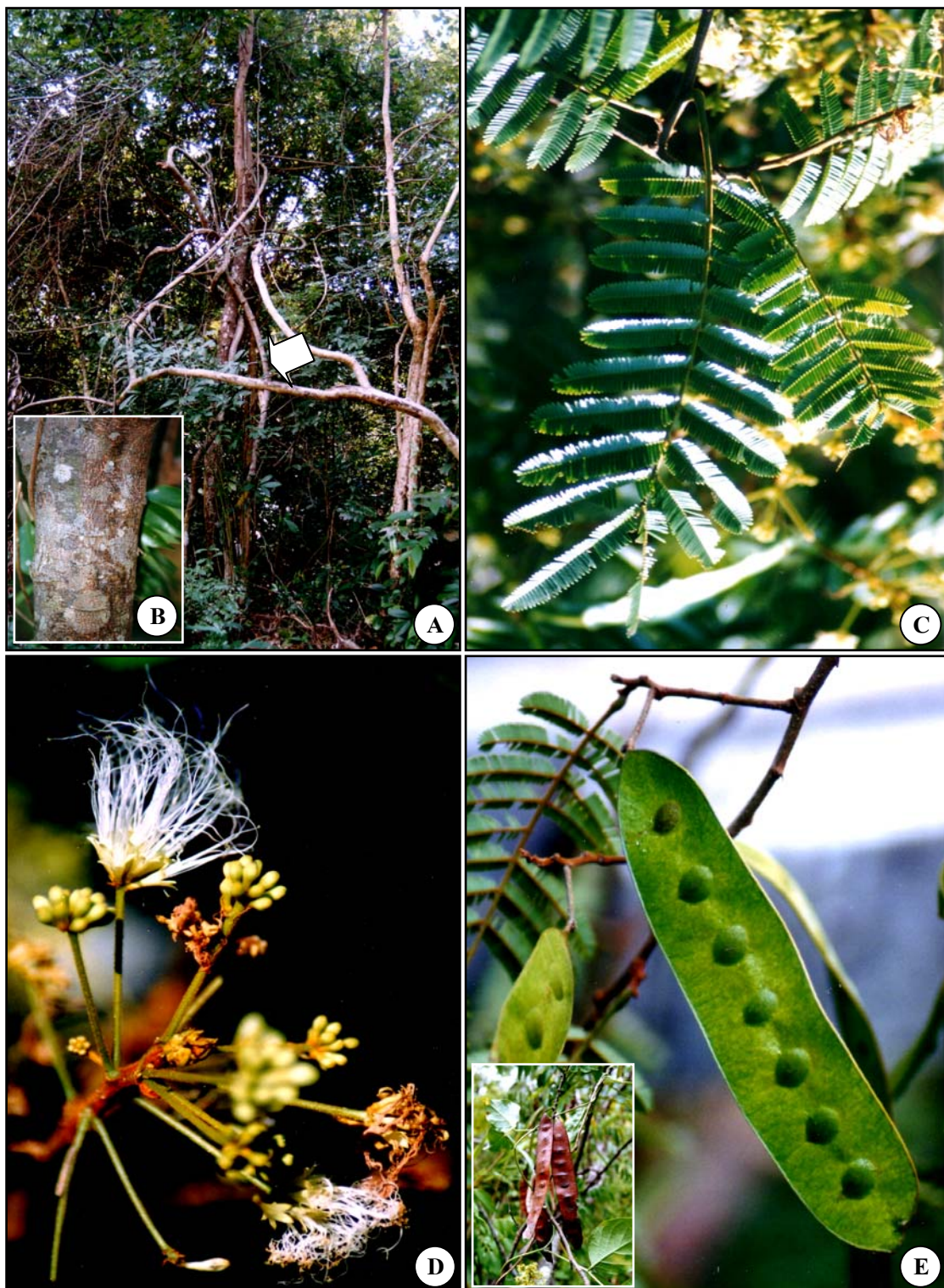
ระยะการติดผล: กุมภาพันธ์-สิงหาคม

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: Phradorn 67, 341 (BK), (BKF), (Botany KU.), (DMSC)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: Chermisrivathana & Kasem 1306, Collin 781, 1780, 2066, Jaray 11, Kerr 10741, 11942, 13630, 15609, Marcan 753, Maxwell 71-387, 72-10, Pradit 852, Prayad

123, *S & J* 1901, *Sakol* 725, 1047, 2486, *Tippan* 125 (BK), บุญรอด s.n., *Beusekom et al.* 3040A, *Bunnak* 206, 430, *Chaloenphol* 102, *Damrongsak* 486, *Dee* 970, 1154, *Fukuoka et al.* 34785, *Larsen* 33455, *Maxwell* 86-58, 87-320, 89-492, *Native* s430, *Niyomdham* 4501, *Phengnaren* 186, *Premradsamee* 36, *Sanan* 284, 1055, *Santisuk et al.* 96, *Vanpruk* 628, *Vidal* 4425 (BKF)

ความหมาย: คำว่า “alb-, albi-, albo-” แปลว่า สีขาว, คำว่า “myriophyllum” มาจาก “myrios” เป็นภาษากรีก แปลว่า มากมาย, คำว่า “phylon” เป็นภาษากรีก แปลว่า ใบ และคำว่า “Albizia” เป็นชื่อที่ตั้งขึ้นเพื่อเป็นเกียรติแก่ “Filippo del Albizzi” ซึ่งเป็นผู้ที่นำ *Albizia julibrissin* จาก Constantinople ไปเข้ามาปลูกในยุโรป ปี ค.ศ.1749

ภาพที่ 113 ชะเอมป่า (*Albizia myriophylla* Benth.)

A. ลักษณะวิสัย

B. ลำต้น

C. ใบ

D. ช่อดอก

E. ผล

สกุล *Entada* Adans.

Entada rheedii Spreng., Syst. Veg. 2: 325. 1825; Nielson, Fl. Thai. 4(2): 144. 1985. — *E. pursaetha* DC., Prod. 2: 425. 1825; Dalzell and Gibson, Bombay Fl. : 83. 1861; Huang and Ohashi, Fl. Taiwan 3: 280. 1977; Kostermans, Fl. Cey. 1: 464. 1980; Nielson & Hipkins, Fl. Mal. 11(1): 180. 1992. — *E. scandens* auct non. Benth. in Hooker, J. Bot. 4: 332. 1842; Kurz, Fl. Burm. 1: 416. 1877; Baker, Fl. Br. Ind. 2: 287. 1879; Craib, Fl. Siam. En. 1(3): 542. 1928; Brandis, Ind. Trees: 261. 1978. — *E. schefferi* Ridl., J. Bot. 58: 195. 1920; in Fl. Mal. Pen. 1: 654. 1922; Craib, Fl. Siam. En. 1(3): 543. 1928.

ลักษณะวิสัย ไม้เถาเนื้อแข็ง สูง 10-20 เมตร แตกกิ่งก้านมากมาย ลำต้น มักคดงอหรือบิดเป็นเกลียว เปลือกนอกเรียบสีน้ำตาลแก่ ใบ ก้านใบยาว 4.0-7.6 ซม. ใบย่อยชั้นที่หนึ่ง 2-3 คู่ ปลายใบย่อยอาจเปลี่ยนเป็นหนวด ก้านใบย่อยชั้นที่หนึ่งยาว 3.3-6.2 ซม. แกนกลางย่อยยาว 5.2-9.5 ซม. ใบย่อยชั้นที่สอง 3-4 คู่ อาจพบได้ถึง 5 คู่ แต่น้อยมาก เรียงตรงข้าม รูปไข่กลับ กว้าง 1.6-3.5 ซม. ยาว 2.6-7.9 ซม. โคนใบมนหรือเบี้ยว ปลายใบมนและเว้าบวม แผ่นใบเกลี้ยง อาจพบขนโค้งงอเล็กน้อยที่โคนใบและเส้นกลางใบ เส้นใบ 7-11 คู่ ก้านใบย่อยชั้นที่สองยาว 2-3 มม. มีขนเล็กน้อยกระจายทั่วไป **ช่อดอก** แบบช่อกระจุก ออกที่ซอกใบ ยาว 18-23 ซม. ก้านช่อดอกยาว 6.5-9.2 ซม. เกลี้ยง **ดอก** 195-237 ดอก ก้านดอกสั้นมาก ยาวประมาณ 0.5 มม. เกลี้ยง **ใบประดับดอก** 1 อัน รูปแถบหรือคล้ายท้องเรือ ยาว 1-2 มม. โคนตัด ปลายแหลม ขอบเรียบ สีเขียว มีขนเล็กน้อย **กลีบเลี้ยง** หลอดกลีบรูปถ้วยสั้นๆ กว้างไม่เกิน 0.5 มม. ยาว 1 มม. ปลายแยกแฉกแหลมตื้น เกลี้ยง สีเขียว **กลีบดอก** แยกกัน รูปไข่ กว้าง 0.5-1.0 มม. ยาว 2.5-3.0 มม. โคนตัดและแตกกับกลีบเลี้ยงและเกสรเพศผู้ เกลี้ยงและสีเหลือง **เกสรเพศผู้** 10 อัน อับเรณู 2 พู ยาวประมาณ 0.5 มม. สีเหลือง ก้านชูอับเรณูเชื่อมกันที่โคนเล็กน้อย ประมาณ 1.0 มม. ปลายแยกกันยาว 6-9 มม. สีขาวหรือสีขาวอมเหลือง **เกสรเพศเมีย** รังไข่รูปไข่ ขนาด 0.5 มม. อาจพบถึง 1 มม. ก้านรังไข่สั้นมาก ก้านและยอดเกสรเพศเมียยาว 0.5 มม. สีขาวหรือสีขาวอมเหลือง มักหลุดร่วงง่าย **ผล** กว้าง 6.7-11.0 ซม. ยาว 70-84 ซม. คดงอและบิดไปมาหรือค่อนข้างตรง แต่ละผลมี 13-15 เมล็ด **เมล็ด** คล้ายรูปสี่เหลี่ยมคางหมู กว้าง 4.3-4.6 ซม. ยาว 4.8-5.2 ซม. หนา 1.9-2.1 ซม. โคนค่อนข้างตัด ปลายกลมหรือค่อนข้างตัด เป็นมัน

ชื่อไทย: สะบ้า

นิเวศวิทยาที่พบ: ป่าดิบแล้งของเขาดินสอย

ระยะการออกดอก: มีนาคม-พฤษภาคม

ระยะการติดผล: พฤษภาคม-กรกฎาคม (อาจติดบนต้นได้นานถึงมกราคมและกุมภาพันธ์ของปีถัดไป)

ตัวอย่างพรรณไม้ที่ศึกษา: *Phradorn* 129 (BK), (BKF), (DMSC), 137 (Botany KU.)

ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง: *Kerr* 18373, *Maxwell* 74-112, 74-284, *Nicolson* 1686, *Prayad* 776, *Put* 2745, *Sakol* 1179, 2342 (BK), *Larsen & Santisuk* 32231, *Maxwell* 88-1227, 89-362, 95-278, 97-224, 98-387, *Middleton et al.* 483, *Pooma* 261, *Somruay et al.* 190, *Wongprasert* s.n. (BKF)

หมายเหตุ: อาจพบดอกที่ไม่มีเกสรเพศเมียเลย

ภาพที่ 114 สะบ้า (*Entada rheedii* Spreng.)

A. ลักษณะวิสัย

B. ลำต้น

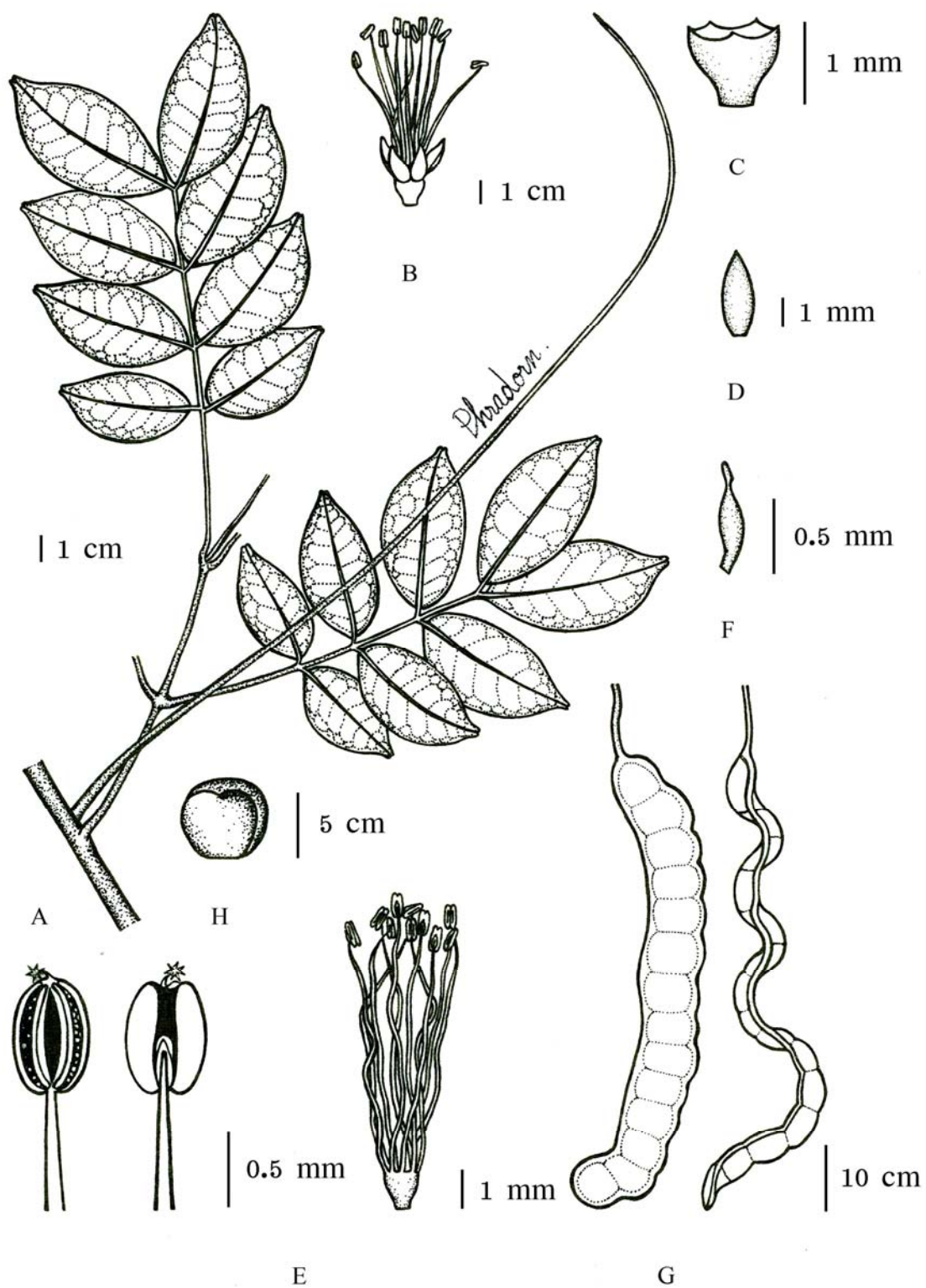
C. ใบ

D. ช่อดอก

E. ดอก

F. ผล

G. เมล็ด

ภาพที่ 115 ภาพลายเส้นของสะบ้า (*Entada rheedii* Spreng.)

A. กิ่งและใบ

B. ดอก

C. หลอดกลีบเลี้ยง

D. กลีบดอก

E. เกสรเพศผู้

F. เกสรเพศเมีย

G. ผล

H. เมล็ด